

รูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

WAYFINDING PATTERNS IN PHRA ARTHIT HISTORICAL COMMUNITY AREA, BANGKOK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning and
Design

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2018

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	รูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่าน พระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร
โดย	นายศุภกวี บุญฤกษ์
สาขาวิชา	การวางผังและออกแบบเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางผังและเมืองมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ (รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ)
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ (ศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์)
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ)
.....	กรรมการ (อาจารย์ ดร.พรสรร วิเชียรประดิษฐ์)
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี เกษมสุข)

ดุขฎฐฎ ฎุฎฎฎฎ : ฎุฎฎฎฎการค้ันหาเส้นท่างในพ้ันที่ค้ันหาประวัตศาสตร้ย่านพระอาทิตย้
กรุงทพมหานคร. (WAYFINDING PATTERNS IN PHRA ARTHIT HISTORICAL
COMMUNITY AREA, BANGKOK) อ.ที่ป้ริกาษาหลัก : ผศ. ดร.ไขศร้ ฎักดีสุขเจร้ฎ

ค้ันหาประวัตศาสตร้ย่านพระอาทิตย้เป็นพ้ันที่มีเอกลักษณะในด้านค้ันหาของมรดกท่างวัฒนธรรม มี
สถานที่สำคัญท่างประวัตศาสตร้ที่ค้ันหาเป็นมรดกท่างวัฒนธรรม ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ วัตชนะสงคราม มัสยิด
จักรพงษ้ และสวนสันตศัฎยปราการ เป็นต้น แต่พ้ันที่ค้ันหาประวัตศาสตร้ย่านพระอาทิตย้กลับมีการใช้งานที่ไม่เต็ม
ศัฎยภาพและไม่เป็นอเนกประโยชน้ ท้ังๆ พ้ันที่ค้ันหาประวัตศาสตร้ควรมีความสมดุลในการศัฎยจรของค้ันหา
ต่างๆ อย่างท้ัวถึง

งานวิจัยค้ันหา ต้องการที่จะศัฎยารูรูปแบบการค้ันหาเส้นท่างของค้ันหาที่เข้ามาใช้งานพ้ันที่ 2 ค้ันหา
ได้แก่ ค้ันหาที่ค้ันหาและไม่ค้ันหาพ้ันที่ โดยท้ัวการค้ันหาที่รูปแบบการศัฎยจรในช่วงวันและเวลาต่างๆ ผ่าน
การค้ันหาที่รูปแบบเส้นท่างนิมศัฎยจรของค้ันหาค้ันหา จากการสำรวจพบว้่า ค้ันหาท้ัง 2 ประเภท มีรูปแบบการ
ค้ันหาเส้นท่างที่ต่างต่างกันและแยกออกจากกัน ค้ันหาที่ค้ันหาพ้ันที่มีรูปแบบการศัฎยจรกระจายอย่างท้ัวถึง
แต่ค้ันหาที่ไม่ค้ันหาพ้ันที่กลับมีรูปแบบการศัฎยจรบนถนนเส้นหลัก และถนนเส้นที่มีร้านค้าขายของสำหรับ
น้ักท้องเที่ยวเท่านั้น

ผลการวิจัยรูปแบบการค้ันหาเส้นท่างของค้ันหาท้ัง 2 ค้ันหา สามารถสรุปได้ว้่า ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกด
รูปแบบการค้ันหาเส้นท่าง คือ ความเข้าใจและจ้ดจำพ้ันที่ (spatial cognition) ประกอบด้วย จ้ดต้งต้ดระดบั
เมือง และจ้ดต้งต้ดระดบัย่าน ส่วนปัจจัยรอง คือ สัณฐานของพ้ันที่ (spatial configuration) ประกอบไปด้วย
ศัฎยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นพ้ันที่ รวมไปถึงการใช้คร้องมือน้าท่าง (wayfinding application) ที่ใช้แผน
ที่ท้องเที่ยว (tourist map) กล่าวคือ ค้ันหาที่ค้ันหาพ้ันที่ มีแนวโนม้ที่จะใช้เพียงแต่ความเข้าใจและจ้ดจำ
พ้ันที่ในการค้ันหาเส้นท่าง ส่วนค้ันหาที่ไม่ค้ันหาพ้ันที่ มีแนวโนม้ที่จะใช้ท้ังความเข้าใจและจ้ดจำพ้ันที่
สัณฐานของพ้ันที่ และคร้องมือน้าท่างในการค้ันหาเส้นท่าง

สาขาวิชา การวางผังและออกแบบเมือง ลายมือช้ื่อนิสิต .....

ปีการศัฎย 2561 ลายมือช้ื่อ อ.ที่ป้ริกาษาหลัก .....

6173319025 : MAJOR URBAN PLANNING AND DESIGN

KEYWORD: Phra Arthit Historical Community Area, wayfinding pattern, spatial cognition, spatial configuration, wayfinding application

Dusadee Boonreak : WAYFINDING PATTERNS IN PHRA ARTHIT HISTORICAL COMMUNITY AREA, BANGKOK. Advisor: Asst. Prof. KHAISRI PAKSUKCHARERN, Ph.D.

Being a historical community, Phra Arthit is a unique urban area with several important cultural heritage. These historical places are registered by the cultural heritage department Thailand such as Phra Sumen Fort, Wat Chana Songkhram, Chakrapong Mosque and Santichai Prakan Park, etc. However, its historical community area has not been fully utilized even though it should have a balanced pedestrian network accessible to various groups of people.

This research aims to study wayfinding patterns of two groups of people; those are familiar and unfamiliar with the area. It is found that these two groups of people have different and separated wayfinding patterns through observing and analyzing patterns of pedestrian traffic during different times of the day. People who are familiar with the area have a thorough distribution of traffic patterns while the other group have a pattern of traffic on the main roads and roads where shops for tourists are located.

The results of wayfinding patterns analysis in two groups of people can be concluded that spatial cognition which are global attractor and local attractor are the main factor of creating wayfinding pattern. The secondary factor is the spatial configuration which consists of the potential of accessibility and visibility. Also, include using a wayfinding application that uses a travel map. As a result, familiarized people display a tendency to used only spatial cognition to wayfinding while the unfamiliarized people use both spatial cognition, spatial configuration, and wayfinding application.

Field of Study: Urban Planning and Design

Student's Signature .....

Academic Year: 2018

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ ผู้ซึ่งให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ระหว่าง ดำเนินการทำวิจัย พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขงานให้เกิดความสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่าน ทั้งท่านคณะกรรมการ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์ อาจารย์ ดร.พรสรร วิเชียรประดิษฐ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี เกษมสุข ผู้ซึ่งเสียสละ เวลาช่วยอ่านและปรับปรุงงานวิจัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆ ที่ช่วยเป็นกำลังใจในการทำวิจัย และช่วยเหลือ รวมไปถึงให้ คำแนะนำในบางโอกาส

สุดท้าย ผู้วิจัยขอขอบคุณพระบิดามารดา และครอบครัว สำหรับโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน และให้กำลังใจเสมอมา จนผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ด้วยดี

ดุชนันท์ บุญฤกษ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญแผนที่.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 คำถามงานวิจัย	2
1.4 สมมติฐานงานวิจัย.....	2
1.5 ขอบเขตการศึกษา.....	2
1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	3
1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	3
1.6 ขั้นตอนการศึกษา	7
1.7 แหล่งที่มาของข้อมูล	9
1.7.1 ข้อมูลทุติยภูมิ.....	9
1.7.2 ข้อมูลปฐมภูมิ.....	9
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9

1.9	นิยามศัพท์เฉพาะ	9
บทที่ 2	แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1	แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์.....	12
2.1.1	ความสำคัญของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ในมิติเชิงกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม	12
2.1.2	ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์.....	13
2.1.3	รูปแบบเชิงพื้นที่ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์.....	15
2.1.4	รูปแบบการใช้พื้นที่ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์.....	19
2.2	รูปแบบการค้นหาเส้นทางในเมือง.....	21
2.2.1	แนวความคิดเกี่ยวกับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)	22
2.2.2	แนวความคิดเกี่ยวกับสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)	28
2.2.3	แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)	34
2.3	สรุปการทบทวนวรรณกรรม และการกำหนดกรอบแนวความคิดในงานวิจัย.....	36
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย	40
3.1	ระเบียบวิธีวิจัย.....	40
3.2	วิธีดำเนินงานวิจัย.....	40
บทที่ 4	ข้อมูลทั่วไป และรูปแบบข้อมูลเชิงพื้นที่ของพื้นที่ศึกษา	51
4.1	ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่.....	52
4.1.1	รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร และรูปแบบสภาพทั่วไปของพื้นที่	52
4.1.2	ประวัติความเป็นมา และลักษณะทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม.....	56
4.2	รูปแบบเชิงพื้นที่.....	65
4.2.1	รูปแบบความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition pattern).....	66
4.2.2	รูปแบบสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration pattern).....	72
4.2.3	รูปแบบการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application).....	83

บทที่ 5 รูปแบบการค้นหาเส้นทาง	85
5.1 การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการนับด่าน (gate method)	86
5.2 การบันทึกรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace).....	94
5.2.1 ผลการบันทึกรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ ในวันธรรมดาและวันหยุด.....	94
5.2.2 ผลการบันทึกรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ในวันธรรมดาและวันหยุด....	100
5.3 สรุปผลการสำรวจ	105
บทที่ 6 การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนเดินเท้าในพื้นที่.....	108
6.1 การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่	108
6.1.1 ปัจจัยที่เกิดจากลักษณะทั่วไปทางกายภาพของพื้นที่.....	108
6.1.2 ปัจจัยที่เกิดจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)	111
6.2 การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่.....	115
6.2.1 ปัจจัยที่เกิดจากลักษณะทั่วไปทางกายภาพของพื้นที่.....	115
6.2.2 ปัจจัยที่เกิดจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)	117
6.2.3 ปัจจัยที่เกิดจากสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)	121
6.2.4 ปัจจัยที่เกิดจากการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)	126
6.3 การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่.....	128
6.3.1 ปัจจัยที่เกิดจากลักษณะทั่วไปทางกายภาพของพื้นที่.....	128
6.3.2 ปัจจัยที่เกิดจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)	130
6.3.3 ปัจจัยที่เกิดจากสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)	134
6.3.4 ปัจจัยที่เกิดจากการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)	139
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย	141
7.1 รูปแบบการสัญจรของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์	142

7.2 รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่.....	143
7.3 ศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระ อาทิตย์	146
7.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	147
บรรณานุกรม.....	149
ภาคผนวก.....	152
ประวัติผู้เขียน.....	160

สารบัญแผนที่

แผนที่ 1	ขอบเขตพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง กรุงเทพมหานคร	4
แผนที่ 2	ขอบเขตพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวเนื่องในกรุงเทพมหานคร	5
แผนที่ 3	ขอบเขตพื้นที่ศึกษาและสถานที่สำคัญ	6
แผนที่ 4	ขอบเขตพื้นที่ชุมชน	53
แผนที่ 5	การใช้ประโยชน์อาคาร	55
แผนที่ 6	ตำแหน่งมรดกทางวัฒนธรรม	69
แผนที่ 7	จุดดึงดูดระดับเมือง	70
แผนที่ 8	จุดดึงดูดระดับย่าน	71
แผนที่ 9	มวลอาคารและพื้นที่ว่าง	73
แผนที่ 10	โครงข่ายทางการสัญจรประเภทยานพาหนะ	75
แผนที่ 11	โครงข่ายทางการสัญจรประเภทคนเดินเท้า	76
แผนที่ 12	ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในระดับเมือง (global integration)	78
แผนที่ 13	ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในระดับย่าน (local integration)	79
แผนที่ 14	ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ศึกษา ในระดับเมือง (global integration)	81
แผนที่ 15	ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ศึกษา ในระดับย่าน (local integration)	82
แผนที่ 16	แผนที่ท่องเที่ยว (tourist map)	84
แผนที่ 17	ตำแหน่งคำนวณปริมาณการสัญจรของคนเดินเท้า	87
แผนที่ 18	อัตราเฉลี่ยการสัญจรผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา	90
แผนที่ 19	อัตราเฉลี่ยการสัญจรผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด	91
แผนที่ 20	อัตราเฉลี่ยการสัญจรผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา	92
แผนที่ 21	อัตราเฉลี่ยการสัญจรผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด	93

แผนที่ 22 จำนวนกลุ่มตัวอย่างการสำรวจผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา .	96
แผนที่ 23 รูปแบบการเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา	97
แผนที่ 24 จำนวนกลุ่มตัวอย่างการสำรวจผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด	98
แผนที่ 25 รูปแบบการเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด.....	99
แผนที่ 26 จำนวนกลุ่มตัวอย่างการสำรวจผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา	101
แผนที่ 27 รูปแบบการเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา	102
แผนที่ 28 จำนวนกลุ่มตัวอย่างการสำรวจผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด .	103
แผนที่ 29 รูปแบบการเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด.....	104
แผนที่ 30 รูปแบบการเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดาและวันหยุด	107
แผนที่ 31 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม กับรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร.....	110
แผนที่ 32 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม กับตำแหน่งมรดกทางวัฒนธรรม.....	112
แผนที่ 33 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม กับจุดดึงดูดระดับเมือง	113
แผนที่ 34 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม กับจุดดึงดูดระดับย่าน	114
แผนที่ 35 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับการใช้ประโยชน์อาคาร.....	116
แผนที่ 36 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับการใช้ตำแหน่งมรดกทางวัฒนธรรม	118
แผนที่ 37 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับการใช้จุดดึงดูดระดับเมือง.....	119
แผนที่ 38 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับการใช้จุดดึงดูดระดับย่าน	120

แผนที่ 39 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับมวล อาคารและพื้นที่ว่าง.....	123
แผนที่ 40 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับศักยภาพ ของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในระดับย่าน.....	124
แผนที่ 41 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับศักยภาพ ของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ศึกษา ในระดับย่าน	125
แผนที่ 42 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับแผนที่ ท่องเที่ยว.....	127
แผนที่ 43 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับการใช้ ประโยชน์อาคาร.....	129
แผนที่ 44 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับ ตำแหน่งมรดกทางวัฒนธรรม	131
แผนที่ 45 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับจุด ดึงดูดระดับเมือง.....	132
แผนที่ 46 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับจุด ดึงดูดระดับย่าน.....	133
แผนที่ 47 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับมวล อาคารและพื้นที่ว่าง.....	136
แผนที่ 48 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับ ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในระดับเมือง	137
แผนที่ 49 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับ ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ศึกษา ในระดับเมือง.....	138
แผนที่ 50 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับแผนที่ ท่องเที่ยว.....	140

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	ขั้นตอนการศึกษา.....	8
ภาพที่ 2	การปรับเปลี่ยนเนื้อเมืองชั้นในของพื้นที่ย่านมหาวิทยาลัยในลิเวอร์พูล ประเทศอังกฤษ	15
ภาพที่ 3	แผนที่มวลอาคารและพื้นที่ว่างของศูนย์กลางกรุงโรม ประเทศอิตาลี	17
ภาพที่ 4	รูปร่างบล็อกหรือช่วงอาคารในพื้นที่เมืองชั้นในของยุโรป	18
ภาพที่ 5	ภาพที่เกิดจากการมองเห็นพื้นที่เมืองแบบต่อเนื่อง (serial vision).....	23
ภาพที่ 6	องค์ประกอบจินตภาพเมือง 5 องค์ประกอบ	25
ภาพที่ 7	แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบหน่วยพื้นที่ย่อยที่แตกต่างกัน 2 ระบบ ในมิติของการเชื่อมโยงการเข้าถึง และมุมมองของพื้นที่	30
ภาพที่ 8	แผนที่การระบุพื้นที่สาธารณะของเมือง กัสแซง (Gassin) ประเทศฝรั่งเศส ออกเป็นหน่วยพื้นที่ย่อย (convex spaces)	31
ภาพที่ 9	แผนภูมิแสดงโครงข่ายเชิงเส้น (axial lines) ที่เชื่อมโยงพื้นที่สาธารณะทั้งหมด ของเมืองกัสแซง (Gassin) ประเทศฝรั่งเศส.....	31
ภาพที่ 10	แผนที่แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพภาพในการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่สาธารณะทั้งหมด ในเมืองกัสแซง (Gassin) ประเทศฝรั่งเศส ด้วยโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax).....	32
ภาพที่ 11	ระดับค่าศักยภาพภาพในการเข้าถึงและมองเห็นสูงไปถึงต่ำ ตามวรรณะสีรุ่ง	32
ภาพที่ 12	กรอบแนวความคิดในงานวิจัย (เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่).....	38
ภาพที่ 13	กรอบแนวความคิดในงานวิจัย	39
ภาพที่ 14	คนในชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์	41
ภาพที่ 15	พ่อค้าและแม่ค้าที่เปิดร้านค้าภายในพื้นที่.....	41
ภาพที่ 16	พ่อค้าแม่ค้าที่เซ็นขายของภายในพื้นที่	42
ภาพที่ 17	เด็กนักเรียนในพื้นที่.....	42
ภาพที่ 18	คนทำงานในพื้นที่.....	42

ภาพที่ 19	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ.....	43
ภาพที่ 20	นักท่องเที่ยวชาวไทย.....	43
ภาพที่ 21	คนที่เข้ามาจับจ่ายใช้สอยภายในพื้นที่.....	43
ภาพที่ 22	ระดับค่าศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นสูงไปถึงต่ำ ตามวรรณะสีรุ้ง.....	45
ภาพที่ 23	ระเบียบวิธีวิจัย.....	50
ภาพที่ 24	ถนนพระอาทิตย์.....	57
ภาพที่ 25	ตึกแถวบริเวณถนนพระอาทิตย์.....	57
ภาพที่ 26	ย่านข้าวสาร.....	58
ภาพที่ 27	ย่านรามบุตรี.....	58
ภาพที่ 28	ย่านบางลำพูบริเวณถนนจักรพงษ์.....	60
ภาพที่ 29	ย่านบางลำพูบริเวณถนนพระสุเมรุ.....	60
ภาพที่ 30	มัสยิดจักรพงษ์.....	61
ภาพที่ 31	ตรอกชุมชนมัสยิดจักรพงษ์.....	62
ภาพที่ 32	พื้นที่สาธารณะในชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์.....	63
ภาพที่ 33	พื้นที่สาธารณะในชุมชนตรอกไก่อแจ้.....	63
ภาพที่ 34	วัดชนะสงครามวรวิหาร.....	64
ภาพที่ 35	ป้อมพระสุเมรุ.....	65
ภาพที่ 36	สรุปผลการศึกษา.....	145
ภาพที่ 37	แผนที่ท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์ช่วงบน.....	153
ภาพที่ 38	แผนที่ท่องเที่ยวย่านข้าวสารและบางลำพู (จากเว็บไซต์).....	153
ภาพที่ 39	แผนที่ท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์ (จากที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว).....	154
ภาพที่ 40	แผนที่ท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์ช่วงบน.....	155

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสูงในด้านคุณค่ามรดกวัฒนธรรม กล่าวคือ มีชุมชนดั้งเดิมที่ยังหลงเหลืออยู่ ได้แก่ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์ และชุมชนตรอกไก่อแจ้ ซึ่งมีวิถีชีวิตชุมชนเก่าที่มีงานฝีมือเฉพาะเจาะจง เช่น การทำทอง มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร อาคารพิพิธบางลำพู และสวนสันติชัยปราการ เป็นต้น โดยพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์มีเส้นทางในการเข้าถึงพื้นที่ที่หลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการเดินทางเท้า มีความหลากหลายของผู้ใช้พื้นที่ทั้งคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชน รวมทั้งนักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมเยือนทั้งชาวไทยและต่างประเทศ

ถึงแม้พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์จะมีเส้นทางลัดที่เป็นตรอกซอกซอยที่นอกเหนือไปจากถนนหลักที่ใช้ในการสัญจร แต่ก็ยังมีศักยภาพในการเข้าถึงไม่เต็มพื้นที่จากการสังเกตการณ์เบื้องต้น พบว่า เส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ที่ใช้โดยบุคคลกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้พักอาศัยและนักท่องเที่ยวนั้นมีความแตกต่างกัน ในบางเส้นทางและบางเวลามีการแยกพื้นที่ใช้งานระหว่างกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้งานที่แยกส่วนและไม่เป็นเอกประโยชน์ ทั้งๆ ที่พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์สำคัญของเมือง ควรจะมีสมดุของการสัญจรเพื่อผ่านและเพื่อเข้าถึงระหว่างคนในและคนนอกพื้นที่ และมีการใช้พื้นที่อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งนี้ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทาง (wayfinding patterns) ของคนกลุ่มต่างๆ เพื่อระบุสภาพการใช้งานจริงของพื้นที่ในปัจจุบัน และนำไปสู่แนวทางการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่

ผู้วิจัยต้องการศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ โดยทำการทบทวนวรรณกรรมที่ครอบคลุม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ข้อค้นพบน่าจะนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางผังฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างประสบการณ์ของการสัญจรในพื้นที่เมืองเก่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย ร่วมกับมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูย่านประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญของเมืองได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์
2. ศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภทที่เข้ามาใช้พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์
3. วิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภท
4. ประมวลศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ที่เกิดจากรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภท

1.3 คำถามงานวิจัย

รูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ของกลุ่มคนแต่ละประเภท เป็นอย่างไร

1.4 สมมติฐานงานวิจัย

รูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ของกลุ่มคนแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กล่าวคือ กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีแนวโน้มที่จะใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) มากกว่าการใช้สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) ในขณะที่กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ เนื่องจากไม่มีการจดจำพื้นที่มาก่อน จึงมีแนวโน้มที่จะอาศัยสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) เช่น ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นของเส้นทาง รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะต่างๆ และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) ในการค้นหาเส้นทาง

1.5 ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกลุ่มผู้ใช้งานทั้งคนในชุมชนและผู้มาเยี่ยมเยือน ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ มีชุมชนเก่าและสถานที่สำคัญ ทั้งในระดับย่านและระดับเมือง โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาและขอบเขตด้านพื้นที่ ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) สัมพันธภาพของพื้นที่ (spatial configuration) ที่มีผลต่อการเข้าถึงและการมองเห็นพื้นที่ รวมไปถึงการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) ในประเด็นของรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภทในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ โดยการวิเคราะห์อัตราและรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้า รวมไปถึงการประมวลศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ที่เกิดจากรูปแบบการใช้เส้นทางของกลุ่มคนประเภทต่างๆ ในพื้นที่

1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกตอนบน ตั้งอยู่ในแขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ในพื้นที่มีชุมชนเก่า ได้แก่ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนตรอกเขียนนิवासน์ และชุมชนตรอกไก่อแจ้ มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร อาคารพิพิธบางลำพู และสวนสันติชัยปราการ เป็นต้น ทั้งนี้ มีขอบเขตพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

พื้นที่ศึกษา (study area) - 171 ไร่ (273,600 ตารางเมตร)

ทิศเหนือ จรด คลองบางลำพู

ทิศใต้ จรด ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า

ทิศตะวันออก จรด ถนนจักรพงษ์

ทิศตะวันตก จรด แม่น้ำเจ้าพระยา

พื้นที่เกี่ยวเนื่อง (catchment area) - 1,281 ไร่ (2,049,600 ตารางเมตร)

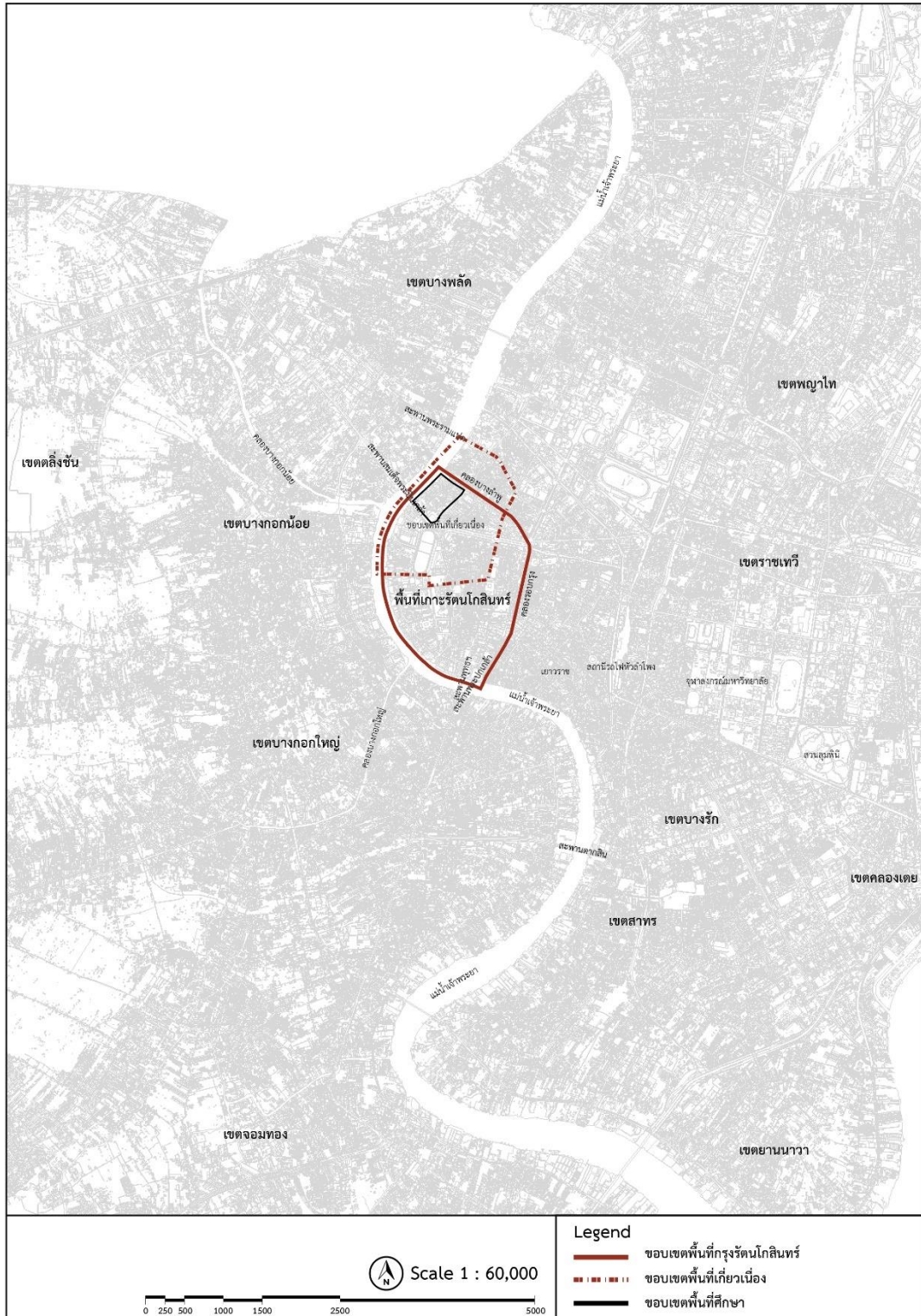
ทิศเหนือ จรด เขิงสะพานพระราม 8 และถนนวิสุทธิกษัตริย์

ทิศใต้ จรด ถนนหน้าพระลาน ถนนกัลยาณไมตรี และถนนบำรุงเมือง

ทิศตะวันออก จรด ถนนประชาธิปไตย และถนนดินสอ

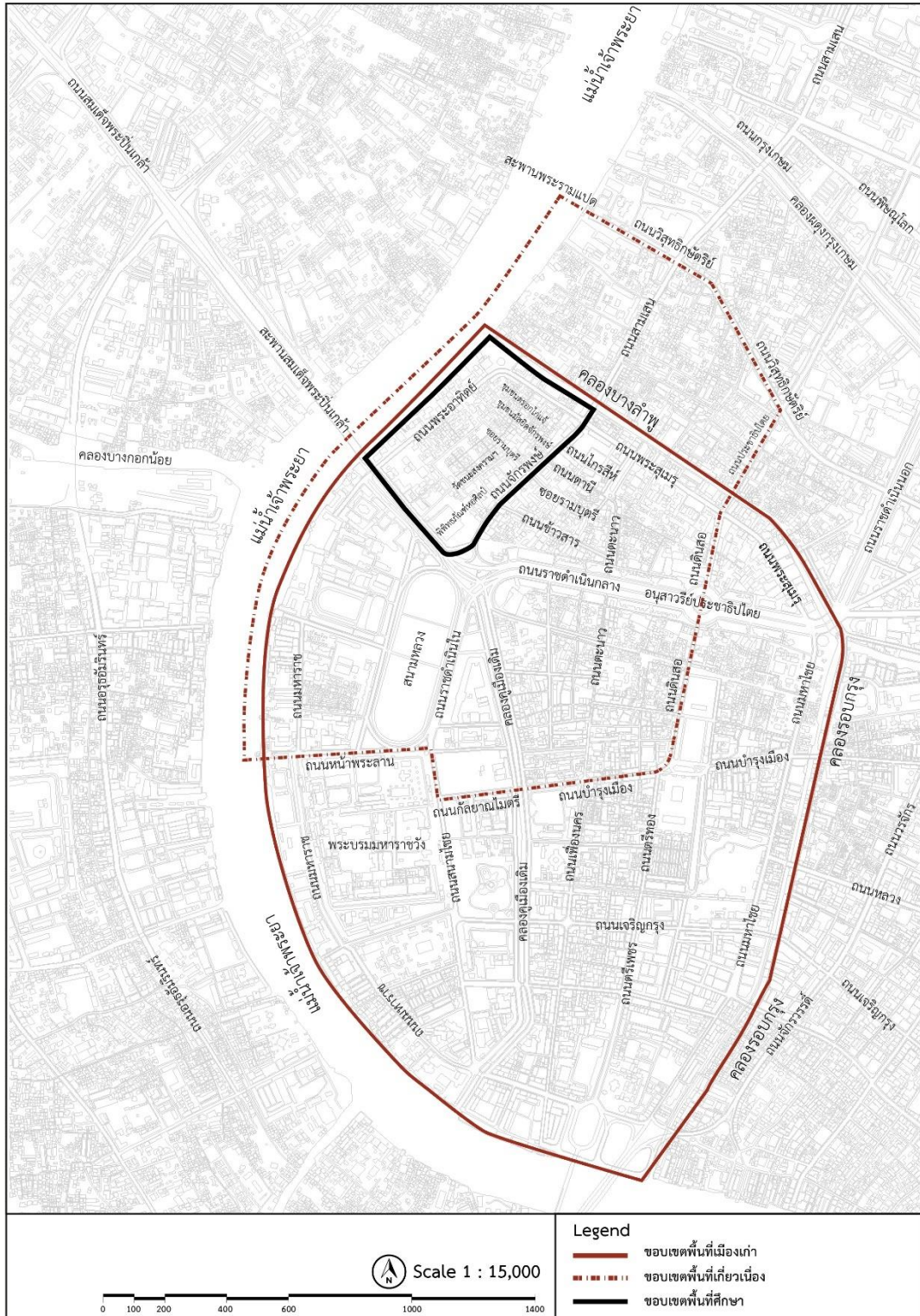
ทิศตะวันตก จรด แม่น้ำเจ้าพระยา

(แผนที่ 1-3)

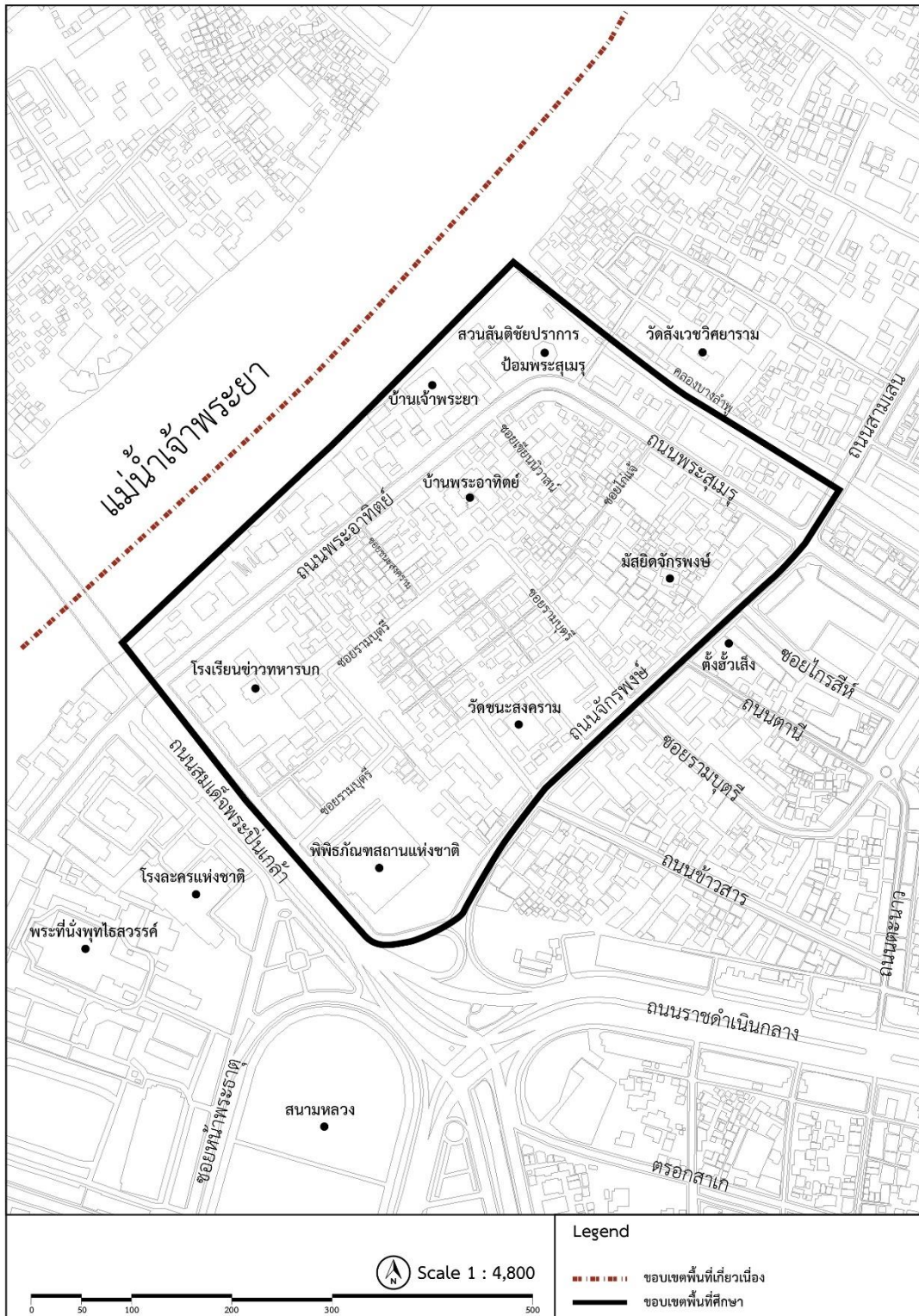
แผนที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง กรุงเทพมหานคร
ที่มา (ผู้วิจัย)

แผนที่ 2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวเนื่องในกรุงเทพมหานคร
ที่มา (ผู้วิจัย)

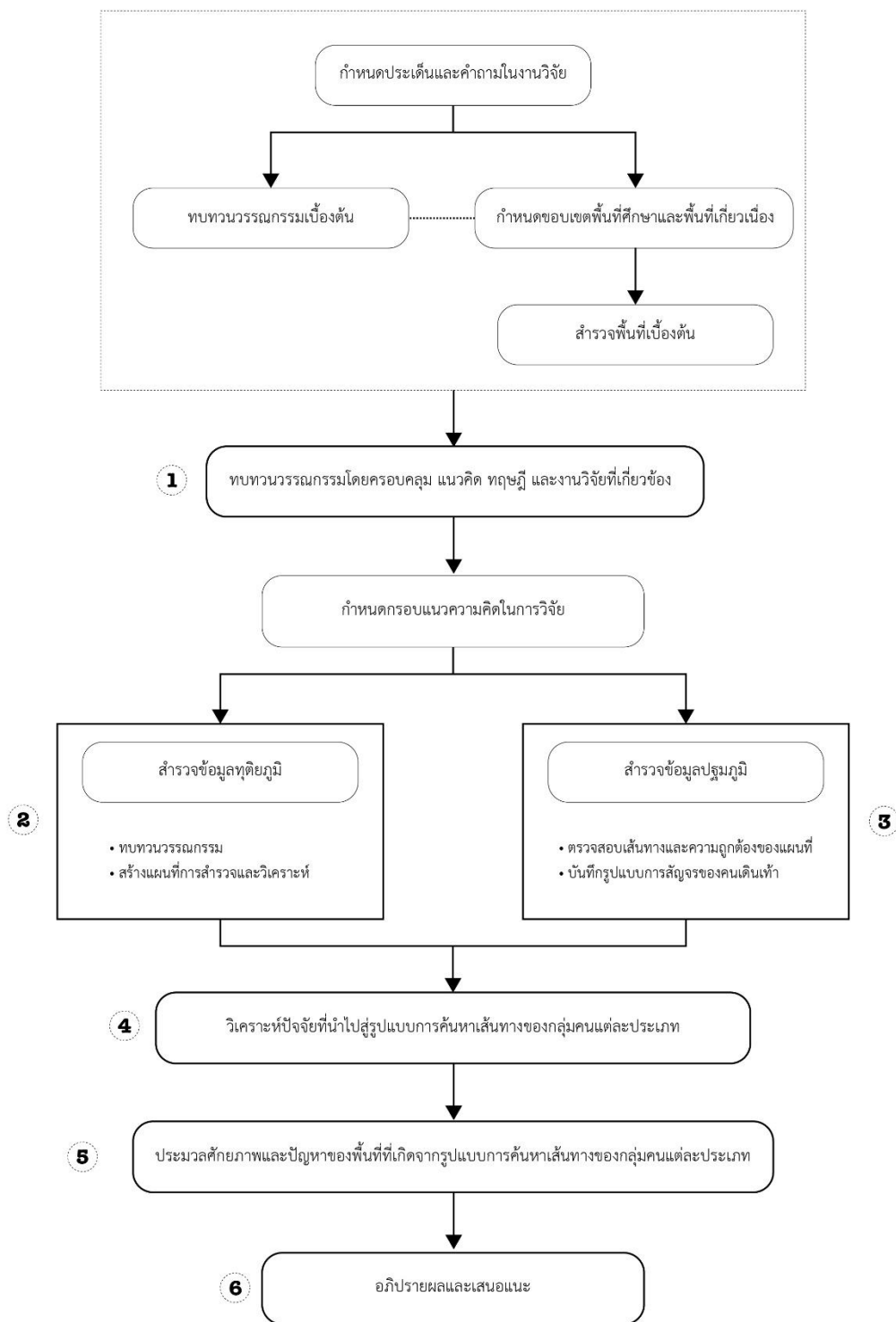

แผนที่ 3 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาและสถานที่สำคัญ
 ที่มา (ผู้วิจัย)

1.6 ขั้นตอนการศึกษา

1. ทบทวนวรรณกรรมที่ครอบคลุม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย
2. สืบหาข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อสร้างแผนที่การสำรวจและการวิเคราะห์พื้นที่
3. สืบหาข้อมูลปฐมภูมิ โดยการตรวจสอบเส้นทางและความถูกต้องของแผนที่ และทำการบันทึกรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าของกลุ่มคนประเภทต่างๆ ด้วยวิธีการสังเกตการณ์ภาคสนาม
4. วิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภท
5. ประมวลศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ที่เกิดจากรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภท
6. อภิปรายแนวทางเบื้องต้นในการฟื้นฟูบูรณะ จากข้อค้นพบของรูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ของกลุ่มคนประเภทต่างๆ

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการศึกษา
ที่มา (ผู้วิจัย)

1.7 แหล่งที่มาของข้อมูล

1.7.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตของพื้นที่ กรมแผนที่ทหาร
สำนักงานวิทยทรัพยากร ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และอินเทอร์เน็ต

1.7.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

จากการสำรวจพื้นที่ศึกษาและการบันทึกรูปแบบการใช้เส้นทางของกลุ่มคน
ประเภทต่างๆ โดยวิธีการสังเกต

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่าน
พระอาทิตย์
2. ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ชุมชน
ประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์
3. สามารถนำผลการวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหามาประยุกต์ใช้กับแนวทางการฟื้นฟู
บูรณะพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ (Phra Arthit Historical Community
Area) หมายถึง พื้นที่ย่านในเมืองเก่ารัตนโกสินทร์ (ตามขอบเขตในแผนที่ 3) เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวที่สำคัญของชาวไทยและชาวต่างชาติ มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวสูง เนื่องจากมี
ชุมชนดั้งเดิม ได้แก่ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์ และชุมชนตรอกไก่
แจ้ มีสถานที่สำคัญที่ขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ วัดชนะ
สงครามรวมหาวีหาร พิพิธบางลำพู และสวนสันติชัยปราการ เป็นต้น
2. รูปแบบการค้นหาเส้นทาง (wayfinding pattern) หมายถึง รูปแบบการสัญจรด้วยการ
เดินเท้าจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง โดยมีปัจจัยต่างๆ ที่จะนำผู้สัญจรไปสู่จุดหมาย
ปลายทางได้ เช่น ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ และสัญญาณของพื้นที่ ปัจจัยดังกล่าว จะ
ส่งผลต่อพฤติกรรมในการเลือกเส้นทางสัญจร เกิดเป็นรูปแบบการค้นหาเส้นทางที่มี
ความแตกต่างกันของกลุ่มคนแต่ละประเภท

3. ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) หมายถึง กระบวนการรับรู้พื้นที่ผ่านความเข้าใจและจดจำพื้นที่จากสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น ภูมิสัญลักษณ์ สถานที่หรือพื้นที่ที่สำคัญ จุดดึงดูดหรือกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการจดจำ
4. สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) หมายถึง รูปร่าง รูปทรง และองค์ประกอบทางกายภาพต่างๆ ของเมือง ได้แก่ มวลอาคารและพื้นที่ว่าง ประโยชน์การใช้ที่ดินและอาคาร โครงข่ายทางการสัญจร และพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนจรรยาภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นของโครงข่าย
5. เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) เป็นเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีช่วยในการค้นหาเส้นทางหรือสถานที่ต่างๆ ในพื้นที่ เช่น แผนที่สำหรับนักท่องเที่ยว (tourist map) หรือแผนที่กูเกิล (Google map) เป็นต้น

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวความคิดในงานวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์
  - 2.1.1 ความสำคัญของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ในมิติเชิงกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
  - 2.1.2 ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์
  - 2.1.3 รูปแบบเชิงพื้นที่ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์
  - 2.1.4 รูปแบบการใช้พื้นที่ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์
- 2.2 รูปแบบการค้นหาเส้นทางในเมือง
  - 2.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)
  - 2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)
  - 2.2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือค้นหาทาง (wayfinding application)
- 2.3 สรุปการทบทวนวรรณกรรม และการกำหนดกรอบแนวความคิดในงานวิจัย

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์

พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ชุมชนเมือง ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ประกอบไปด้วยอาคาร สถานที่ วิถีชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญทางประวัติศาสตร์ พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่เมืองที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยคงองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ของเมืองเอาไว้ สามารถแบ่งเป็นหลายประเภท ได้แก่ พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ด้านสถาปัตยกรรม เป็นบริเวณที่ประกอบไปด้วยอาคารทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่างๆ พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ด้านพาณิชย์กรรม เป็นบริเวณพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงประวัติพัฒนาการของความเจริญด้านเศรษฐกิจของเมือง พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ด้านชุมชน เป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของการดำเนินชีวิต อันประกอบไปด้วยอาคารบ้านเรือน วิถีชีวิตท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในบริบทนั้นๆ

ลักษณะพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีช่วงอายุอยู่ตั้งแต่ในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มักมีหลากหลายลักษณะ แตกต่างกันตามขนาด เนื้อหาทางวัฒนธรรม รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มักจะมีการพัฒนามาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแสดงถึงความรุ่งเรือง ความตกต่ำ การฟื้นฟู และวิถีชีวิตเมืองร่วมสมัย ที่พัฒนามาตามกาลเวลา และมักประสบกับความเสื่อมโทรม หรือถูกทำลายลงในเนื้อเมืองในหลายลักษณะ อาทิ การขาดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆ หรือการเพิ่มปริมาณของสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ล้วนส่งผลให้รูปแบบและลักษณะของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงไป (สุเปีย ปัญญาทอง, 2555)

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อเมืองในมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีเนื้อหาและรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 ความสำคัญของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ในมิติเชิงกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งในมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากพื้นที่มีวิวัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ล้วนเป็นทั้งเหตุและปัจจัยมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่ตกทอดมายาวนานจากอดีต (Smiles, 1968) ซึ่ง Loulanski (2006) กล่าวคล้ายคลึงกันว่า แนวโน้มของการพัฒนาพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ถูกสร้างขึ้นมาจากมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และ

วัฒนธรรมที่สืบสมมา โดย Smiles และ Loulanski ได้จำแนกความสำคัญของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ไว้ ดังนี้

ความสำคัญของมิติทางกายภาพ : พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกายภาพหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ศาสนสถานเก่าแก่ อาคารทรงคุณค่า และพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งควรค่าต่อการเก็บรักษาไว้ โดยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ยังสามารถแสดงถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นของพื้นที่ และสามารถทำให้พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่มีความเฉพาะเจาะจง และมีความสำคัญในแง่ของมรดกทางวัฒนธรรมได้

ความสำคัญของมิติทางเศรษฐกิจ : พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาการของความเจริญต่อเศรษฐกิจของเมืองต่อเนื่องมาจากในอดีต โดยในปัจจุบัน พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์สามารถสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับเมืองในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากมีเอกลักษณ์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้งานพื้นที่จากมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อมิติทางเศรษฐกิจ ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ความสำคัญของมิติทางสังคม : พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์นอกจากประกอบไปด้วยชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ มีความใกล้ชิดกันของชุมชนอยู่อาศัย ในลักษณะเครือญาติหรือกลุ่มสังคมดั้งเดิม ชุมชนในบางพื้นที่ยังสามารถสร้างเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ โดยใช้รูปแบบงานฝีมือที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน

ความสำคัญของมิติทางวัฒนธรรม : มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ประกอบไปด้วย มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งทำให้พื้นที่ที่มีความเฉพาะเจาะจงเป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งเป็นจุดดึงดูดในแง่ของเศรษฐกิจของพื้นที่ และในแง่ของการใช้มรดกทางวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตของกลุ่มทางสังคมของพื้นที่ จึงกล่าวได้ว่า มิติทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ขึ้นมาได้

2.1.2 ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์

รูปแบบเมืองได้ถูกกำหนดโดยองค์ประกอบทางกายภาพ 3 ประการ คือ อาคาร พื้นที่เปิดโล่ง และถนน องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นการแสดงถึงรูปแบบที่เกิดขึ้นของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ (Knox & Pinch, 2010) พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มีลักษณะเฉพาะทางกายภาพที่ถูกพัฒนาการมาจากอดีตมาจนถึง

ปัจจุบันและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา Smailes (1968) กล่าวว่า เมืองมีกระบวนการสร้างและเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางกายภาพ แต่ก็ยังคงองค์ประกอบบางส่วนในช่วงเวลาที่ผ่านไป ในขณะที่เนื้อเมืองใหม่ถูกเพิ่มเติม (outward extension) ในพื้นที่เมืองรอบนอกเนื้อเมืองเก่าในพื้นที่เมืองชั้นใน ซึ่งมักเป็นพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ก็มักจะถูกปรับเปลี่ยน (internal reorganization) กล่าวคือ มีการสร้างอาคารใหม่ทดแทนอาคารเก่า การรวมแปลงที่ดิน การปรับเปลี่ยนเส้นทางถนน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยมีลำดับการปรับเปลี่ยนเนื้อเมืองเก่าผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงสัญญาณ ดังนี้

1. การเปลี่ยนประโยชน์การใช้ที่ดินและอาคาร
2. การปรับโครงสร้างภายในอาคาร
3. การขยายอาคารสู่แปลง บล็อกเปล่า และเพิ่มความหนาแน่น
4. การเพิ่มขึ้นของอาคาร
5. การเชื่อมแปลงที่ดิน
6. การปรับเปลี่ยนบางส่วนหรือทั้งหมดของบล็อกอาคาร
7. การปรับขนาดบล็อกอาคารจากการเปลี่ยนผังถนน
8. การปรับเปลี่ยนหลายบล็อกอาคารพร้อมๆ กัน
9. การเปลี่ยนแปลงทั้งย่านของเมือง

Smailes (1968) ได้กล่าวต่ออีกว่า พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มักเกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนมากที่สุด จนเกิดเป็นพื้นที่ที่มีองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากที่สุด ดังตัวอย่าง เมืองลิเวอร์พูล ประเทศอังกฤษ (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 การปรับเปลี่ยนเนื้อเมืองชั้นในของพื้นที่ย่านมหาวิทยาลัยในลิเวอร์พูล ประเทศอังกฤษ
ที่มา (Curdes, 1993)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.1.3 รูปแบบเชิงพื้นที่ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์

รูปแบบเชิงพื้นที่ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ ได้แก่ รูปแบบโครงข่ายการสัญจรและพื้นที่สาธารณะ รูปแบบมวลอาคารและพื้นที่ว่าง และรูปแบบประโยชน์การใช้ที่ดินและอาคาร มีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1. รูปแบบโครงข่ายการสัญจรและพื้นที่สาธารณะ

โครงข่ายการสัญจรและพื้นที่สาธารณะของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มักมีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากพื้นที่เมืองอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ ในแง่ของกิจกรรม มวลอาคารและพื้นที่ว่าง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโครงข่ายการสัญจรเสมอ ตามพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ (Carmona, 2003) จากการศึกษาของ Carmona พบว่า รูปแบบ

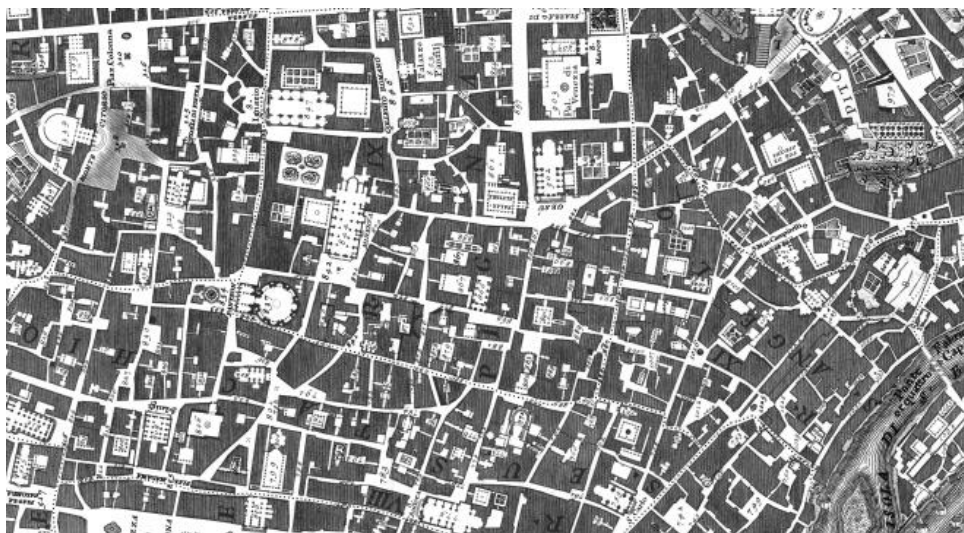
โครงข่ายการสัญจรของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ มีหลากหลายลักษณะตามบริบทพื้นที่และสภาพแวดล้อม สามารถแบ่งเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบกิ่งก้านสาขา เป็นรูปแบบทางสัญจรเกิดตามธรรมชาติหรือตามลักษณะเชิงสัณฐานของเมือง ส่วนใหญ่เป็นถนนสายสั้นๆ และคดเคี้ยว มีการเติบโตแบบทุกทิศทุกทาง
2. รูปแบบตาราง (Grid) เป็นรูปแบบทางสัญจรที่มีลักษณะทำมุมต่างๆ ต่อกันเป็นโครงข่ายมีความกว้างของช่วงถนนสม่ำเสมอ
3. รูปแบบผสมระหว่างแบบกิ่งก้านสาขากับตาราง เป็นรูปแบบทางสัญจรที่มีช่วงถนนที่ค่อนข้างสม่ำเสมอ
4. รูปแบบที่มีการแผ่กิ่งก้านสาขาและรูปแบบวงแหวน เป็นทางสัญจรที่ผสมระหว่างระบบวงแหวนที่เชื่อมต่อกันได้ 2 ทิศทางและแบบกิ่งก้านสาขา ปลายถนนมีลักษณะเป็นถนนปลายตัน

ทั้งนี้ Hillier (1996) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงระบบโครงข่ายการสัญจรของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ว่า โครงข่ายการสัญจรมักจะถูกปรับเปลี่ยนจนกระทั่งมีความเหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อรองรับทั้งกิจกรรมการสัญจรเพื่อผ่าน (move through) และเพื่อเข้าถึง (move to) อย่างหลากหลาย โดยมีกิจกรรมเป็นตัวบ่งชี้รูปแบบโครงข่ายการสัญจร อาทิ รูปแบบโครงข่ายการสัญจรแบบตาราง (grid) ที่เหมาะสมกับย่านพาณิชยกรรม เนื่องจากจะมีศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นที่สูงกว่ารูปแบบอื่นๆ และจะเหนี่ยวนำให้มีปริมาณการสัญจรอิสระที่มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่พาณิชยกรรมเป็นต้น

2. รูปแบบมวลอาคารและพื้นที่ว่าง

รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ตามหลักการของทฤษฎีภาพและพื้น (figure and ground) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างส่วนทึบ (figure) แทนอาคารและสิ่งก่อสร้าง กับส่วนโปร่ง (ground) แทนพื้นที่โล่งว่าง มีวัตถุประสงค์เพื่อระบุลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ปลูกสร้างและพื้นที่โล่งว่างของเมือง เพื่อทำความเข้าใจกับโครงสร้างของเมือง โดยจะเห็นรูปแบบ (patterns) ระหว่างมวลอาคารและพื้นที่โล่งว่าง รูปแบบที่เกิดขึ้นจะแสดงลักษณะความเป็นย่านของเมือง (Trancik, 1986) (ภาพที่ 3)

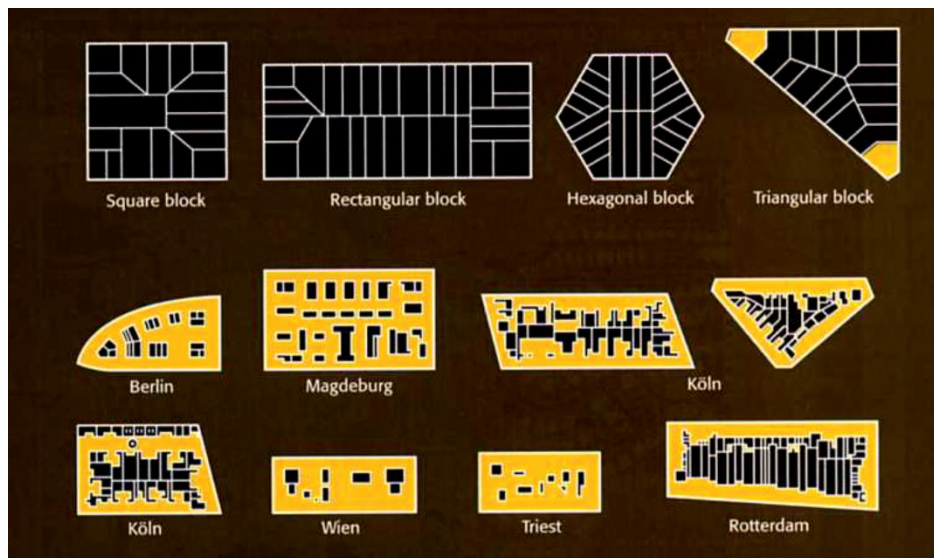

ภาพที่ 3 แผนที่มวลาอาคารและพื้นที่ว่างของศูนย์กลางกรุงโรม ประเทศอิตาลี

ที่มา (Trancik, 1986)

ทั้งนี้ รูปแบบมวลาอาคารและพื้นที่ว่างในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ มักมีความหนาแน่น เนื่องจากเป็นพื้นที่เมืองชั้นในที่มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตลอดเวลาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (Smailes, 1968) หากเป็นพื้นที่ย่อยก็มักจะมี ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อเนื่องเป็นรูปแบบเดียวกันกับพื้นที่โดยรอบ นอกจากนี้ Trancik และ Hillier ยังกล่าวตรงกันว่า ย่านพาณิชย์กรรมต่างๆ ที่มีโครงข่ายการสัญจรแบบตาราง (grid) และมีการแบ่งพื้นที่บล็อกอาคารขนาดเล็ก จะก่อให้เกิดมวลาอาคารที่มีขนาดเล็กกระจายตัวอยู่อย่างหนาแน่น ซึ่งมวลาอาคารอาจจะมีขนาดหลากหลายผสมปนกัน และมีสัดส่วนของพื้นที่โล่งว่างค่อนข้างน้อย บล็อกถนนมักมีขนาดเล็ก ทั้งนี้ เพื่อรองรับการสัญจรเพื่อเข้าถึง และผ่านพื้นที่ที่มักเป็นกิจกรรมเชิงพาณิชย์ให้ทั่วถึงมากที่สุด

Curdes (1993) ได้วิเคราะห์รูปแบบมวลาอาคารและพื้นที่ว่างในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ในหลายเมือง พบว่า ลักษณะของมวลาอาคารมักมีขนาดเล็กหลายชิ้นมาประกออบกันบนแปลงที่ดินรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่งผลไปยังความแน่นของมวลาอาคารและพื้นที่ว่างที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีรูปแบบ (patterns) ที่ชัดเจน (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 รูปร่างบล็อกหรือช่วงอาคารในพื้นที่เมืองชั้นในของยุโรป
ที่มา (Curdes, 1993)

3. รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร

พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มักมีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารที่ผสมผสาน (mix use) กล่าวคือ พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มักเป็นพื้นที่ชั้นในของเมือง ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารจากอดีตและปัจจุบันตามความต้องการของยุคสมัย จนกระทั่งมักมีการผสมผสาน เกิดเป็นความหลากหลายของกิจกรรม พงษ์ศักดิ์ ศรีจุม (2551) ได้จำแนกลำดับของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ที่ดินและอาคารของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารแบบผสม กระจัดกระจาย ไม่มีการจำแนกประเภทหรือแบ่งย่านที่ชัดเจน รูปแบบไม่หลากหลาย
2. มีการกระจุกตัวกันของพื้นที่การค้า การบริการ และที่อยู่อาศัย มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารที่หลากหลาย ขึ้น ตั้งอยู่ริมถนนเป็นหลัก มีการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็นประเภทต่างๆ
3. มีความหลากหลาย ซับซ้อนของรูปแบบกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตั้งอยู่อย่างหนาแน่นบริเวณริมถนนและจุดตัด

ของถนนสายสำคัญเป็นหลัก มีการจำแนกย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารอย่างชัดเจน

4. มีการจำแนกย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน แต่มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์อาคารแบบผสมผสาน ตั้งแต่กลุ่ม และกระจุกตัวกันอย่างหนาแน่นตามแนวถนน
5. มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างคุ้มค่าที่สุด มีการจำแนกย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็นประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน แต่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารที่หลากหลาย ตั้งแต่กลุ่ม กระจุกตัวอย่างหนาแน่น

จะเห็นได้ว่า จากลำดับการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Smalles (1968) ที่กล่าวเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนของเนื้อเมืองเก่าของชุมชนประวัติศาสตร์ที่ทำให้พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผสมผสานกันทั้งกิจกรรมเก่าและใหม่ เมื่อเวลาผ่านไปองค์ประกอบเหล่านั้นอาจไม่ได้คงสภาพที่เป็นระเบียบ และทำให้ผู้เข้ามาใช้งานพร้อมทั้งสัญจรเกิดการหลงทาง หรือไม่สามารถเข้าถึงได้ในบางพื้นที่ ทำให้เกิดการเสียโอกาสในการกระจายกิจกรรมเศรษฐกิจและสังคมเข้าไปในพื้นที่ รวมถึงทำให้มรดกทางวัฒนธรรมอาจจะสูญหายตามไปด้วย

2.1.4 รูปแบบการใช้พื้นที่ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์

รูปแบบการใช้พื้นที่ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มักมีความหลากหลาย เนื่องจากมีคนหลากหลายกลุ่มเข้ามาในพื้นที่ ทั้งคนที่อยู่อาศัยในชุมชนดั้งเดิมและคนนอก เช่น นักท่องเที่ยว รูปแบบการใช้พื้นที่เมืองมักถูกจำแนกเป็นรูปแบบการสัญจรและรูปแบบการจับจองพื้นที่ ดังนี้

1. รูปแบบการสัญจร

รูปแบบการสัญจรบนพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับรูปแบบเชิงพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการสัญจรเพื่อผ่านหรือการสัญจรเพื่อเข้าถึง โดยโครงข่ายทางสัญจรที่หนาแน่นจะส่งผลไปยังปริมาณของการเข้ามาใช้งานพื้นที่รวมทั้งเมืองที่มีถนนหรือทางเท้าที่มีกิจกรรมที่หลากหลายและผสมผสาน ก็จะทำให้มีอัตราการสัญจรผ่านหรือเข้าถึงในปริมาณสูง ซึ่งก่อให้เกิดเป็นพื้นที่ใช้งานของเมืองที่มีศักยภาพ (ปริญญพร ศรีวรรณท์, 2557)

จากการศึกษาของ จุฬวดี สันทัด (2547) ที่อ้างถึงใน Dalton (1997) กล่าวว่า การสำรวจการสัญจรเพื่อสังเกตปรากฏการณ์การใช้งานของคนเดินเท้าที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ สามารถศึกษาได้จากรูปแบบการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การบันทึกอัตราการสัญจร และการบันทึกรูปแบบการสัญจร การเก็บข้อมูลชนิดนี้สามารถทำได้ด้วยการเข้าสังเกตการณ์อัตราและเส้นทางการสัญจรของคนเดินเท้าอย่างเป็นระบบ เนื่องจากพื้นที่สาธารณะของเมืองย่อมเปิดทางเลือกให้ผู้คนสัญจรไปยังบริเวณต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบ (patterns) ของการเข้าใช้พื้นที่ในช่วงวันและเวลาต่างๆ ของกลุ่มคนหลากหลายประเภท วิธีที่จะสามารถบันทึกรูปแบบการสัญจรด้วยการเดินเท้าในพื้นที่เมืองได้อย่างเป็นระบบตามความเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่และจุดประสงค์ของการวิจัย มีดังนี้

ก. การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ เป็นการนับปริมาณคนเดินเท้าที่สัญจรผ่านในแต่ละด่าน (gate method) เป็นอัตราของจำนวนคนต่อชั่วโมง โดยการกำหนดตำแหน่งของด่านเพื่อทำการบันทึกในช่วงวันและเวลาต่างๆ จึงหาค่าเฉลี่ย ตำแหน่งของด่านนับมักจะเลือกบริเวณที่เป็นจุดตัดหรือทางแยกที่สำคัญ

ข. การบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ เป็นการสังเกตและบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมสัญจรของคนเดินเท้า เพื่อระบุเส้นทางที่คนเดินเท้าส่วนใหญ่เลือก หรือไม่เลือกสัญจรด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace)

2. รูปแบบการจับจองพื้นที่

รูปแบบการจับจองพื้นที่ คือ ตำแหน่งและความถี่ที่คนเดินเท้าหยุดเพื่อยืนหรือนั่ง (static activity pattern) เพื่อพบปะหรือมีปฏิสัมพันธ์กันของผู้คน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Benedikt (1979) ที่กล่าวว่า ลักษณะรูปทรงและการจัดวางตัวของพื้นที่ (form and configuration of space) ที่แตกต่างกันส่งผลต่อรูปแบบกิจกรรมการสัญจร (moving activity pattern) และรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า (static activity pattern) ที่มาจากประสบการณ์และพฤติกรรมของคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ เช่น การเลือกเส้นทางการเดิน เส้นทางการเข้าถึง บริเวณนั่ง ยืน หยุด พบปะพูดคุย และ

ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นต้น มีแนวโน้มทำให้เกิดกิจกรรมการเข้าใช้พื้นที่ อย่างหลากหลายวัตถุประสงค์ในหลากหลายเวลา โดยกลุ่มคนที่หลากหลายประเภท

3. การจำแนกประเภทของกลุ่มคนผู้ใช้พื้นที่

พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มีรูปแบบการสัญจรรวมไปถึงรูปแบบการจับจองพื้นที่ที่หลากหลาย จากกลุ่มคนประเภทต่างๆ ที่เข้ามาใช้งานพื้นที่ ทั้งนี้ อาจจัดจำแนกและแบ่งกลุ่มคนในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์และอธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มคนได้ดียิ่งขึ้น สุรพงษ์ ลือทองจักร (2552) กล่าวว่า การแบ่งกลุ่มคนให้ชัดเจนเป็นไปได้ยาก เพราะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดกลุ่ม เช่น อาจจะจัดตามกลุ่มอายุ เพศ อาชีพ ถิ่นที่อยู่ รายได้ ระดับการศึกษา เป็นต้น แต่การกำหนดกฎเกณฑ์กว้างๆ อาจจะเป็นแนวทางในการจัดได้ง่ายขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งประเภทกลุ่มคนบนพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ มีแนวโน้มการจำแนกประเภทด้วยวิธีการสังเกตเป็นหลัก โดยส่วนมากมักจำแนกประเภทผ่านลักษณะของการมองเห็นภายนอก ที่ผู้วิจัยสามารถสังเกตได้ กล่าวคือ เป็นการจำแนกประเภทผ่านของของคนกลุ่มต่างๆ ตามบริบทพื้นที่ โดยงานวิจัยของ พศิน สุวรรณเดช (2558) และ ปราณระฟ้า พรหมประวัติ (2550) มีทิศทางในการจำแนกประเภทของกลุ่มคนในทิศทางเดียวกัน คือ ใช้วิธีการแยกประเภทกลุ่มนักท่องเที่ยวและคนไทยเป็นหลัก เนื่องจากมีประเด็นการศึกษาและพื้นที่ศึกษาที่เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของพื้นที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ โดยงานวิจัยของ พัลลมล หางนา (2557) มีการจำแนกประเภทของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันเล็กน้อย โดยมีวิธีการใช้ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่านพาหุรัด ซึ่งเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมที่มีความหลากหลายของศาสนา โดยการจำแนกกลุ่มคนออกเป็นชาวซิกข์และชาวจีน ในการจำแนกประเภทของกลุ่มคน ซึ่งมีลักษณะที่ผู้วิจัยสามารถจำแนกด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมได้ เป็นต้น

2.2 รูปแบบการค้นหาเส้นทางในเมือง

Foltz (1998) กล่าวว่า การค้นหาเส้นทางสามารถทำให้คนสัญจรจากสถานที่อยู่ปัจจุบันไปยังสถานที่ปลายทางที่คนรู้จักหรือไม่รู้จัก จากองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ สถานที่ที่อยู่และเส้นทางที่จะไป การนำทางด้วยการค้นหาเส้นทาง (wayfinding) ที่ดี สามารถที่จะสะสมประสบการณ์ตามสถานที่ที่พบเจอ รวมไปถึงสามารถเชื่อมโยงการค้นหาเส้นทางกับ

เส้นทางที่จะไปได้ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและทำการรวบรวมแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการค้นหาเส้นทาง (wayfinding) พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญ 3 ปัจจัย ได้แก่ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) สัมพันธภาพของพื้นที่ (spatial configuration) และการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) โดยมีเนื้อหา ดังนี้

2.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)

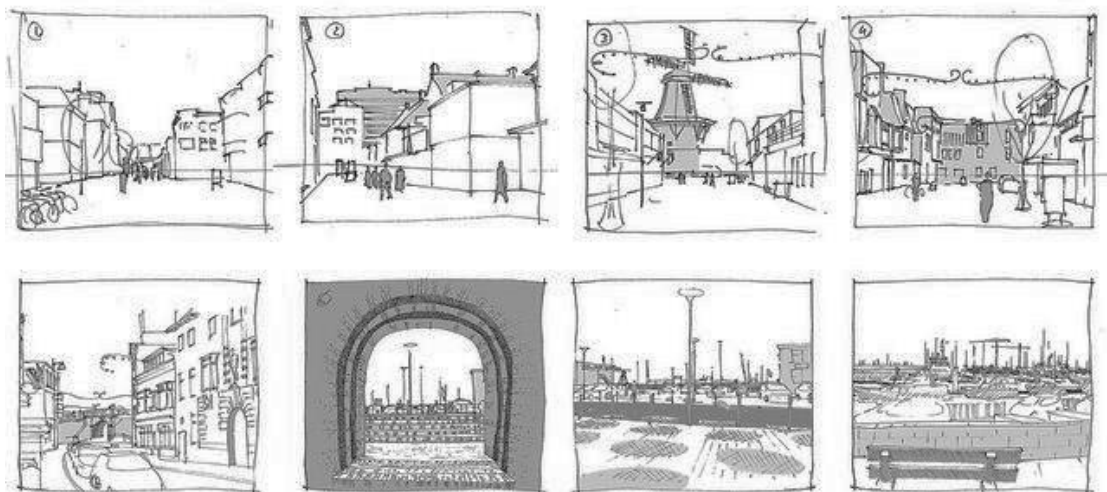
ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการค้นหาเส้นทาง (wayfinding) เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์มาจากการเรียนรู้ซึ่งเกิดจากการรับรู้และการเข้าใจในสภาพแวดล้อม ส่งผลไปยังพฤติกรรมในการค้นหาเส้นทาง (วิลลิสทรี ทรียงกูร, 2541) ซึ่งกล่าวตรงกับ งามพิศ สัตย์สงวน (2532) ที่กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความเข้าใจและจดจำกับความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมบนพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ว่า วัฒนธรรม คือ ผลจากการเรียนรู้ที่ได้มาจากพฤติกรรมที่ผ่านมาในอดีตของมนุษย์ ดังนั้น พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลมาจากการเรียนรู้สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ การจดจำด้านสภาพแวดล้อม สามารถแบ่งได้ 3 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. การปรากฏของสัญญาณชี้แนะ อาจจะสรุปพอสังเขปได้ว่า ในการจดจำสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สัญญาณชี้แนะที่บอกถึงลักษณะเฉพาะ ย่อมมีส่วนช่วยในการจดจำ ได้แก่ สัญญาณต่างๆ ที่ช่วยในการจำแนกลักษณะเฉพาะทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นรูปทรง ขนาด สี สัน แบบอย่างเฉพาะทางสถาปัตยกรรม ตลอดจนการปรากฏของภูมิสัญลักษณ์ที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากสภาพแวดล้อมข้างเคียง ย่อมมีอิทธิพลต่อการรับรู้และการจดจำบุคคลสามารถจำสภาพแวดล้อมได้ง่ายขึ้นหากมีสัญญาณชี้แนะปรากฏ

วิธีที่ง่ายที่สุดของการปรากฏของสัญญาณชี้แนะ คือ การมองเห็น ทฤษฎีการรับรู้ผ่านการมองเห็น (visual perception) กล่าวถึง การประมวลผลการมองเห็นในเรื่องของข้อมูลการจดจำในรูปแบบต่างๆ ตัวอย่างเช่น การมองเห็นจากสภาพจริง โดยการเห็นองค์ประกอบของย่าน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ เนื่องจากความหมายที่สื่อออกมาจากการมองเห็น จะช่วยสร้างความเข้าใจให้กับบริบทนั้นๆ การรับรู้ผ่านการมองเห็นจะมาเป็นตัวช่วยสร้างความเข้าใจในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม และสามารถสร้างภาพจำให้กับคนใช้งานพื้นที่ (Gregory, 1970) การมองเห็นเป็นการรับรู้ที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด ซึ่งการรับรู้เกิดจากการมองเห็นสภาพแวดล้อมกายภาพที่เป็นที่ว่าง

และวัตถุ การมองเห็นจะมาเป็นตัวช่วยในการค้นหาเส้นทางที่จะไป และช่วยในการค้นหาเส้นทางได้ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ งามพิศ

Gregory (1970) ได้พูดคล้ายคลึงกันกับ Cullen (1961) ที่กล่าวว่า การมองเห็นภูมิทัศน์เมืองที่เกิดขึ้น จะเป็นการมองเห็นแบบที่เป็นเส้นทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดภายในเมืองที่แสดงถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยมุมมองต่อเนื่อง (serial vision) จะเข้ามาเกี่ยวเนื่องกับการค้นหาเส้นทาง (wayfinding) โดยใช้องค์ประกอบที่เกิดขึ้นผ่านการพบเจอระหว่างทางมาเป็นตัวช่วยในการค้นหาเส้นทางจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดหมายปลายทาง ซึ่งจะถูกอธิบายผ่านความสัมพันธ์ทางสายตาระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมในเมือง และทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำพื้นที่ได้ (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 ภาพที่เกิดจากการมองเห็นพื้นที่เมืองแบบต่อเนื่อง (serial vision)

ที่มา (Cullen, 1961)

โดยคำว่าค้นหาเส้นทาง (wayfinding) มีความหมายคล้ายคลึงกับการนำทาง (navigation) เมื่อมนุษย์สามารถเข้าใจและจดจำพื้นที่ โดยการฝึกอ่านภาษาท่าทางหรือสัญญาณใบ้ ซึ่งอาศัยองค์ประกอบภายในเมืองเป็นแหล่งอ้างอิง โดยไม่ต้องบันทึกขีดเขียนหรือใส่หมายเลขกำกับ ก็จะเกิดความเข้าใจและการจดจำ กล่าวโดยสรุป คือ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นมีผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางของมนุษย์ที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การรับรู้ และความเข้าใจต่อองค์ประกอบของเมืองที่เกิดขึ้นในพื้นที่

งานวิจัยของ Peng (2002) ได้นำทฤษฎีของ Cullen (1961) มาทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการทัศนเส้นทางของเมือง กล่าวคือ ให้นักกลุ่มทดลองทำแผนที่เสมือนจริงในการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ และลองทำแผนที่ที่มาจากความทรงจำต่างๆ ที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นนำแผนที่มาลองเปรียบเทียบความแตกต่างและความเหมือนกับแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า แผนที่ที่ได้มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนที่ทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำพื้นที่ โดยมีสิ่งที่ค้นพบเพิ่มเติม คือ กลุ่มทดลองมีการเล่าเรื่องที่เป็นเส้นทางที่อ้างอิงจากสถานที่ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Cullen ที่กล่าวว่าเมืองมีกิจกรรมที่เกิดจากการรับรู้ของมนุษย์ที่ต่อเนื่องกัน

ข้างต้น จะเห็นว่างานวิจัยของ Peng (2002) ที่ยกตัวอย่างมานั้น แสดงให้เห็นถึงการใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่โดยใช้สถานที่ เข้ามาเป็นตัวช่วยในการค้นหาเส้นทางที่จะไป ซึ่งสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจะส่งผลไปยังรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนที่เข้ามาใช้งานพื้นที่

2. การเกิดจินตภาพ (imagery) ในลักษณะของกายภาพ ย่อมทำให้เกิดความจำได้ง่ายกว่าที่ไม่เกี่ยวข้องกับกายภาพ การเกิดจินตภาพช่วยในการเรียนรู้และการจดจำ การศึกษาของ Lynch (1960) ได้อธิบายถึงส่วนประกอบที่สำคัญของการทำให้เกิดจินตภาพ โดยมีการอธิบายว่าจินตภาพเกิดจาก เอกลักษณ์ (identity) โครงสร้าง (structure) และความหมาย (meaning) Lynch ได้อธิบายโดยเน้นความสำคัญไปที่เอกลักษณ์และโครงสร้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำให้เกิดจินตภาพได้ โดยทำการวิเคราะห์ค้นหาจินตภาพของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองที่ใช้อ้างอิงในการค้นหาเส้นทาง Lynch ทำการสรุปว่าเมืองประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่

เส้นทาง (path) เป็นช่องทางที่บุคคลใช้สัญจรไปมา เช่น ถนน ทางรถไฟ ทางด่วน ทางเดินเท้า เป็นต้น เส้นทางมักเป็นส่วนที่มีความสำคัญ เพราะขณะที่มนุษย์เคลื่อนไหวผ่านเส้นทาง มนุษย์มีโอกาสเห็นส่วนต่างๆ ของเมืองตามเส้นทาง และเกิดความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ ของเมืองตามทางเส้นทางการสัญจร

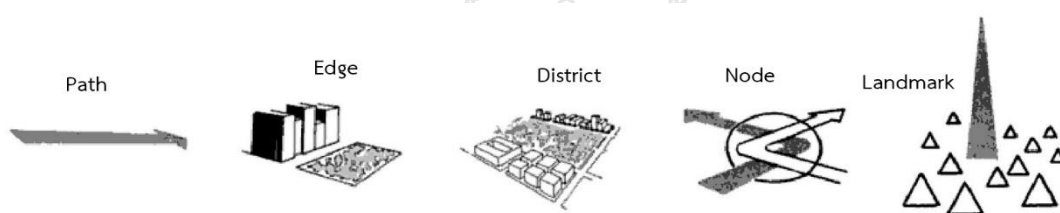
เส้นขอบ (edge) เป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะเป็นเส้นที่กำหนดขอบเขตของบริเวณ ไม่ได้ใช้เป็นเส้นทางหรือเป็นเส้นทางตามทัศนะของผู้สังเกต อาจจะปรากฏเป็นเส้นกั้นจากส่วนหนึ่ง เช่น กำแพง คูเมือง ส่วนขอบรอบเขตที่

ได้มีการพัฒนา หรืออาจจะปรากฏเป็นเส้นตะเข็บเชื่อมระหว่างสองส่วนเข้าด้วยกัน เช่น แถบกันชนที่ปลูกต้นไม้ไว้หรือที่เรียกว่าแถบสีเขียว (green belt) หรืออาจจะเป็นเพียงเส้นเค้าโครง เช่น ริมฝั่งทะเล หรือ ริมฝั่งแม่น้ำ เป็นต้น

ย่าน (district) เป็นบริเวณที่มีขนาดปานกลางหรือขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมือง มีเอกลักษณ์ของบริเวณอันเกิดจากลักษณะเฉพาะร่วมกันของบริเวณนั้น

ชุมทาง (node) มักเป็นจุดศูนย์กลางของเส้นทาง เช่น บริเวณสี่แยกหรือชุมทางของสถานีขนส่ง อาจเป็นสถานที่ที่มีกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างหนาแน่น เช่น บริเวณจัตุรัสหัวมุมถนน และพื้นที่สาธารณะต่างๆ เป็นต้น

ภูมิสัญลักษณ์ (landmark) เป็นจุดที่ใช้อ้างอิงถึงคล้ายชุมทาง แต่ปรากฏเป็นส่วนที่อยู่ภายนอก บุคคลจึงไม่สามารถเข้าสู่ภายในภูมิสัญลักษณ์ได้เหมือนชุมทาง ภูมิสัญลักษณ์มักเป็นสิ่งทางกายภาพที่แตกต่างจากสภาพแวดล้อมข้างเคียง ทำหน้าที่เป็นสัญญาณชี้แนะสำหรับสภาพแวดล้อม อาจเป็นหน้าร้าน อาคาร ป้าย ภูเขา เป็นต้น ที่มีความสำคัญต่อพื้นที่นั้นๆ บางครั้งอาจจะเข้าไม่ถึงโดยผู้สังเกต เพราะไม่รู้เส้นทางสู่ภูมิสัญลักษณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สังเกตที่เป็นนักท่องเที่ยว อาจเพียงแต่มองเห็นได้เท่านั้น และสามารถใช้เป็นจุดอ้างอิงในการบอกทิศทางได้ เช่น ยอดโบสถ์ที่ปรากฏในระยะไกล อาคารสูงที่ปรากฏเด่นชัดบนเส้นขอบฟ้า ยอดเขา เป็นต้น (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 องค์ประกอบจินตภาพเมือง 5 องค์ประกอบ

ที่มา (Lynch, 1960)

ในทางกลับกันทฤษฎีของ Lynch ไม่ได้พูดถึงองค์ประกอบที่มีความเฉพาะเจาะจงกับย่านต่างๆ เนื่องจากชุมชนประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางด้านกายภาพ ซึ่งอาจจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว Piaget (1936) ได้สร้างความเข้าใจและจดจำพื้นที่ในอีกแง่มุมหนึ่ง โดยทำการทดลองเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจสถานที่ ด้วยการสร้างแบบจำลองแผนที่ของกลุ่มเด็ก

ขึ้น เป็นกระบวนการที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม Piaget ต้องการหาคำตอบว่าเด็กใช้อะไรในการค้นหาเส้นทางไปยังสถานที่ต่างๆ โดยมีสมมติฐานก่อนทำการวิจัยว่า ในด้านจิตวิทยา เด็กเป็นเพียงนักคิดที่มีความสามารถน้อยกว่าผู้ใหญ่ ซึ่งมีความคิดที่แตกต่างเมื่อเทียบกับผู้ใหญ่ โดยมีข้อสรุปว่า ความรู้ความเข้าใจสถานที่เป็นการรับรู้สากล จากงานวิจัยบอกถึงความสัมพันธ์ของเด็กกับสภาพแวดล้อมภายใต้วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตามสถานที่นั้นๆ ซึ่งเด็กใช้ความรู้ความเข้าใจในการค้นหาเส้นทางที่จะไป ซึ่งมีความสอดคล้องบางส่วนกับทฤษฎีของ Lynch แต่สิ่งที่เพิ่มเข้ามา คือ ความเป็นสถานที่เฉพาะที่เกิดจากประสบการณ์กับพื้นที่โดยตรง ซึ่งส่วนใหญ่มักเกิดกับคนที่คุ้นเคยและมีประสบการณ์กับพื้นที่แล้วเท่านั้น

3. การจัดระเบียบ สิ่งที่เราเข้าใจและจดจำ ไม่ได้เป็นการคิดขึ้นเองโดยไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน หรือเพียงอยู่ร่วมกันเท่านั้น แต่ในทางตรงกันข้าม สิ่งต่างๆ ที่เราเข้าใจและจดจำมักไม่มีความสัมพันธ์กัน มีการจัดระเบียบเกิดขึ้นตามเกณฑ์ในการจัดแยกประเภท ซึ่งเป็นส่วนของกระบวนการรับรู้ การจัดระเบียบในการรับรู้มีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานะของการจัดระเบียบของสิ่งที่เรารู้ หากสิ่งที่เรารู้มีการจัดระเบียบไว้อย่างดี มักเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและชัดเจน ซึ่งมีผลต่อความเข้าใจและจดจำพื้นที่

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น แนวความคิดเกี่ยวกับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) สามารถอธิบายผ่านแนวคิดต่างๆ ของหลากหลายนักทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดการรับรู้ผ่านการมองเห็น (visual perception) ของ Gregory (1970) แนวคิดจินตภาพเมือง (image of the cities) ของ Lynch (1960) แนวคิดมุมมองต่อเนื่อง (serial vision) ของ Cullen (1961) โดยมีนักวิจัยหลายท่าน นำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ในบริบทพื้นที่ต่างๆ ซึ่งมีทั้งการสัมภาษณ์ รวมไปถึงการสังเกต

ผลของการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ชี้ให้เห็นถึงแนวความคิดความเข้าใจและจดจำพื้นที่ที่เกิดมาจากการสังเกตสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นองค์ประกอบระดับต่างๆ ได้แก่ องค์ประกอบระดับย่าน (งานวิจัยของ Piaget) และองค์ประกอบระดับเมือง (แนวคิดของ Lynch) ผู้วิจัยมีความเห็น ว่า องค์ประกอบที่มีระดับความสำคัญแตกต่างกัน จะส่งผลต่อการค้นหาเส้นทางที่แตกต่างกันของคนแต่ละกลุ่ม โดยในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นสิ่งที่คนกลุ่มต่างๆ ใช้อ้างอิงในฐานะที่เป็น

องค์ประกอบทางจินตภาพของเมือง หรืออาจกล่าวได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบทางจินตภาพที่ทุกคนเข้ามาใช้งานพื้นที่ที่สามารถรับรู้ได้ หรือทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำองค์ประกอบนั้นๆ จึงอาจสรุปได้ว่า ในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) สามารถระบุได้จากองค์ประกอบของเมือง 2 ระดับ ได้แก่ องค์ประกอบของเมืองที่ทุกคนสามารถรับรู้ได้ (ระดับสากล) และองค์ประกอบของเมืองระดับที่ต้องมีประสบการณ์กับพื้นที่ในช่วงเวลาหนึ่งถึงจะเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจได้

ผู้วิจัยได้ทำการจำแนกองค์ประกอบของเมืองที่ทุกคนสามารถรับรู้ได้ (ระดับสากล) และองค์ประกอบของเมืองที่มีคุณลักษณะดึงดูดที่สามารถให้เข้าไปใช้งานพื้นที่ หรือเป็นจุดอ้างอิงเพื่อเข้าถึงหรือเพื่อผ่าน ออกเป็นจุดดึงดูดระดับเมือง (global attractor) และจุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor) เพื่อนำไปสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า จุดดึงดูดทั้ง 2 ระดับนี้ อาจเป็นวิธีการที่กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ใช้ในการค้นหาเส้นทาง จากงานวิจัยก่อนหน้านี้ ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า จุดดึงดูดระดับเมือง เป็นจุดดึงดูดที่ผู้ที่เข้ามาใช้งานพื้นที่ ใช้ในการค้นหาเส้นทางเนื่องจากเป็นจุดดึงดูดระดับสากลที่คนทุกกลุ่มสามารถรับรู้ได้ แต่ในทางกลับกันจุดดึงดูดระดับย่านสามารถจะเป็นจุดดึงดูดได้เฉพาะกลุ่มคนที่คุ้นเคยหรือมีประสบการณ์กับพื้นที่เท่านั้น เนื่องจากผู้ใช้จุดดึงดูดระดับย่านจำเป็นต้องมีประสบการณ์ในการอ้างอิงจุดต่างๆ ภายในพื้นที่

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ มนุษย์เรียนรู้สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสามารถจดจำสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม เป็นต้นว่า ทราบว่าเป็นสภาพแวดล้อมอะไร อยู่ที่ไหน มีลักษณะทางกายภาพอย่างไร ซึ่งความเข้าใจและจดจำพื้นที่มีผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางของพื้นที่ตามแนวคิดทฤษฎีข้างต้น กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยพื้นที่จะใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ที่เป็นจุดดึงดูดเหมือนกัน แต่คนทั้งสองกลุ่มนี้ใช้จุดดึงดูดในการค้นหาเส้นทางกันคนละระดับ กล่าวคือ กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่จะใช้จุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor) ส่วนคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่จะใช้จุดดึงดูดระดับเมือง (global attractor) ในการค้นหาเส้นทาง เนื่องจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่เป็นการใช้ประสบการณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีประสบการณ์โดยตรงกับพื้นที่มากกว่า

2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)

แนวคิดของ Lynch (1960) มีความชัดเจนในเรื่องจินตภาพของเมือง แต่ไม่อาจครอบคลุมถึงรูปลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางกายภาพของสภาพแวดล้อมในเมือง จากงานวิจัยของ Long, Baran, and Moore (2007) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจมนุษย์กับสัณฐานเมือง รวมไปถึงการกำหนดรูปแบบเชิงพื้นที่ต่างๆ ที่สามารถทำให้มนุษย์รับรู้ และใช้ค้นหาเส้นทางที่จะไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับ วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2541) ที่กล่าวว่า อิทธิพลที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่สามารถทำให้มนุษย์ค้นหาเส้นทาง ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ส่งเสริมกิจกรรมที่มาจากคุณสมบัติต่างๆ ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า นอกเหนือจากการใช้ความเข้าใจ และจดจำพื้นที่ (spatial cognition) แล้ว สัณฐานของเมือง (spatial configuration) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการค้นหาเส้นทางได้เช่นกัน

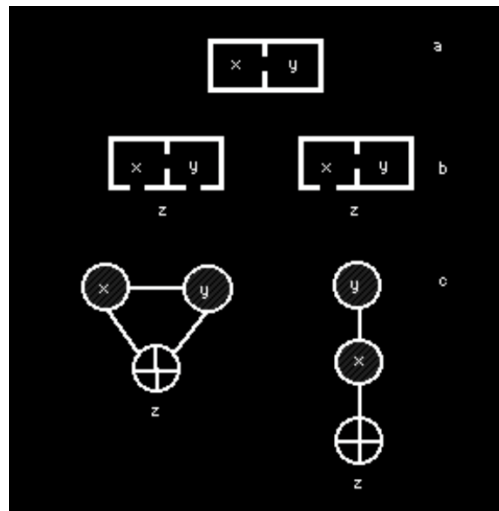
อภิรดี เกษมสุข (2561) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับสัณฐานของเมืองว่า อาคาร สถาปัตยกรรม หรือเมือง ถือได้ว่ามีคุณลักษณะและคุณสมบัติทางกายภาพคือ มีลักษณะ รูปทรง มวล โครงสร้าง ที่เห็นและจับต้องได้ อาจกล่าวได้ว่า การออกแบบอาคาร คือ การออกแบบพื้นที่ต่างๆ ที่มารวมกันเป็นมวล และแสดงผลทางกายภาพเป็นรูปทรงของอาคารด้วยโครงสร้างของตัวอาคาร ลักษณะ รูปทรง และโครงสร้างนี้ จัดได้ว่าเป็นสัณฐานของอาคารนั้นๆ ในทิศทางเดียวกัน พจนานุกรมหลายเล่ม ให้ความหมายของคำว่า “สัณฐาน” ว่า คือ รูปทรง ลักษณะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) รูปร่าง เค้า รูป โคลง (เปลื้อง ณ นคร, 2527) ดังนั้น การออกแบบทางกายภาพ ก็คือการออกแบบสัณฐาน

การวิเคราะห์สัณฐานเมืองสามารถทำได้หลายรูปแบบ การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมต่อกันเป็นโครงข่าย ซึ่งโครงข่ายเหล่านี้ทำให้เกิดการสัญจรอิสระ (natural movement) (Hillier, 1996) ซึ่งเป็นการสัญจรที่กระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของโครงข่ายการสัญจรและพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นผลโดยตรงมาจากการเชื่อมต่อของการสัญจรและพื้นที่สาธารณะในระบบนั้นๆ ศักยภาพการเชื่อมต่อที่ไม่เท่ากันจะทำให้การสัญจรอิสระมีระดับมากหรือน้อยแตกต่างกันไปตามบริเวณต่างๆ

การวิเคราะห์ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น (potential of accessibility and visibility) ที่มาจากนัยของสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์รูปร่างและรูปทรงของเมืองเท่านั้น

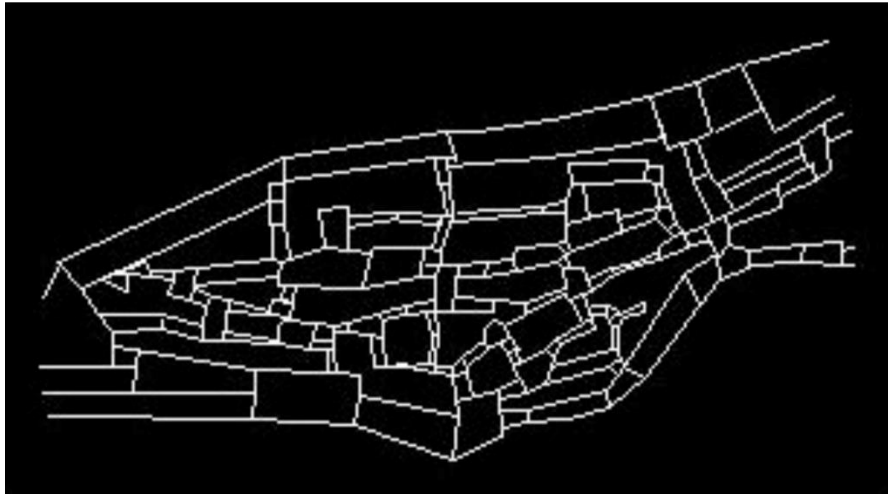
Hillier and Hanson (1984) เสนอให้ใช้แนวคิดและโปรแกรมคอมพิวเตอร์ผ่านสเปซซินแทกซ์ (space syntax) ที่อธิบายและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงและการใช้งานพื้นที่ รูปทรงนี้ คือ ความสัมพันธ์และการจัดเรียงตัวขององค์ประกอบ ได้แก่ พื้นที่ว่าง (space) ดังนั้น ทฤษฎีสเปซซินแทกซ์ (space syntax) เป็นทฤษฎีที่เกิดมาจากการศึกษาความสัมพันธ์และการจัดเรียงตัวกันของพื้นที่ว่าง อาคาร ชุมชน ภายในเมือง ทฤษฎีนี้สามารถอธิบายถึงตรรกะความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและการจัดเรียงตัวกันของพื้นที่ว่าง ที่เกิดจากมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กล่าวคือ ศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็น (potential of accessibility and visibility) มีผลต่อระดับความนิยมในการใช้งานพื้นที่ ถ้าหากศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ระดับความนิยมในการใช้งานพื้นที่ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามด้วย ตัวอย่างเช่น ตามภาพที่ 7 แฉก b พื้นที่ในระบบที่ 1 (ทางซ้าย) และ 2 (ทางขวา) มีหน่วยของพื้นที่ย่อยเท่ากัน 3 หน่วย คือ หน่วย x, y และ z ถ้าหากกำหนดให้พื้นที่ในระบบที่ 1 (ทางซ้าย) มีการเชื่อมต่อจาก z ไปยังบริเวณหน่วยย่อย x และ y โดย x และ y เชื่อมต่อกัน ส่วนพื้นที่ในระบบที่ 2 (ทางขวา) กำหนดให้มีการเชื่อมต่อจาก z ไปยังบริเวณหน่วยย่อย x เท่านั้น เมื่อนำความสัมพันธ์ของการเชื่อมต่อหน่วยย่อยในแต่ละระบบมาเรียงตัวต่อกันเป็นแผนภูมิตามแฉก c พบว่า พื้นที่ในระบบที่ 1 (แฉก b ทางซ้าย) มีการเชื่อมต่อและเข้าถึงที่มีประสิทธิภาพมากกว่าพื้นที่ในระบบที่ 2 (แฉก b ทางขวา) อย่างชัดเจน จึงส่งผลให้พื้นที่ในระบบที่ 1 (แฉก b ทางซ้าย) มีแนวโน้มที่จะมีระดับความนิยมในการเข้าใช้งานพื้นที่ในภาพรวมมากกว่าระบบที่ 2 (แฉก b ทางขวา) (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบหน่วยพื้นที่ย่อยที่แตกต่างกัน 2 ระบบ
ในมิติของการเชื่อมโยงการเข้าถึง และมุมมองของพื้นที่
ที่มา (Hillier, 1996)

จากแนวความคิดข้างต้น กระบวนการวิเคราะห์ จึงเริ่มต้นจากการทำแบบจำลองที่แสดงหน่วยย่อยของพื้นที่สาธารณะที่เรียงต่อกัน (convex space) (ภาพที่ 8) หลังจากนั้นทำการจำลองโครงข่ายการเชื่อมต่อกันด้วยการลากเส้นเชื่อมต่อพื้นที่ย่อยในระบบ ตามความสามารถของการเข้าถึงและมองเห็นที่แท้จริง (axial line) การลากเส้นนั้นจะต้องลากให้ไต่ยาวที่สุด และมีจำนวนเส้นที่น้อยที่สุดเท่าที่จะสามารถครอบคลุมทุกหน่วยย่อยของพื้นที่ในระบบได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลการคำนวณค่าความสัมพันธ์ที่ถูกต้องและไม่คลาดเคลื่อน โปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax) จะทำการคำนวณจากค่าความสัมพันธ์ของเส้นทาง (integration) และจุดตัดของเส้นทางเหล่านั้นเป็นหลัก (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 8 แผนที่การระบุพื้นที่สาธารณะของเมือง กัสแซง (Gassin) ประเทศฝรั่งเศส
ออกเป็นหน่วยพื้นที่ย่อย (convex spaces)

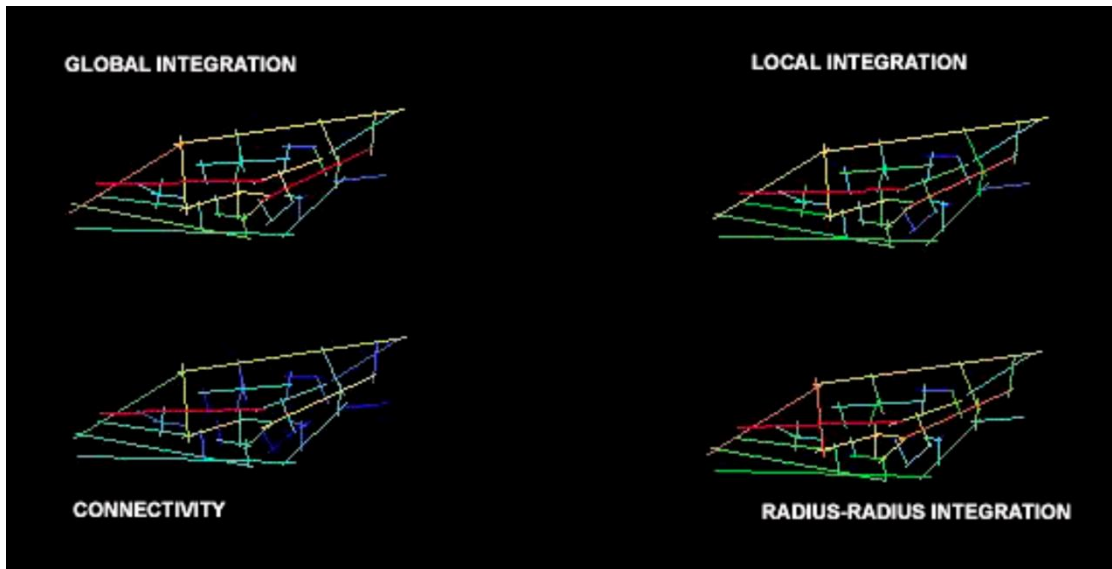
ที่มา (Hillier, 1996)

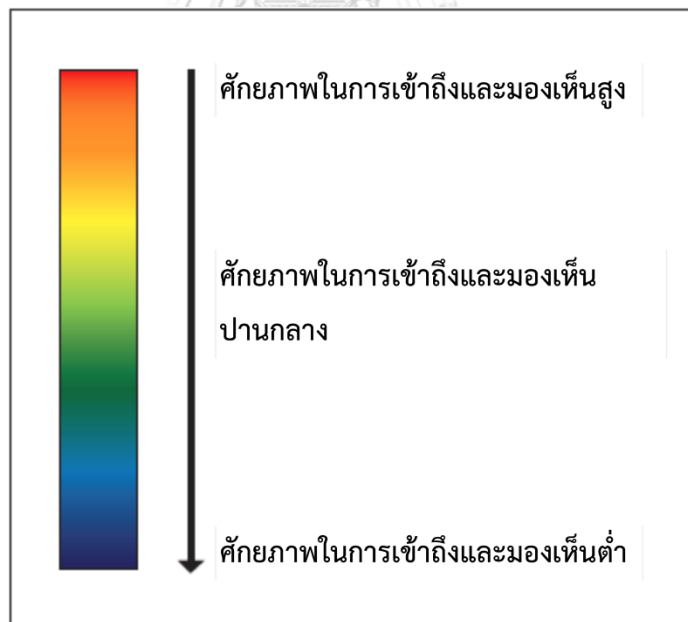
ภาพที่ 9 แผนภูมิแสดงโครงข่ายเชิงเส้น (axial lines) ที่เชื่อมโยงพื้นที่สาธารณะทั้งหมด
ของเมืองกัสแซง (Gassin) ประเทศฝรั่งเศส

ที่มา (Hillier, 1996)

ผลที่ได้จากการคำนวณข้างต้นจะแสดงผลออกมาในเชิงสถิติ และแผนที่แสดงค่าความสัมพันธ์ (integration value) ในระดับที่มากขึ้นแตกต่างกันไป หรืออีกนัยหนึ่ง คือ พื้นที่ที่มีค่าศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นที่แตกต่างกัน จะวางตัวอยู่ในบริเวณใดของระบบ โดยพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นที่สูงกว่า จะถูกแสดงผลออกมาเป็นสีโทนร้อน แล้วไล่สีไปตามวาระสีรุ้งจนไปสิ้นสุดที่สีโทนเย็น ซึ่งแทนค่าศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นที่ต่ำ (ภาพที่ 10-11)

ภาพที่ 10 แผนที่แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่สาธารณะทั้งหมด
ในเมืองกัสแซง (Gassin) ประเทศฝรั่งเศส ด้วยโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax)
ที่มา (Hillier, 1996)

ภาพที่ 11 ระดับค่าศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นสูงไปถึงต่ำ ตามวรรณะสิริรุ่ง
ที่มา (ปริญญาพร ศรีวรรณนท์, 2557)

การคำนวณค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมือง (global integration coefficient) จะสามารถทำได้จากการคำนวณค่าเฉลี่ยความสัมพันธ์ของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ในพื้นที่ทั้งระบบของเมือง เช่นเดียวกันกับการคำนวณหาความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับย่าน (local integration coefficient) หรือค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับ 3 (Integration-3 Value) ที่ใช้วิธีการคำนวณค่าเฉลี่ยความสัมพันธ์ของพื้นที่ย่อยในทุกๆ ระยะ 3 เลี้ยว ค่าทั้งสองที่กล่าวมาข้างต้น จะแปรผันตรงกับค่าความเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจร (connectivity) ถ้าหากบริเวณใดมีค่าความเชื่อมต่อที่สูง แสดงว่าพื้นที่บริเวณนั้นก็อาจจะมีความแออัดในการเข้าถึงและมองเห็นที่สูงขึ้นตามไปด้วย

การวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax) เป็นเทคนิคหนึ่งของการวิเคราะห์รูปแบบเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นการระบุค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่การสัญจรและพื้นที่สาธารณะในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ จากงานวิจัยชิ้นนี้ที่ต้องการทราบว่า กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีรูปแบบการค้นหาเส้นทางอย่างไร ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่จะมาเป็นตัวช่วยในการวิเคราะห์ว่ากลุ่มคนแต่ละประเภทใช้ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นของพื้นที่ ในการค้นหาเส้นทางหรือไม่

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถคาดการณ์ได้ว่า กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ย่อมไม่มีความทรงจำต่อองค์ประกอบใดๆ เนื่องจากมีการเข้ามาใช้งานเป็นครั้งแรกของพื้นที่นั้นๆ เพราะฉะนั้นแล้ว สิ่งที่จะช่วยในการสัญจรน่าจะเป็นศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ คนกลุ่มนี้จะตัดสินใจเลือกเส้นทางสัญจรในพื้นที่ตามศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นในพื้นที่ที่มีศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นที่สูงของโครงข่ายพื้นที่สาธารณะ โดยการวิเคราะห์พื้นที่ด้วยโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax) จะสามารถระบุศักยภาพของพื้นที่ระหว่างระบบ ทั้งในระดับเมืองและระดับย่าน

ในทางกลับกัน กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีความจดจำกับพื้นที่อยู่แล้ว ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของโครงข่ายพื้นที่สาธารณะ อาจไม่จำเป็นหรือไม่ได้เป็นปัจจัยหลักต่อคนกลุ่มนี้ เนื่องจากคนกลุ่มนี้สามารถรับรู้เส้นทางและตำแหน่งของสถานที่ที่จะไปด้วยความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)

2.2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)

การใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) คือ การใช้เครื่องมือประเภทต่างๆ เพื่อช่วยในการนำทางเพื่อไปยังจุดหมายปลายทางได้ กล่าวคือ คนที่เข้ามาใช้งานพื้นที่จะใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ใช้แผนที่นำทางหรือใช้กูเกิลแมพ (Google map) เพื่อไปยังจุดหมายปลายทางที่ต้องการจะไป โดยเครื่องมือนำทางสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะด้วยกัน การใช้แผนที่นำทาง ที่เป็นแผนที่ทั่วไป (map) และแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) อีกลักษณะหนึ่ง เป็นการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (electronic map) ตัวอย่างเช่น แผนที่กูเกิล (Google map) แผนที่ไปตู้ (Baidu map) และเฮียแมพ (Here map) เป็นต้น

จากงานวิจัยของ อารีรัตน์ แพทย์นุเคราะห์ (2552) ได้สรุปเกี่ยวกับแผนที่ทั่วไป (map) และแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) ว่าแผนที่เป็นวิธีการสื่อสารด้วยภาพ โดยมีรูปแบบในการสื่อความหมาย 3 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบที่เหมือนจริง เป็นรูปแบบที่เข้าใจง่ายที่สุด และเป็นการบอกเล่าเรื่องราวอย่างตรงไปตรงมา เมื่อดูภาพที่ใช้รูปแบบที่เหมือนจริงสื่อความหมาย คนดูจะรู้ได้ทันทีว่าภาพนั้นเป็นเรื่องราวอะไร หรือต้องการบอกอะไรกับคนดู การใช้รูปแบบที่เหมือนจริงจะทำให้ภาพ ถ่ายทอดถึงคนดูทุกกลุ่ม ไม่ว่าชาติใด นอกจากนั้นพื้นฐานทางการศึกษา อายุ ตลอดจนวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของคนดู ก็จะไม่เป็นอุปสรรคในการรับรู้เรื่องราวจากภาพ
2. รูปแบบที่ใช้สัญลักษณ์ เป็นรูปแบบการสื่อความหมายที่ยากในการทำความเข้าใจกว่ารูปแบบที่เหมือนจริง เพราะไม่ได้บอกเรื่องราวหรือเนื้อหาแก่ผู้ดูอย่างตรงไปตรงมา จึงมีข้อพิจารณาว่าการเลือกใช้สัญลักษณ์ในการบอกความหมายนั้น จะต้องแน่ใจว่าคนดูหรือกลุ่มเป้าหมายมีความรู้และประสบการณ์ที่จะเข้าใจหรือสามารถแปลความหมายของสัญลักษณ์ได้ถูกต้องตามที่ต้องการ การที่จะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์นั้นจำเป็นต้องมีประสบการณ์ร่วมกัน หรือมีการเรียนรู้สัญลักษณ์นั้น ถ้าไม่มีประสบการณ์หรือการเรียนรู้ สัญลักษณ์ก็ไม่สื่อความหมาย
3. รูปแบบที่เป็นนามธรรม การสื่อความหมายในรูปแบบที่เป็นนามธรรม เป็นการสื่อความหมายด้วยภาพที่มุ่งแสดงเนื้อหาและความหมาย ตลอดจนอารมณ์และความรู้สึก โดยมีได้เน้นความเหมือนจริง แต่ใช้วิธีการจัดองค์ประกอบแห่งศิลปะให้เป็นภาพที่มีความหมาย ภาพที่ใช้รูปแบบนามธรรมในการสื่อความหมายอาจจะไม่บอกเรื่องราวโดยตรง หรือภาพนั้นอาจจะไม่มีความหมาย แต่เมื่อดู

ภาพนั้นแล้วคนดูจะเกิดความรู้สึกรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่งขึ้น เช่น อาจรู้สึกถึงความอ่อนหวานของพื้นผิวและแสงเงาที่นุ่มนวล

นอกจากแผนที่ชนิดต่างๆ แล้ว ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำทางให้เข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นตัวช่วยในการค้นหาเส้นทางได้ โดยทำให้มนุษย์เคลื่อนที่จากที่อยู่ปัจจุบันไปยังสถานที่ที่ไม่รู้จัก โดยใช้โทรศัพท์มือถือหรือสมาร์ตโฟนมาเป็นตัวช่วยมากขึ้น โดยเทคโนโลยีได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำทางให้เข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นตัวช่วยในการค้นหาเส้นทางได้ โดยทำให้มนุษย์เคลื่อนที่จากที่อยู่ปัจจุบันไปยังสถานที่ที่ต้องการจะไป โดยแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือและเทคโนโลยี GPS เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการนั้น จากงานวิจัยของ Onsrud and Kuhn (2016) กล่าวว่าหลักการการทำงานของอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (electronic map) ไม่ได้เน้นไปที่การอ่านแผนที่หรือการมองเห็นสภาพของพื้นที่จริง แต่เน้นไปที่กระบวนการสืบค้นหรือฐานของข้อมูล รวมไปถึงอัลกอริทึม (algorithm) การวิเคราะห์ที่เชื่อมต่อการเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ได้ แผนที่อิเล็กทรอนิกส์ (electronic map) ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นแบบจำลองในรูปแบบออนไลน์ของโลก โดยมีการสร้างทางเลือกทั้งในรูปแบบการเข้าถึงพื้นที่ โดยมีปัจจัยต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ระบบการจราจร ระยะทาง เป็นต้น ข้อดีของแผนที่อิเล็กทรอนิกส์ (electronic map) คือสามารถที่จะรับรู้ได้ถึงรายละเอียดที่มีความแตกต่างกัน ทั้งระดับของการมองเห็นภาพรวมของเมือง จนกระทั่งโครงข่ายของความเป็นย่านที่เป็นส่วนหนึ่งของการค้นหาเส้นทาง

กล่าวโดยสรุป หลักการของแผนที่ทั้งแผนที่ทั่วไป (map) และแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) จะคล้ายคลึงกับหลักการของความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) เนื่องจากสถานที่ที่ใช้อ้างอิงเป็นสถานที่ที่บุคคลทั่วไปสามารถรับรู้ได้ง่าย จึงเกิดเป็นการอ้างอิงสถานที่ที่มีความคล้ายคลึงกับ Lynch (1960) ที่อ้างอิงองค์ประกอบเมืองเพื่อเป็นจุดสังเกตเป็นหลัก แต่การใช้แผนที่ไม่ใช่เป็นการอ้างอิงจากตัวผู้สังเกตโดยตรง ในทางกลับกันการทำงานของแผนที่อิเล็กทรอนิกส์ (electronic map) จะแตกต่างกับแผนที่ทั่วไป (map) และแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) ที่ใช้การวิเคราะห์เชิงพื้นที่จากปัจจัยต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยแสดงผ่านแบบจำลองออนไลน์ของโลก

โดยการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้คนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ใช้ในการค้นหาเส้นทางได้ แต่รูปแบบการใช้เครื่องมือนำทางโดยใช้แผนที่ จะมีความ

คล้ายคลึงกับการใช้ความเข้าใจและจดจำที่สามารถเป็นจุดดึงดูดในระดับเมืองได้ กล่าวคือ สามารถใช้องค์ประกอบทางจินตภาพของเมือง Lynch (1960) โดยใช้ภูมิสัญลักษณ์เป็นตัวอ้างอิงสถานที่ต่างๆ ภายในพื้นที่ ในทางกลับกัน การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (electronic map) ไม่สามารถใช้ในการสังเกตการณ์เพื่อหาคำตอบได้ ซึ่งไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้วิจัยจึงใช้เพียงเฉพาะแผนที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรูปแบบการใช้เครื่องมือนำทางชนิดหนึ่งมาช่วยทำการวิเคราะห์เท่านั้น เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ตอนต้น

2.3 สรุปการทบทวนวรรณกรรม และการกำหนดกรอบแนวความคิดในงานวิจัย

จากการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อเมือง และเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทั้งมิติทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ควรมีสมาคมของการใช้งาน ทั้งการสัญจรเพื่อผ่านและเพื่อเข้าถึงระหว่างคนในและคนนอกพื้นที่ เพื่อความเป็นอเนกประโยชน์และประสิทธิภาพของพื้นที่ชั้นในของเมือง

ประเภทของกลุ่มคนภายในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ อาจจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีรูปแบบการค้นหาเส้นทางที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยนำ 3 ปัจจัยมาทำการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) โดยการใช้จุดดึงดูดระดับเมือง (global attractor) และจุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor) เป็นหมุดหมายในการค้นหาเส้นทาง
2. สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) โดยการใช้ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น (potential of accessibility and visibility) ที่เกิดจากการเชื่อมต่อของโครงข่ายสาธารณะในพื้นที่ที่แตกต่างกัน
3. การใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) โดยการใช้แผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) ในการค้นหาเส้นทาง

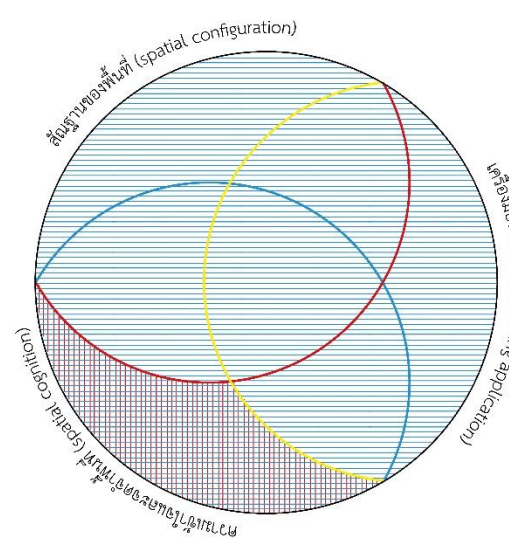
โดยกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยพื้นที่ที่มีแนวโน้มการใช้วิธีการค้นหาเส้นทางที่แตกต่างกัน กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่น่าจะใช้เวลาและความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ในการค้นหาเส้นทางเป็นหลัก คนกลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องพึ่งสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) เนื่องจากมีประสบการณ์หรือรู้ตำแหน่งที่จะต้องเดินผ่านหรือตำแหน่งที่จะไป ในทางกลับกันกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีแนวโน้มที่จะใช้ทั้ง 3 ปัจจัย ได้แก่ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial

cognition) สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) เพื่อที่จะค้นหาเส้นทาง

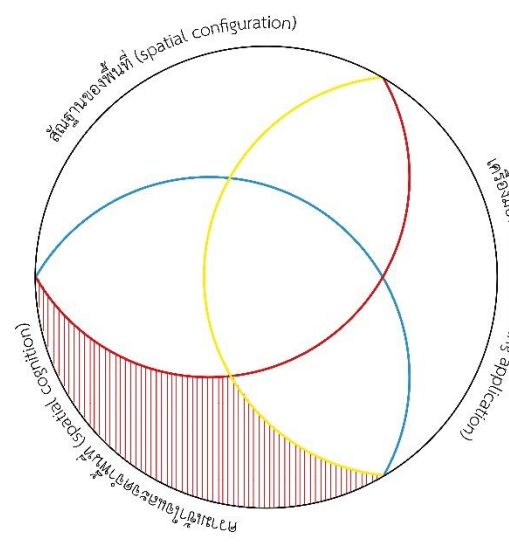
เมื่อนำข้อสรุปจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยมาสร้างกรอบแนวความคิด จะเห็นได้ว่าคนทั้ง 2 กลุ่ม จะใช้วิธีการที่เหมือนกัน คือ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) แต่สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) จะใช้เฉพาะกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เท่านั้น จากกรอบแนวความคิดในงานวิจัย (ภาพที่ 12) เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ผู้วิจัยนำมาสร้างเป็นกรอบแนวความคิดประกอบไปด้วย 3 ปัจจัย คือ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัจจัยที่เป็นปัจจัยหลักที่ใช้ร่วมกันของคนทั้ง 2 กลุ่ม คือ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ส่วนปัจจัยรอง คือ สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) (ภาพที่ 13)

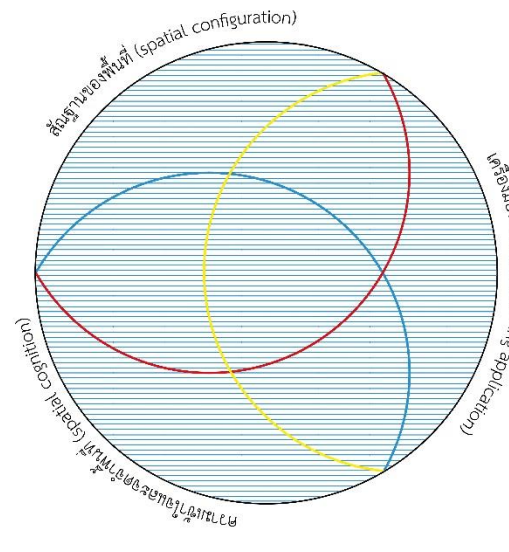
รูปแบบของการค้นหาเส้นทาง (wayfinding)
 คนทั้ง 2 กลุ่ม

รูปแบบของการค้นหาเส้นทาง (wayfinding)
 กลุ่มคนคุ้นเคย (familiar)

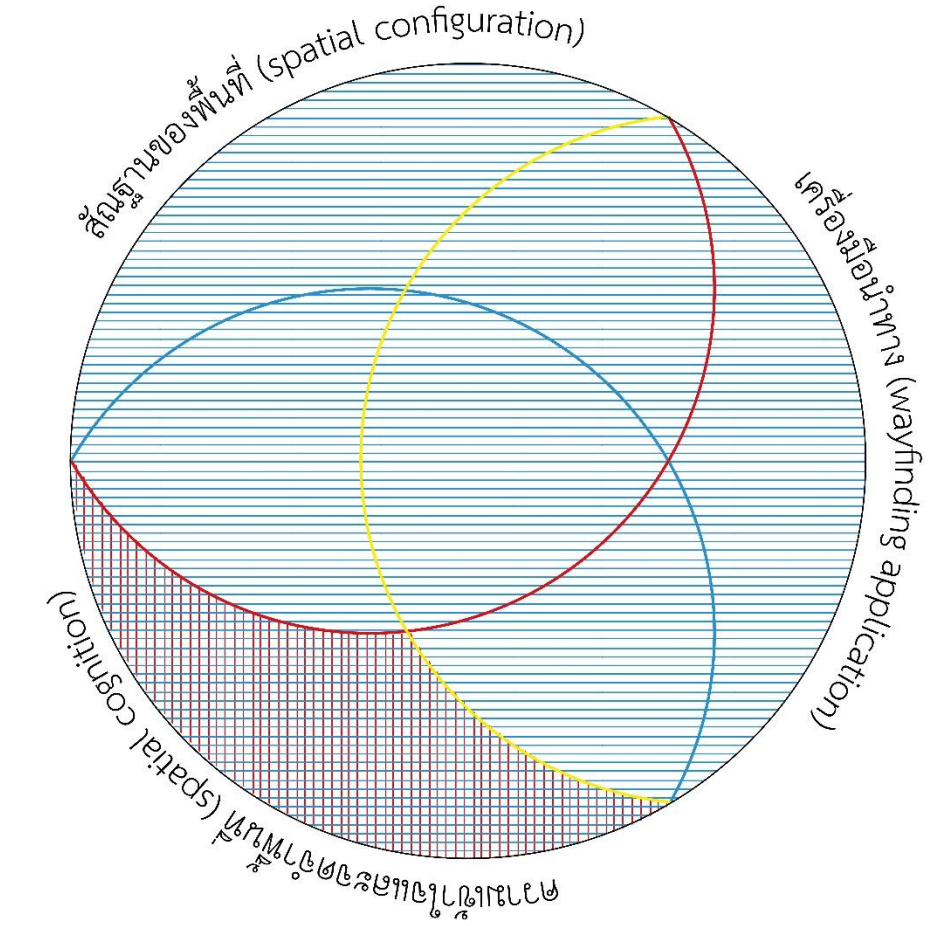
รูปแบบของการค้นหาเส้นทาง (wayfinding)
 กลุ่มคนไม่คุ้นเคย (unfamiliar)

- รูปแบบของการค้นหาเส้นทาง (wayfinding patterns)
- ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)
- พื้นฐานของพื้นที่ (spatial configuration)
- เครื่องมือเส้นทาง (wayfinding application)
- |||| กลุ่มคนคุ้นเคย (familiar)
- |||| กลุ่มคนไม่คุ้นเคย (unfamiliar)

ภาพที่ 12 กรอบแนวความคิดในงานวิจัย (เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่)

ทิมา (ผู้วิจัย)

- วิธีค้นหาเส้นทาง**
- ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)
    - แผนที่มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage)
    - จุดดึงดูดระดับโลก (global attractor)
    - จุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor)
  - สติปัญญาเชิงพื้นที่ (spatial configuration)
    - มวลอาคารและพื้นที่ว่าง (figure and ground)
    - ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น (accessibility and visibility)
  - เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)
    - แผนที่นำทาง (wayfinding map application)
  - รูปแบบของการค้นหาเส้นทาง (wayfinding patterns)
    - ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)
    - สติปัญญาเชิงพื้นที่ (spatial configuration)
    - เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)
    - กลุ่มคนคุ้นเคย (familiar)
    - กลุ่มคนไม่คุ้นเคย (unfamiliar)

ภาพที่ 13 กรอบแนวความคิดในงานวิจัย

ที่มา (ผู้วิจัย)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ เป็นการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคน 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ว่ามีรูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์เป็นอย่างไร โดยมีระเบียบและวิธีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ครอบคลุมการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย เรื่องการค้นหาเส้นทางของคนเดินเท้าในพื้นที่เมือง เพื่อวิเคราะห์และสร้างกรอบแนวความคิดในงานวิจัย โดยทำการบันทึกรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ว่าแตกต่างและสัมพันธ์กับปัจจัยเชิงพื้นที่อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวทางเบื้องต้นในการฟื้นฟูบูรณะย่านประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญของเมืองได้

3.2 วิธีดำเนินงานวิจัย

3.2.1 วิเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาในมิติด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต (internet) จากแหล่งข้อมูล ได้แก่ สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตพระนคร สำนักงานวิทยทรัพยากร ห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่างๆ และเว็บไซต์ (website) ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจพื้นที่ศึกษาเบื้องต้น นำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเทคนิควิธีการ และการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ในการสร้างแผนที่ และการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ ให้ละเอียดและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3.2.2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์และแนวคิดเรื่องการค้นหาเส้นทางเดินเท้าที่สัมพันธ์กับปัจจัยด้านกายภาพและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงวิธีการจำแนกกลุ่มคนที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่ เนื่องจากการแบ่งกลุ่มคนนั้นแบ่งได้หลากหลายรูปแบบและหลากหลายวิธีการ และพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคน จึงเลือกวิธีการแบ่งจากคุณลักษณะสำคัญ และพฤติกรรมการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ที่สัมพันธ์กับระดับความคุ้นเคย ออกเป็นกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่และกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่

ผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มคนที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ โดยวิธีการจำแนกกลุ่มคนสามารถทำได้โดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของผู้ที่เข้ามาใช้งานพื้นที่ ได้แก่ รูปร่างชาติพันธุ์ ลักษณะท่าทาง ลักษณะการแต่งตัว ความเร็วในการเดิน ทิศทางที่จะไป และลักษณะการเดินเป็นกลุ่ม ของกลุ่มคนประเภทนั้นๆ โดยการสังเกตดังกล่าวข้างต้น สามารถที่จะจำแนกประเภทของกลุ่มคนได้แต่ไม่ทั้งหมด กล่าวคือ ลักษณะการสังเกตมีบางคนที่ไม่สามารถถูกจำแนกประเภทได้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงจะหลีกเลี่ยงการเก็บข้อมูลจากคนบางส่วนที่ไม่สามารถจำแนกเข้ากลุ่มได้ เนื่องจากไม่ชัดเจนและมีลักษณะกำกวม โดยสามารถจำแนกตามกลุ่มคนแต่ละประเภทได้ ดังนี้

1. กลุ่มคนคุ้นเคยพื้นที่ จำแนกมาจากลักษณะของการใช้งานพื้นที่ตามกลุ่มปฐมภูมิ กล่าวคือ เป็นกลุ่มคนที่ใช้พื้นที่อยู่เป็นประจำ รู้ตำแหน่งของกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่เป็นอย่างดี มีความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยตรง รวมไปถึงเป็นกลุ่มทางสังคมที่มีลักษณะใกล้ชิดกับพื้นที่ มีการติดต่อกันทางสังคมและมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน โดยสามารถใช้วิธีการจำแนกข้างต้นได้ สามารถแบ่งเป็นคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ ได้แก่ คนในชุมชนมัธยมศึกษารพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ และตรอกไก่อแจ้ ส่วนคนนอกพื้นที่ ได้แก่ พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่อยู่เป็นประจำ คนทำงานในพื้นที่ เด็กนักเรียนโรงเรียนต่างๆ เป็นต้น

ภาพที่ 14 คนในชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์

ที่มา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 15 พ่อค้าและแม่ค้าที่เปิดร้านค้าภายในพื้นที่

ที่มา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 16 พ่อค้าแม่ค้าที่เข็นขายของภายในพื้นที่
ที่มา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 17 เด็กนักเรียนในพื้นที่
ที่มา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 18 คนทำงานในพื้นที่
ที่มา (ผู้วิจัย)

2. กลุ่มคนไม่คุ้นเคยพื้นที่ จำแนกมาจากลักษณะของการใช้งานพื้นที่ตามกลุ่มพฤติกรรม กล่าวคือ เป็นกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นส่วนตัวและเข้ามาใช้งานพื้นที่เป็นครั้งคราว หรืออาจจะเข้ามาใช้งานพื้นที่เป็นครั้งแรก เป็นกลุ่มทางสังคมที่ไม่มี ความสัมพันธ์กันโดยตรงกับตัวพื้นที่และคนในพื้นที่ โดยคนกลุ่มนี้อาจจะต้องใช้แผนที่นำทาง แผนที่จากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือใช้วิธีการบอกทางและถามทาง โดยสามารถใช้วิธีการจำแนกข้างต้นได้เช่นกัน กลุ่มคนประเภทนี้ ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ กลุ่มคนไทยที่เข้ามาทำธุระในพื้นที่ เป็นต้น

ภาพที่ 19 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
ที่มา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 20 นักท่องเที่ยวชาวไทย
ที่มา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 21 คนที่เข้ามาจับจ่ายใช้สอยภายในพื้นที่
ที่มา (ผู้วิจัย)

3.2.3 จากกรอบแนวคิดในงานวิจัยในบทที่ 2 การบันทึกเส้นทางการสัญจรจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) สามารถใช้การระบุเส้นทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม ในแผนที่ระบุจุดดึงดูดระดับเมือง (global attractor) และจุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor) มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยจุดดึงดูดระดับเมือง ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีจินตภาพเมืองของ Lynch (1960) โดยนำ 2 องค์ประกอบ ได้แก่ ชุมทาง (node) และภูมิสัญลักษณ์ (landmark) ต่างๆ ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์เข้ามาช่วยอธิบายถึงจุดดึงดูดระดับเมืองภายในพื้นที่ นอกจากองค์ประกอบจากจินตภาพเมืองแล้ว ยังมีองค์ประกอบของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ที่สามารถเป็นจุดดึงดูด

เมือง (global attractor) ได้ ส่วนจุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor) เกิดจากการลงสำรวจของผู้วิจัย โดยใช้องค์ประกอบทางจินตภาพเฉพาะชุมทาง (node) ที่มีการกระจุกตัวของกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่ โดยไม่นับรวมจุดดึงดูดเมือง (global attractor) จึงบันทึกลงในแผนที่ทั้งจุดดึงดูดเมือง (global attractor) และจุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor)

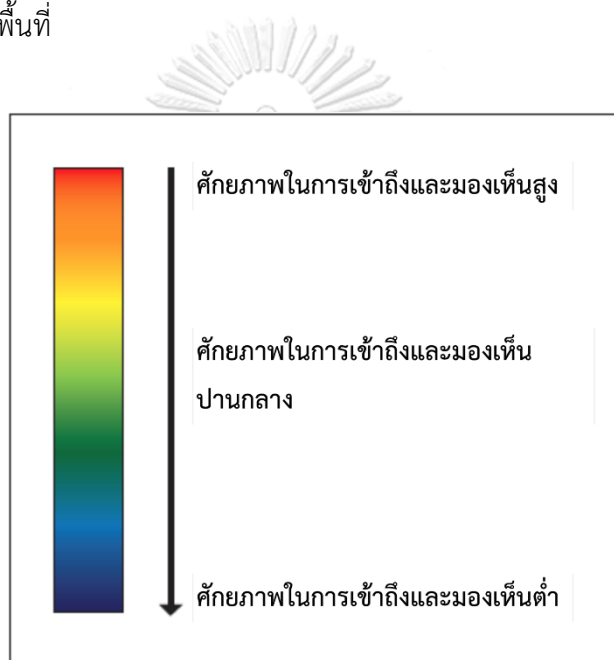
การบันทึกเส้นทางการสัญจรจากสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) สามารถใช้การวิเคราะห์ควบคู่กับแผนที่ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น (potential of accessibility and visibility) จากโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax) โดยมีวิธีการตามการทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อ 2.2.3

ส่วนการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) สามารถนำแผนที่ท่องเที่ยวต่างๆ นำมาเป็นจุดอ้างอิงเพื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนทั้ง 2 กลุ่ม ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการที่จะใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจึงใช้เพียงเฉพาะแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) ซึ่งเป็นรูปแบบการใช้เครื่องมือนำทางชนิดหนึ่งมาช่วยทำการวิเคราะห์เท่านั้น โดยผู้วิจัยจะไม่นำแผนที่จากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (electronic map) มาทำการวิเคราะห์ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ตอนต้น

3.2.4 การวิเคราะห์เส้นทางการสัญจรของคนเดินเท้าที่ใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ทำได้โดยใช้แผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง (global attractor) และจุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor) มาซ้อนทับกับแผนที่เส้นทางการสัญจร ทั้ง 2 แผนที่ มีวิธีการระบุข้อมูลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง (global attractor) ใช้วิธีการระบุตำแหน่งต่างๆ ในพื้นที่โดยผู้วิจัย ส่วนแผนที่จุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor) ทำได้โดยการลงพื้นที่สำรวจรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่เพื่อหาการกระจุกตัวของกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นและนำตำแหน่งการกระจุกตัวของกิจกรรมเหล่านั้นมาระบุลงในแผนที่ นำแผนที่จุดดึงดูดมาซ้อนทับกับแผนที่การค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ และอ่านผลการวิเคราะห์โดยใช้หลักการที่ว่า หากรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการซ้อนทับผ่านจุดต่างๆ ในแผนที่จุดดึงดูดระดับเมืองและจุดดึงดูดระดับย่าน แสดงว่ากลุ่มคนประเภทนั้นมีแนวโน้มที่จะใช้จุดดึงดูดระดับเมืองและจุดดึงดูดระดับย่านเป็นปัจจัยในการค้นหาเส้นทาง

3.2.5 การวิเคราะห์เส้นทางการสัญจรของคนเดินเท้าที่ใช้สัณฐานเมือง (spatial configuration) โดยคำนวณหาค่าศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น (potential of accessibility and visibility) ด้วยเทคนิคโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax) ซึ่งเป็นโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ที่ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคทางสัณฐานวิทยา โปรแกรมสามารถทำการคำนวณว่าโครงข่ายพื้นที่สาธารณะที่ถูกแทนด้วยเส้น (axial line) นั้นว่าเส้นทางใดมีความ

เล็กน้อยที่สุดโดยเฉลี่ย เมื่อสัมพันธ์กับเส้นทางอื่นๆ ทั้งหมดในระบบ หมายความว่า เส้นทางนั้นมีศักยภาพในการเข้าถึงและการมองเห็นสูง เนื่องจากมีโอกาสที่จะถูกสัญจรผ่านจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งในระบบมากเมื่อเทียบกับเส้นทางอื่นๆ ด้วยการจัดวางตัวของสัญญาณพื้นที่นั้นๆ (spatial configuration) หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นเส้นทางที่สัมพันธ์ (integrate) อยู่ในระบบได้ดีมากกว่าเส้นทางอื่นๆ เส้นทางที่มีค่าความสัมพันธ์สูง (high integration value) คอมพิวเตอร์จะแสดงค่าเป็นสีแดง และไล่ลำดับตามวรรณะสีรุ้ง จากสีแดงไปจนถึงสีน้ำเงิน ซึ่งถือเป็นเส้นทางที่มีค่าความสัมพันธ์ต่ำ (low integration value) หรือเป็นเส้นทางที่แยกตัว (segregate) ออกจากระบบมากที่สุด เพื่อนำมาประกอบการอธิบายถึงรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่

ภาพที่ 22 ระดับค่าศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นสูงไปถึงต่ำ ตามวรรณะสีรุ้ง
ที่มา (ปริญาพร ศรีวรรณท์, 2557)

3.2.6 การวิเคราะห์เส้นทางการสัญจรของคนเดินเท้าที่ใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) ทำได้โดยการนำแผนที่ท่องเที่ยวมาซ้อนทับกับรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ เพื่อสังเกตลักษณะการสัญจรเพื่อผ่านและเพื่อเข้าถึงสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏในแผนที่ท่องเที่ยวว่ามีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด โดยการนำแผนที่ท่องเที่ยวที่แสดงสถานที่สำคัญต่างๆ มาระบุลงในแผนที่ที่เตรียมไว้ แล้วนำแผนที่ที่ถูกระบุจุดสำคัญต่างๆ ไว้ทั้งหมด มาซ้อนทับกับรูปแบบการสัญจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม และอ่านผลการวิเคราะห์โดยใช้หลักการที่ว่า หากรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มี

การซ้อนทับผ่านจุดต่างๆ ในแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) หรืออาจจะมีรูปแบบการสัญจรที่มีโครงข่ายที่ใกล้เคียงกัน แสดงว่ากลุ่มคนประเภทนั้นมีแนวโน้มที่จะใช้เครื่องมือนำทางในการค้นหาเส้นทาง

3.2.7 การเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าด้วยวิธีการนับด่าน (gate method) และการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมสัญจรของคนเดินเท้าด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace)

การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าด้วยวิธีการนับด่าน (gate method) เป็นการนับปริมาณคนเดินเท้าที่สัญจรผ่านในแต่ละด่าน (gate) ทั้งนี้ เนื่องจากอัตราการสัญจรขึ้นอยู่กับปริมาณและตำแหน่งจุดตัดหรือทางแยก ดังนั้น จึงต้องกำหนดตำแหน่งของด่านในบริเวณพื้นที่ก่อนหรือหลังจุดตัดหรือทางแยกสำคัญต่างๆ ในพื้นที่ เพราะเป็นจุดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราการสัญจรบนเส้นทางเดียวกัน กล่าวคือ ในทางสัญจรหนึ่ง เส้นทางจะมีปริมาณการสัญจรของคนเดินเท้าที่เท่ากันทั้งเส้นทาง แต่บริเวณที่เกิดมีจุดตัดหรือทางแยกบนเส้นทางนั้นๆ จะทำให้ปริมาณการสัญจรเพิ่มขึ้นหรือลดลง เนื่องจากคนเดินเท้าจะมีการเปลี่ยนเส้นทางสัญจรที่จุดตัดหรือทางแยกดังกล่าว ทั้งนี้ การบันทึกโดยแบ่งประเภทของกลุ่มคนเดินเท้า จะต้องออกแบบการเก็บข้อมูลให้สามารถกระทำได้ภายในช่วงเวลาที่กำหนดแต่ละรอบการบันทึก การเก็บข้อมูลวิธีนี้ จะทำให้ทราบถึงปริมาณของคนเดินเท้าที่สัญจรผ่านในแต่ละด่านของพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงจุดหรือบริเวณที่มีปริมาณของคนเดินเท้าสัญจรผ่านสูงสุดในแต่ละช่วงเวลาของวัน เนื่องจากได้ทำการเก็บข้อมูลในช่วงเวลาเร่งด่วนของวัน ในพื้นที่นั้นๆ ทำให้สามารถเห็นถึงภาพรวมของรูปแบบการใช้พื้นที่บริเวณที่ทำการเก็บข้อมูลได้

ภายในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ เลือกเวลาที่จะเก็บการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าด้วยวิธีการนับด่านในเดือนธันวาคม เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มือนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมากที่สุด (กรมการท่องเที่ยว 2560) โดยเลือกช่วงเวลา 7.00-9.00 น. และ 17.00-19.00 น. ในวันธรรมดา (อังคาร - พฤหัส) และวันหยุด (เสาร์ - อาทิตย์) เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มือนักท่องเที่ยวและเป็นเวลาเลิกงาน รวมไปถึงเป็นเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้งานในพื้นที่มากที่สุด

การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าด้วยวิธีการนับด่าน มีการนับคนที่ผ่านทางในแต่ละด่านเข้าไปยังพื้นที่ศึกษาเท่านั้น แบ่งออกเป็นกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ (ตามที่จำแนกไว้ใน 3.2.2) ด้วยการสังเกตเป็นหลัก เพื่อทราบถึงปริมาณของคนสัญจรผ่านของคนทั้งสองกลุ่ม โดยมีการนับด่าน ด่านละ 6 นาที และนำค่าที่นับได้ไปหาจำนวนคนต่อชั่วโมงของแต่ละด่าน เมื่อได้จำนวนของคนผ่านแต่ละด่านแล้ว ย่อมไม่สมควรเดินตามในจำนวนที่

เท่ากัน จึงนำจำนวนไปหาสัดส่วนที่มีตัวเลขมากที่สุดที่สามารถก่อให้เกิดเป็นรูปแบบ (patterns) ของการค้นหาเส้นทางเพื่อที่จะทำการสะกดรอย (movement trace) ตามสัดส่วนนั้นได้

เมื่อได้จำนวนของแต่ละกลุ่มคนที่เกิดจากการหารสัดส่วนของการนับด้านแล้ว จึงบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยามสัญจรของคนเดินเท้า (pedestrian's movement trace observation) ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ซึ่งเป็นการบันทึกความนิยมในการเลือกเส้นทางสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวันตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ จะกำหนดจุดเริ่มต้นที่จะทำการสะกดรอยเส้นทางสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา โดยจะเริ่มทำการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยามสัญจรของคนเดินเท้า จากการสะกดรอยคนเดินเท้าจากจุดเริ่มต้น (จากการตั้งด่าน) พร้อมทั้งบันทึกเส้นทางเหล่านั้นลงในแผนที่ ซึ่งวิธีการบันทึกนี้จะต้องกำหนดเงื่อนไขในการติดตาม ดังนี้

- เวลาในการสะกดรอยจากจุดเริ่มต้น ประมาณ 10 นาที
- หยุดติดตามเมื่อผู้ถูกติดตามหยุดทำกิจกรรมภายในพื้นที่เกินกว่า 3 นาที โดยถือว่าผู้ถูกติดตามถึงจุดหมายปลายทางในการสัญจรแล้ว
- หยุดติดตามเมื่อผู้ถูกติดตามออกนอกพื้นที่ศึกษาก่อนหมดเวลาที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ การกำหนดเวลาในการสะกดรอยตามคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา อาจปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่นั้นๆ โดยวิธีการสะกดรอย (movement trace) เป็นการลงพื้นที่โดยเลือกกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน คือ กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ โดยไม่ใช้ข้อมูลส่วนบุคคลที่เกิดจากการใช้แบบสอบถามแต่เกิดจากการสังเกตแบบไม่เฉพาะเจาะจงผ่านการสังเกต

3.2.8 วิธีการอ่านผล สามารถอ่านได้โดยการอ่านค่าจากแผนที่การสะกดรอย (movement trace) ถ้าเส้นทางที่ถูกซ้อนทับกันด้วยเส้นทางเดินของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เป็นจำนวนมาก แสดงว่าเส้นทางนั้นเป็นที่นิยมของคนกลุ่มนั้น ซึ่งจะสังเกตเส้นทางนิยมของกลุ่มคนต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบว่าคนทั้งสองกลุ่มใช้ปัจจัยใดในการค้นหาเส้นทาง โดยใช้ในการเปรียบเทียบแผนที่ ดังต่อไปนี้

1. แผนที่บันทึกรูปแบบการสัญจรผ่านเข้าไปในพื้นที่ศึกษาของคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่
  - แผนที่บันทึกการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดาและวันหยุด
  - แผนที่บันทึกการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดาและวันหยุด

2. แผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง (global attractor) และจุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor)
3. แผนที่ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น (accessibility and visibility potentiality map) ด้วยโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax)
  - แผนที่ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นระดับพื้นที่ศึกษา
  - แผนที่ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นระดับพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
4. แผนที่ท่องเที่ยว (tourist map)

จากนั้นจึงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง (1) กับ (2), (1) กับ (3) และ (1) กับ (4) เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสัญจรของคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่กับจุดดึงดูดต่างๆ (attractors) ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น (potential of accessibility and visibility) และแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map)

การเปรียบเทียบข้อ (1) กับ (2) สามารถอ่านค่าได้ โดยนำแผนที่เส้นทางนิยมจากข้อ (1) ของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันที่แตกต่างกันและแผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง (global attractors) และจุดดึงดูดระดับย่าน (local attractors) นำมาซ้อนทับกันและสังเกตรูปแบบ (patterns) ที่เกิดขึ้น หากเส้นทางที่มีความถี่ในการใช้งานมากแสดงว่าเป็นเส้นทางนิยมของคนกลุ่มนั้น ถ้าเส้นทางนิยมผ่านจุดดึงดูดระดับต่างๆ แสดงว่าคนกลุ่มนั้นใช้จุดดึงดูดระดับนั้นๆ ในการค้นหาเส้นทาง ตัวอย่างเช่น ถ้าเส้นทางนิยมของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ผ่านหรือเข้าไปในบริเวณพื้นที่ป้อมพระสุเมรุ รวมไปถึงสวนสันติชัยการ แปลผลได้ว่ากลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีแนวโน้มที่จะใช้จุดดึงดูดระดับเมือง (global attractors) ในการค้นหาเส้นทาง เป็นต้น

การเปรียบเทียบข้อ (1) กับ (3) สามารถอ่านผลได้ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ นำแผนที่เส้นทางนิยมจากข้อ (1) ของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันที่แตกต่างกัน มาซ้อนทับกันกับแผนที่ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น (potential of accessibility and visibility) ตัวอย่างเช่น ถ้าเส้นทางนิยมของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีการซ้อนทับกันกับเส้นแอกเซียล (axial line) โทนสีร้อน ในแผนที่ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น แสดงว่ากลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ใช้ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น ซึ่งเกิดมาจากลักษณะพื้นฐานของพื้นที่ (spatial configuration) ในการค้นหาเส้นทางนั้นๆ ในทางกลับกัน หาก

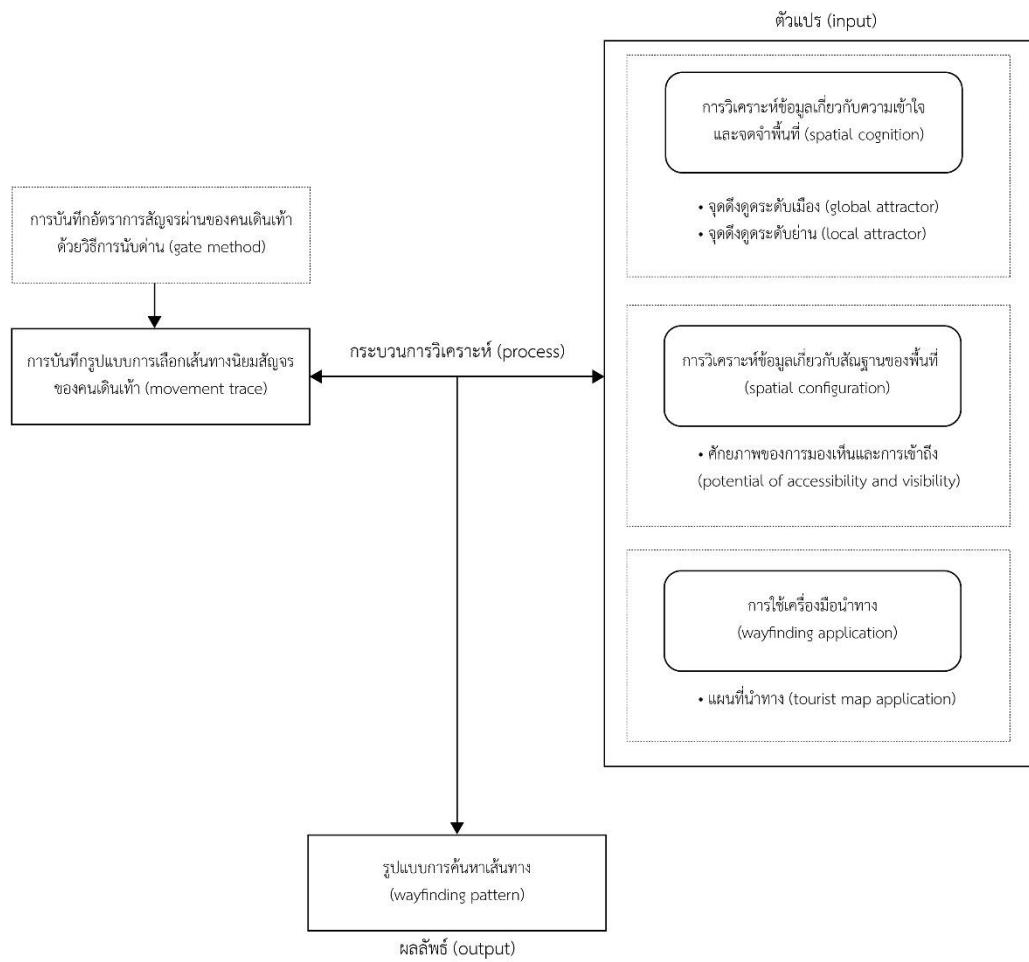
เส้นทางนิยมของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีการซ้อนทับกับเส้นแอกเซียล (axial line) โทนสีเย็น แปลผลได้ว่ากลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ไม่ได้ใช้ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นในการค้นหาเส้นทาง เป็นต้น

การเปรียบเทียบข้อ (1) กับ (4) สามารถอ่านค่าได้โดยทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสัญจรกับจุดต่างๆ ในแผนที่ท่องเที่ยว ถ้ามีโครงข่ายความสัมพันธ์ที่ใกล้เคียงกันหรือมีเส้นทางนิยมของคนกลุ่มต่างๆ ซ้อนทับกับภูมิสัญลักษณ์ที่แสดงบนแผนที่ท่องเที่ยว แสดงว่ากลุ่มคนประเภทนั้นมีแนวโน้มที่จะใช้แผนที่ท่องเที่ยวในการค้นหาเส้นทาง ตัวอย่างเช่น ถ้ากลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีรูปแบบการสัญจรที่เข้าไปในพื้นที่ที่ไม่ถูกระบุสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในแผนที่ท่องเที่ยว แสดงว่ากลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีแนวโน้มที่จะไม่ใช้แผนที่ท่องเที่ยวในการค้นหาเส้นทาง ในทางกลับกัน ถ้ากลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีรูปแบบการสัญจรผ่านจุดต่างๆ ในแผนที่ท่องเที่ยว โดยไม่มีการสัญจรนอกเหนือจากจุดต่างๆ แสดงว่ากลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีแนวโน้มที่จะใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) ประเภทแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) ในการค้นหาเส้นทาง

3.2.9 ประมวลศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ที่เกิดจากรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่

3.2.10 สรุปผลการวิเคราะห์ และเสนอแนวทางเบื้องต้นในการฟื้นฟูบูรณะย่านประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญของเมืองได้

(ภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 ระเบียบวิธีวิจัย
ทีมา (ผู้วิจัย)

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไป และรูปแบบข้อมูลเชิงพื้นที่ของพื้นที่ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ตลอดจนรูปแบบเชิงพื้นที่ในรายละเอียด มีดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่

4.1.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร และรูปแบบสภาพทั่วไปของพื้นที่

4.1.2 ประวัติความเป็นมาและลักษณะทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

4.2 รูปแบบเชิงพื้นที่

4.2.1 รูปแบบความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition pattern)

4.2.2 รูปแบบสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration pattern)

4.2.3 รูปแบบการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)

4.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่

พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของ กรุงเทพมหานครตอนบน ตั้งอยู่ในแขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ในพื้นที่มีชุมชนเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ โดยมีเนื้อหา ดังนี้

4.1.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร และรูปแบบสภาพทั่วไปของพื้นที่

พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ตั้งอยู่ในแขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ในพื้นที่มีชุมชนเก่าแก่ที่เป็นที่อยู่อาศัย รวมไปถึงพื้นที่และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยชุมชนที่อยู่อาศัยที่สำคัญ ได้แก่ ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์ ชุมชนตรอกไก่แจ้ และชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ โดยมีชุมชนข้างเคียงที่ติดอยู่กับพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ชุมชนย่านบางลำพู และชุมชนวัดสังเวชวิศยาราม (แผนที่ 4)

ตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556 พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ อยู่ในเขตพื้นที่สีน้ำตาลอ่อนที่มีการใช้ที่ดินประเภทอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย และสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ถูกควบคุมการก่อสร้างอาคารและลักษณะการตัดแปลง รื้อถอน และปรับปรุงอาคาร รวมถึงเป็นเขตห้ามสร้างอาคารบางชนิด ทั้งนี้ เพื่อจัดระเบียบที่ดินและมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและยั่งยืน

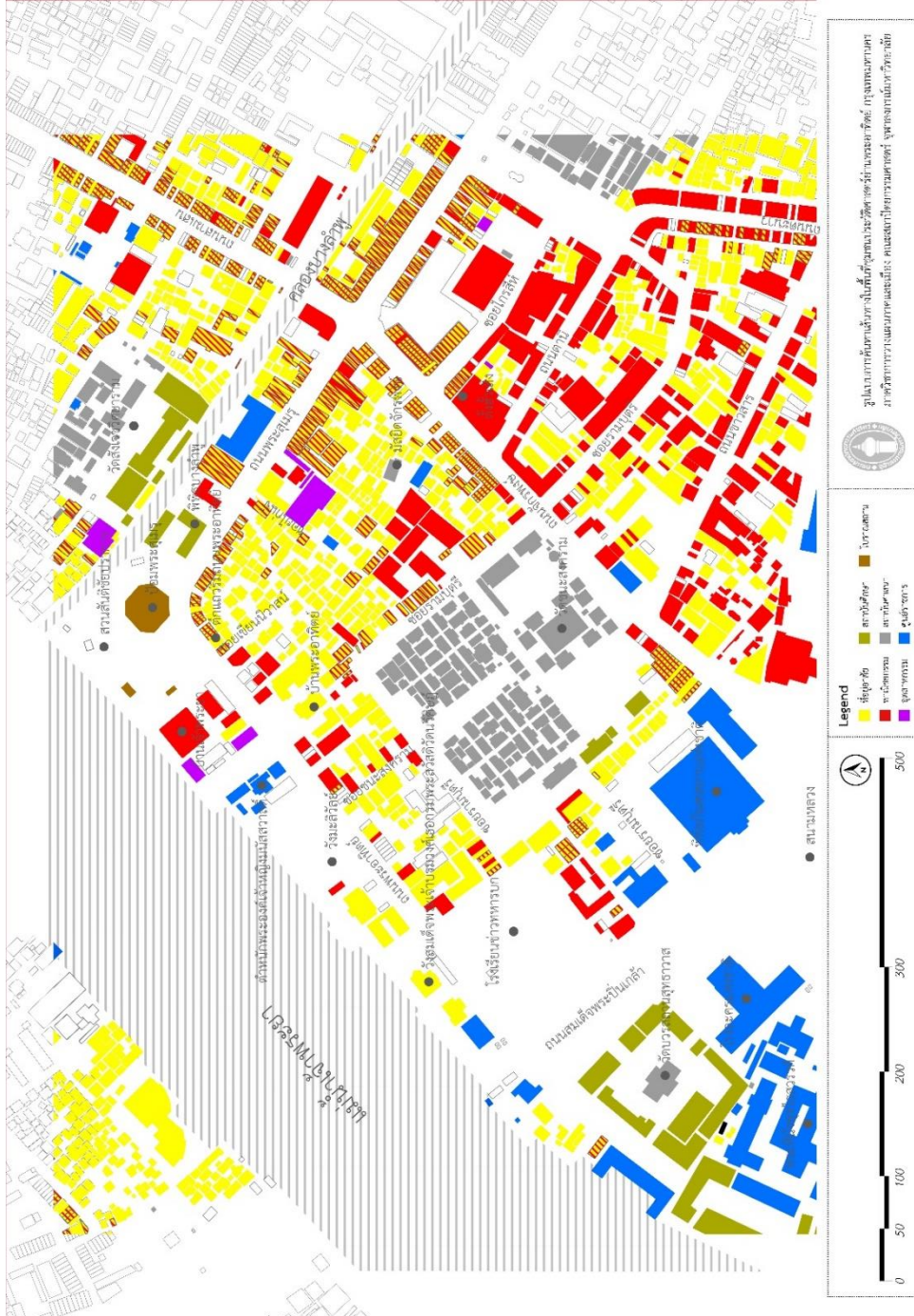
พื้นที่โดยส่วนใหญ่ มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่พักอาศัยและพาณิชยกรรมแบบผสมผสาน (mixed-use) ชั้นล่างของอาคารมักเป็นพื้นที่ประกอบกิจการค้า ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัยหรือเก็บสินค้า อาคารโดยทั่วไปสูงประมาณ 2-4 ชั้น เป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ประเภทธุรกิจส่วนใหญ่เป็นร้านค้า ร้านอาหาร เกสต์เฮ้าส์ โรงแรม สถานบันเทิง ร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป การขยายตัวของกิจกรรมจำนวนมาก พบที่ถนนข้าวสาร บริเวณถนนชอยรามบุตรี ข้างวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร ต่อเนื่องไปยังถนนพระอาทิตย์ ทำให้เกิดกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวใหม่ๆ เนื่องจากพื้นที่ทางทิศใต้ติดถนนราชดำเนิน ซึ่งเปรียบเสมือนขอบของพื้นที่ ทำให้กิจกรรมไม่สามารถขยายตัวได้ ในส่วนบริเวณดังกล่าวคาดการณ์ว่าในอนาคตกิจกรรมการท่องเที่ยว อาจทำให้พื้นที่ชุมชนเก่าแก่สูญหาย และความหนาแน่นของย่านอาจมีความเจริญเติบโตและแออัดมากขึ้นไปอีก โดยที่พักอาศัยจะปรับตัวมารองรับธุรกิจพาณิชยกรรมด้านการท่องเที่ยว เช่น เกสต์เฮ้าส์ และพื้นที่โล่งว่าง มีแนวโน้มถูกปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับกิจกรรมพาณิชยกรรมเช่นกัน

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร (แผนที่ 5) มีรายละเอียด ดังนี้

- พื้นที่พาณิชยกรรม ได้แก่ ย่านกินดื่มถนนพระอาทิตย์ ย่านท่องเที่ยว ถนนข้าวสารและซอยรามบุตรี
- พื้นที่พาณิชยกรรม - พักอาศัย ได้แก่ ย่านบางลำพู และย่านอาคารพาณิชย์ถนนพระสุเมรุ
- พื้นที่พักอาศัย ได้แก่ ชุมชนเก่า ได้แก่ ชุมชนตรอกไก่อ้าย-เขียนนิवास ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ และชุมชนวัดสังเวชวิทยาราม
- พื้นที่สถานที่ราชการ ได้แก่ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ และสำนักงานสรรพากรภาค 3
- พื้นที่สถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนวัดชนะสงคราม และโรงเรียนวัดสังเวช
- พื้นที่สถาบันศาสนา ได้แก่ วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร และมัสยิดจักรพงษ์
- พื้นที่สวนสาธารณะ ได้แก่ สวนสันติชัยปราการ

แผนที่ 5 การใช้ประโยชน์อาคาร

4.1.2 ประวัติความเป็นมา และลักษณะทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

พื้นที่แขวงชนะสงคราม เป็นย่านที่มีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่มมาตั้งแต่ในอดีต เช่น มลายู ลาว มอญ จีน และไทย เป็นต้น โดยมีการตั้งถิ่นฐานปะปนกัน แต่ในปัจจุบันสภาพพื้นที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการขยายตัวของเมืองและธุรกิจการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ส่งผลให้อาคารจำนวนมากมีการเปลี่ยนสภาพเป็นโรงแรม เกสต์เฮาส์ ร้านอาหาร ผับ และบาร์ เป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีประชากรจากที่อื่นที่เข้ามาประกอบอาชีพภายในพื้นที่อยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น พื้นที่แขวงชนะสงครามจึงมีความหนาแน่นค่อนข้างสูง และมีการผสมผสานของรูปแบบพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอดีต กับการพัฒนาพื้นที่และสร้างขึ้นใหม่จากธุรกิจการท่องเที่ยว แขวงชนะสงครามจึงมีโครงข่ายพื้นที่สาธารณะหลากหลายรูปแบบ มีรูปแบบที่แตกต่างกันและมีการจัดวางพื้นที่ในลักษณะที่ถูกโอบล้อมด้วยสิ่งปลูกสร้าง ตลอดจนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามเส้นทางสัญจร ในพื้นที่ประกอบไปด้วยย่านและชุมชนต่างๆ ดังนี้

ย่านถนนพระอาทิตย์ ถนนพระอาทิตย์เริ่มต้นจากสะพานพระปิ่นเกล้า เลียบแม่น้ำเจ้าพระยา ยาวไปจรดป้อมพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ ตั้งชื่อตามป้อมพระอาทิตย์ที่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี โดยมีตึกแถวที่สำคัญอยู่บริเวณริมถนนพระอาทิตย์ ตึกแถวถูกสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะตะวันตก ซึ่งนิยมอย่างแพร่หลายในรัชกาลที่ 5 แต่ก่อนรัชกาลที่ 5 รัbohิทธิพลศิลปะตะวันตกมาตกแต่งอาคารหรือรูปทรงเฉพาะวังเจ้านายและบ้านคนหบดีเท่านั้น บ้านเรือนคนธรรมดาหรือบ้านแถวที่เกิดขึ้นนั้นเลียนแบบอิทธิพลของศิลปะแบบจีนมากกว่า (ภาพที่ 24)

ตึกแถวบริเวณถนนพระอาทิตย์ เป็นตึก 2 ชั้น หลังคามุงกระเบื้องว่ามีขอบสันหลังคาอาคารชั้นล่างเปลี่ยนจากสภาพเดิม ข้างหน้ายังคงเป็นบานประตูไม้แบบบานเพี้ยม ชั้นบนยังคงสภาพเดิม ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง ตึก 1 คูหา มีบานหน้าต่าง 2 ช่อง เป็นบานไม้แบบลูกฟักกระดานดุน ช่องแสงเหนือขอบบนของหน้าต่างบานเกล็ดไม้ ผนังชั้นบนเรียบไม่มีเสาฝ้าผนัง ส่วนชั้นล่างมีชายคาปูน เป็นกันสาดคลุมทางเท้ายาวไปตลอดแนวอาคาร (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 24 ถนนพระอาทิตย์

ทิมา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 25 ตึกแถวบริเวณถนนพระอาทิตย์

ทิมา (ผู้วิจัย)

ย่านข้าวสารและรามบุตรี บริเวณถนนข้าวสารยาวจนถึงซอยรามบุตรีจรด ถนนพระอาทิตย์ นับได้ว่าเป็นจุดมุ่งหมายของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเป็น แหล่งท่องเที่ยวและสถานบันเทิงที่มีชีวิตชีวา มีการเกิดกิจกรรมต่อเนื่องเกือบตลอด ทั้งวัน ในช่วงเวลากลางวันบริเวณนี้จะเป็นช่วงเวลาของการจับจ่ายใช้สอยสินค้า ประเภทของที่ระลึก และเสื้อผ้าต่างๆ มักมีกิจกรรม เช่น การถักผมหหรือการสักตาม ร่างกาย ซึ่งถือว่าเป็นจุดขายของย่านนี้ ในตอนกลางคืนบริเวณนี้จะคึกคักเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นแหล่งรวมร้านอาหารนานาชาติ ผับ บาร์ รวมถึง เป็นถนนคนเดินที่มี ร้านค้าแผงลอยนำสินค้ามาขายตลอดแนวตามความยาวถนน โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยรุ่นและนักท่องเที่ยวต่างชาติ (ภาพที่ 26-27)

ภาพที่ 26 ย่านข้าวสาร

ทิมา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 27 ย่านรามบุตรี

ทิมา (ผู้วิจัย)

ย่านตลาดเก่าบางลำพู เป็นย่านสำคัญที่มีพื้นที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ศึกษา เป็นย่านที่มีความเป็นมาในระยะเวลาประมาณ 200 ปี มีความเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด เริ่มตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 เมื่อพ.ศ. 2328 มีการขุดคลองรอบกรุง (คลองโองอ่าง และคลองบางลำพู) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ สร้างขึ้นเพื่อเป็นคูเมืองและใช้ในการคมนาคมเดินทางและขนส่ง เริ่มตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาตะวันออกด้านเหนือ ตั้งแต่บางลำพูมาออกแม่น้ำเจ้าพระยาข้างใต้วัดสามปลื้ม คลองเมือง เมื่อขุดแล้วทำให้เกิดเป็นทางน้ำรอบกรุง แต่ประชาชนโดยมากมักเรียกชื่อคลองแตกต่างกันตามสถานที่สำคัญที่คลองผ่าน เช่น คลองตอนต้น เรียกว่าคลองบางลำพูตามชื่อตำบล เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 3 บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาปากคลองบางลำพู ซึ่งเป็นตอนเหนือของพระบรมมหาราชวัง มีการตั้งบ้านเรือนและจุดแพฟานักในบริเวณนั้น เพื่อมาติดต่อราชการและค้าขาย บริเวณวัดชนะสงคราม วรมหาวิหาร จะเป็นนิคมของชาวมลายู นอกจากนี้ยังมีราษฎรและข้าราชการขุนนางฝ่ายวังหน้า ได้มาพักอาศัยบริเวณพื้นที่ด้านในระหว่างคลองโรงไหมและคลองบางลำพู จึงเกิดตลาดยอดหรือตลาดบางลำพูขึ้น ในสมัยแรกมีขนาดเล็กต่อมาได้มีการขยายขนาดใหญ่ขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้มีการปรับปรุงใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2445

ตลาดยอดเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ในเขตกำแพงพระนครในสมัยนั้น มีการค้าขายสินค้าหลากหลายชนิด ทั้งของสดและของแห้ง ดอกไม้ ภูเบศร ขนมหอยชนิดต่างๆ ห้างขายทองรูปพรรณ ร้านค้าเครื่องหนัง ร้านขายผ้า เริ่มจากร้านค้าขนาดเล็กจนพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเริ่มเป็นศูนย์กลางค้าที่สำคัญจนถึงปัจจุบัน และมีตลาดที่สำคัญอีกแห่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับตลาดยอด คือ ตลาดนรรัตน์ เป็นตลาดผลไม้ ในสมัยนั้นอยู่ในเขตนอกกำแพงพระนคร

ลักษณะของสถาปัตยกรรมโดยทั่วไป เป็นอาคารพาณิชย์ 2 - 4 ชั้น มีห้างสรรพสินค้าอยู่ในพื้นที่สี่สามห้าง การค้าในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการค้าที่เกี่ยวกับเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม มีลักษณะการค้าเป็นร้านแบบแผงลอยริมถนน ซึ่งมีการค้าขายหนาแน่นบริเวณถนนที่ตัดเชื่อมระหว่างถนนสี่สามห้างและถนนจักรพงษ์ คือ ถนนกลาง หรือประชาชนในพื้นที่เรียกว่าซอยกลาง และร้านค้าบนถนนพระสุเมรุเป็นร้านค้าเสื้อผ้านักเรียน และเป็นร้านค้าในลักษณะอาคารพาณิชย์เป็นส่วนใหญ่ (ภาพที่ 28-29)

ภาพที่ 28 ย่านบางลำพูบริเวณถนนจักรพงษ์

ทีมา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 29 ย่านบางลำพูบริเวณถนนพระสุเมรุ

ทีมา (ผู้วิจัย)

ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ประกอบด้วยชุมชนที่อยู่รอบๆ มัสยิดจักรพงษ์ เป็นที่ดินของเอกชนซึ่งอยู่กันมานาน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ที่ดินส่วนหนึ่งเป็นที่ดินสาธารณะเนื่องจากเป็นแหล่งชุมชนย่านใจกลางเมือง ประกอบด้วยเจ้าของที่ดินปลูกบ้านเป็นห้องแบ่งให้เช่า จึงมีผู้เข้ามาอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น

ประวัติของชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ เป็นกลุ่มคนชาวมุสลิมที่อพยพมาจากทางภาคใต้ของประเทศไทยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และมาตั้งรกรากอยู่บริเวณชุมชนตรอกสุเหร่า โดยชนผู้อพยพกลุ่มนี้มีวิชาชีพการทำเครื่องทองติดตัวมา เนื่องจากการทำเครื่องทองของไทยเจริญรุ่งเรืองขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่ข้าศึก บรรดาช่างทองของไทยที่มีฝีมือหลายคนได้อพยพครอบครัวลงสู่ภาคใต้ของประเทศไทย วิชาช่างทองจึงได้กลับมาอีกครั้งจน

ปรากฏชื่อเครื่องทองและเครื่องถม เมืองนครในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีเจ้าพระยานคร (น้อย) เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เป็นผู้บำรุงส่งเสริมและนำเข้าสู่กรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ 3 (ภาพที่ 30)

ในระยะแรกของการตั้งรกราก ชาวบ้านเหล่านี้ยังไม่ได้ประกอบอาชีพเป็นหลักแน่นอน เพียงแต่ทำการค้าขายเล็กๆ ร่วมไปกับอาชีพกสิกรรม ยังไม่ได้ใช้ความรู้และความสามารถในการทำเครื่องทองเป็นอาชีพในการทำมาหากินอย่างจริงจัง เนื่องจากผลิตภัณฑ์เครื่องทองเป็นของที่มีราคาสูง ไม่ใช่ของใช้จำเป็นในชีวิตประจำวัน จึงไม่มีตลาดที่จะขายผลิตภัณฑ์ สาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนในชุมชนมัสยิดจักรพงษ์กลับมายึดอาชีพช่างทำทองอีกครั้ง เนื่องมาจากการที่ได้ร่วมกันทำช่างทรงทองคำประดับเพชร ทับทิม มรกต ด้วยฝีมืออันประณีต แต่ปัจจุบันคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รองลงมาคือ รับจ้าง และประกอบอาชีพเป็นข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจน้อยที่สุด (ภาพที่ 31)

ภาพที่ 30 มัสยิดจักรพงษ์

ทีมา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 31 ตรอกชุมชนมัสยิดจักรพงษ์

ทิมา (ผู้วิจัย)

ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์ - ไก่แจ้ ประวัติและการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์ และชุมชนตรอกไก่แจ้ เป็นชุมชนหนึ่งในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ตรอกไก่แจ้ ฟังดูอาจเข้าใจว่าบริเวณนี้จะเป็นแหล่งเลี้ยงหรือประกวดไก่แจ้ที่มีชื่อเสียงจนกลายมาเป็นชื่อตรอก แต่แท้จริงหาได้เป็นเช่นนั้นและก็ไม่เกี่ยวข้องใดๆ กลับเป็นว่าในสมัยก่อนบริเวณปากตรอกแห่งนี้เป็นที่ตั้งของบ้านพระนิตินานภิเชก ผู้พิพากษาศาลฎีกาในสมัยรัชกาลที่ ๖ บ้านสามชั้นของท่านมีสิ่งสะดุดตาปรากฏอยู่บนหลังคา คือเสาโลหะบอกทิศทางลมรูปไก่ ตามอย่างลักษณะบ้านเรือนของชาวตะวันตก จึงทำให้ผู้คนในย่านนี้เรียกติดปากกันว่า “บ้านไก่แจ้” และกลายมาเป็นชื่อตรอกไก่แจ้จนทุกวันนี้

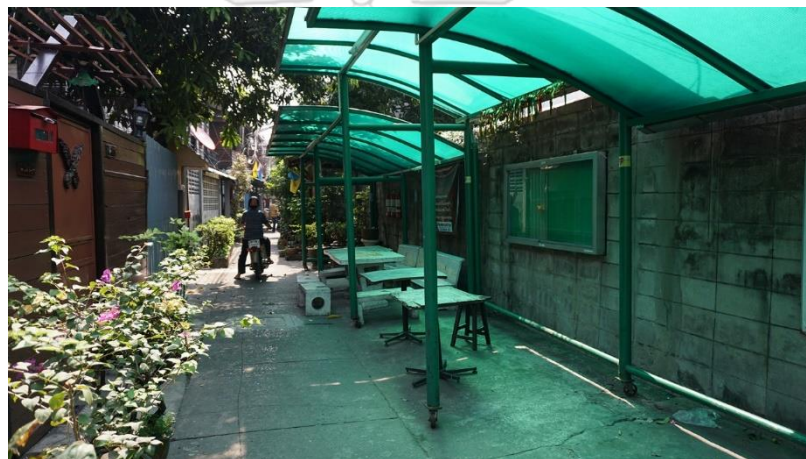
ส่วนตรอกเขียนนิวาสน์นั้นเหลือเพียงชื่อให้นักย้อนถึงโรงเรียนเขียนนิวาสน์หนึ่งในโรงเรียนราษฎร์ซึ่งเคยเปิดกิจการในย่านบางลำพู เจ้าของและผู้ก่อตั้งโรงเรียนแห่งนี้ คือ หม่อมหลวงเติม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เปิดรับนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถม 4 และยุบกิจการหลังจากครูเติมเสียชีวิต เพราะท่านไม่มีทายาทรับช่วงต่อ ปัจจุบันอาณาบริเวณโรงเรียนเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรร อยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นกลุ่มอาคารพักอาศัย ส่วนมากเป็นบ้านไม้สูง 2 ชั้น กระจุกตัวรวมกันค่อนข้างแน่น ถูกล้อมรอบด้วยอาคารพาณิชย์ที่ติดอยู่ริมถนน หันหน้าออกทางถนน มีการเข้าถึงชุมชนได้หลายทิศทาง ด้วยการเดินเท้าเป็นหลัก อาชีพหลักของชุมชน คือ อาชีพรับจ้างและค้าขาย อาชีพรองลงมา คือ อาชีพรับราชการและอาชีพส่วนตัว (ภาพที่ 32-33)

ภาพที่ 32 พื้นที่สาธารณะในชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์

ทิมา (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 33 พื้นที่สาธารณะในชุมชนตรอกไก่แจ้

ทิมา (ผู้วิจัย)

วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดราชวรวิหาร สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่เดิมบริเวณรอบวัดเป็นทุ่งนาคอนข้างกว้างใหญ่ จึงเรียกว่า วัดกลางนา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งพระอาราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงแต่งตั้งพระราชกณะฝ่ายรามัญสำหรับพระนคร เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา โดยโปรดให้พระสงฆ์รามัญมาอยู่วัดนี้ จึงเรียกชื่อวัดว่าวัดตองปุ เลียนแบบเดียวกับวัดตองปุ ซึ่งเป็นวัดพระรามัญในสมัยอยุธยา แต่อีกกระแสหนึ่งกล่าวว่าชื่อวัดตองปุมาจากชาวมอญ หมู่บ้านตองปุ ซึ่งเคยอยู่ในหงสาวดีได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทย จึงนำชื่อวัดที่ตนยึดถือเป็นที่พึ่งทางใจมาตั้งด้วย วัดกลางนาจึงเปลี่ยนชื่อ

เป็นวัดตองปูตามความเคยชินของชาวบ้านตองปู ต่อมาเมื่อทรงมีชัยชนะข้าศึกจึงพระราชทานนามว่า วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร

ในสมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ เมื่อได้รับการสถาปนาเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลแล้ว ได้โปรดให้ซ่อมแซมพระราชมณเฑียรโดยเรือพระที่นั่งพินาศุดินำไม้มาสร้างกุฏิ ในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดให้บูรณะวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร มาแล้วเสร็จในสมัยรัชกาลที่ 4 พร้อมทั้งทรงสร้างกุฏิใหม่ แล้วเสร็จในปี 2396 และโปรดให้ทำการฉลอง ในสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดให้บูรณะซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์หลังคาพระอุโบสถ และทรงปรารถนาที่จะสร้างที่บรรจจุพระอัฐิสำหรับเจ้านายฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคล แต่ยังไม่สร้างที่ได้ก็สิ้นรัชกาล ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้พระราชทานอุทิศพระราชมณเฑียรส่วนพระองค์ ให้ก่อสร้างที่บรรจจุพระอัฐิที่เฉลียงท้ายพระอุโบสถวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร โดยกั้นผนังระหว่างเสาท้ายพระอุโบสถเป็นห้องทำเป็นคูหา 5 ช่อง สำหรับบรรจจุพระอัฐิเจ้านายตามรัชกาล การก่อสร้างแล้วเสร็จในสมัยรัชกาลที่ 7 สำหรับการบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถได้มีมาจนถึงปัจจุบัน (ภาพที่ 34)

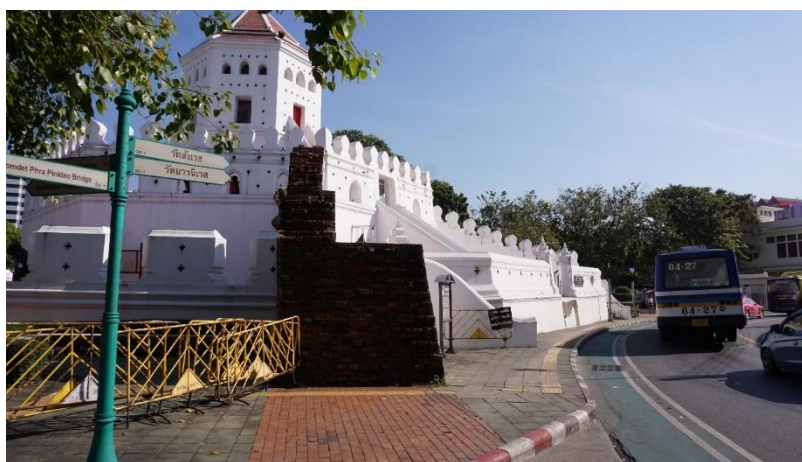

ภาพที่ 34 วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร
ที่มา (ผู้วิจัย)

ป้อมพระสุเมรุ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2326 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นป้อมปราการป้องกันพระนคร ซึ่งได้สร้างขึ้นทั้งหมดจำนวน 14 ป้อม แต่ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬเท่านั้น โดยรัชกาลที่ 1 ทรงโปรดให้สร้างวังเจ้านายไว้ที่บริเวณริมป้อมที่

สำคัญด้วย สำหรับป้อมพระสุเมรุมีวังริมป้อมเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา เพื่อให้มีหน้าที่รักษาพระนครทางด้านปากคลองบางลำพูบน ซึ่งเป็นมุมพระนครด้านเหนือ และวังริมป้อมจักรเพชรเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ เพื่อรักษามุมพระนครด้านใต้ ป้อมพระสุเมรุ ลักษณะเป็นป้อมก่ออิฐถือปูน ทรงแปดเหลี่ยม หันหน้าออกริมคลองบางลำพู โดยในปัจจุบันได้ขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว (ภาพที่ 35)

ภาพที่ 35 ป้อมพระสุเมรุ

ทีมา (ผู้วิจัย)

4.2 รูปแบบเชิงพื้นที่

จากการวิเคราะห์ประวัติและสภาพทั่วไปของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ทำให้ทราบถึงความสำคัญของพื้นที่ในมิติต่างๆ รวมไปถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเบื้องต้นของพื้นที่ จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 ทำให้ต้องมีการศึกษารายละเอียดถึงรูปแบบเชิงพื้นที่ที่ส่งผลต่อรูปการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ รูปแบบความเข้าใจ และจดจำพื้นที่ (spatial cognition pattern) รูปแบบสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration pattern) และรูปแบบการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) ดังนี้

4.2.1 รูปแบบความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition pattern)

รูปแบบความเข้าใจและจดจำพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์สามารถอธิบายผ่านองค์ประกอบเชิงพื้นที่ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) พื้นที่หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นที่จดจำ มีคุณค่าทางด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อความเข้าใจ และ 2) พื้นที่หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีกิจกรรมดึงดูดที่กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เพื่อเข้ามาใช้งาน กล่าวคือ องค์ประกอบทั้ง 2 ประเภทนี้ จะเป็นจุดมุ่งหมายให้กับคนที่เข้าไปในพื้นที่เพื่อใช้ในการค้นหาเส้นทาง ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมีความจำเป็นระบุตำแหน่งพื้นที่หรือสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ไว้ทั้งหมด เป็นนัยว่ารูปแบบความเข้าใจและจดจำพื้นที่ จะถูกถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบเหล่านี้ ทั้งนี้สามารถจำแนกองค์ประกอบดังกล่าวออกเป็น 3 รูปแบบด้วยกัน คือ 1) มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ส่งผลต่อความเข้าใจและจดจำพื้นที่ 2) จุดดึงดูดระดับเมือง และ 3) จุดดึงดูดระดับย่าน โดยใช้จุดอ้างอิงจากทฤษฎีจินตภาพเมืองของ Lynch (1960) ตามหัวข้อที่อธิบาย 3.2.3 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. มรดกทางวัฒนธรรม แผนที่ระบุตำแหน่งมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ โดยการใช้ 2 องค์ประกอบ จากทฤษฎีจินตภาพเมือง ได้แก่ ชุมทาง (node) และภูมิสัญลักษณ์ (landmark) เนื่องจากส่วนใหญ่มรดกทางวัฒนธรรมล้วนเป็นที่ว่างที่เกิดจากการรวมกลุ่มของกิจกรรมและเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่สามารถเป็นได้ทั้งชุมทางและภูมิสัญลักษณ์ที่สามารถสังเกตเห็นได้ และยังสามารถที่จะเป็นจุดดึงดูดและมุ่งหมายให้กับคนที่เข้ามาในพื้นที่เพื่อค้นหาเส้นทาง สามารถจำแนกมรดกวัฒนธรรมได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่เป็นพื้นที่ว่าง และรูปแบบที่เป็นสิ่งก่อสร้าง ดังนี้

รูปแบบที่เป็นพื้นที่ว่าง ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางลำพู พื้นที่โดยรอบวัดชนะสงครามรวมมหาวิหาร และสวนสันติชัยปราการ

รูปแบบที่เป็นสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ วัดชนะสงครามรวมมหาวิหาร มัสยิดจักรพงษ์ อาคารพิพิธบางลำพู หอศิลป์เจ้าฟ้า ตึกแถวริมถนนพระอาทิตย์ ตำหนักพระองค์เจ้าหญิงมณีสวาสดิ์ บ้านพระอาทิตย์ วังมะลิวัลย์ วังสมเด็จเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิเศษ วังกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ

เป็นที่ปรากฏว่า มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ จะกระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ทั้งในถนนเส้นหลัก เช่น

ป้อมพระสุเมรุ อาคารพิพิธบางลำพู วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร บนถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ และถนนพระอาทิตย์ รวมไปถึงภายในตรอกชอกชอย เช่น มัสยิดจักรพงษ์ เป็นต้น (แผนที่ 6)

- จุดดึงดูดระดับเมือง (global attractor) เป็นจุดจุดหมายที่สามารถสร้างความเข้าใจและจดจำพื้นที่ให้กับคนทุกกลุ่มทุกประเภท ทั้งกลุ่มคนที่ไม่เคยเข้ามาใช้งานพื้นที่ หรือเป็นกลุ่มที่เข้ามาใช้งานพื้นที่อยู่เป็นประจำ โดยการใช้ 2 องค์ประกอบ จากทฤษฎีจินตภาพเมือง ได้แก่ ชุมทาง (node) และภูมิสัญลักษณ์ (landmark) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับจุดดึงดูดที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามา คือ กิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เช่น ห้างสรรพสินค้าภายในย่านที่เป็นชุมทางหรือภูมิสัญลักษณ์สำคัญที่สามารถดึงดูดคนให้เข้ามาใช้งานพื้นที่ได้ หรืออาคารที่เป็นจุดดึงดูดที่ไม่ขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดการดึงดูดคนได้เช่นกัน ทั้งนี้ จุดดึงดูดระดับเมืองเป็นการอ้างอิงพื้นที่หรืออาคารที่สำคัญภายในพื้นที่ที่เป็นที่จดจำและรับรู้ได้จากคนทุกกลุ่ม รวมไปถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นที่สังเกตได้ง่าย จุดดึงดูดระดับเมืองสามารถกำหนดได้ ดังนี้

จุดดึงดูดระดับเมืองที่เป็นที่ว่าง ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา และสวนสันติชัยปราการ

จุดดึงดูดระดับเมืองที่เป็นสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ พิพิธบางลำพู อาคารริมถนนพระอาทิตย์ บริเวณร้านอาหารซอยรามบุตรี บริเวณชายของสำหรับนักท่องเที่ยวซอยรามบุตรี วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร มัสยิดจักรพงษ์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอศิลป์ พิพิธภัณฑท์เหรียญ และห้างสรรพสินค้าตั้งฮั่วเส็ง

จุดดึงดูดระดับเมืองที่เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร ได้แก่ ท่าเรือพระอาทิตย์ และท่าเรือเชิงสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า (แผนที่ 7)

- จุดดึงดูดระดับย่าน (local attractor) เป็นจุดจุดหมายที่เป็นที่เข้าใจและจดจำได้เฉพาะกลุ่ม กล่าวคือ เป็นจุดดึงดูดที่ไม่เป็นที่รู้จักหรือสามารถรับรู้ได้โดยกลุ่มคนที่ไม่เคยเข้ามาใช้งานกับพื้นที่ หรืออาจจะเป็นกิจกรรมเฉพาะของคนในพื้นที่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว หรือคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ซึ่งกิจกรรมในลักษณะนี้จะมีความสำคัญในลักษณะที่เป็นกิจกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ได้

เป็นอย่างดี โดยมีการนำทฤษฎีจลนภาพเมือง โดยใช้องค์ประกอบทางจลนภาพเฉพาะชุมทาง (node) ที่มีการกระจุกตัวของกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่ผ่านการสำรวจ โดยผู้วิจัยพบว่าชุมทางภายในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มคนในพื้นที่มีหลากหลายประเภทที่เกิดจากการรวมตัวกันจนเกิดเป็นชุมทางเกิดขึ้น โดยผู้วิจัยสามารถแบ่งประเภทชุมทางที่เป็นจุดดึงดูดระดับย่าน ดังนี้

จุดดึงดูดระดับย่านที่เป็นที่ว่าง ได้แก่ พื้นที่ว่างในมัสยิดจักรพงษ์ ตลาดซอยไกรสี ตรอกเขียนนิวาสน์ และตรอกไก่อแจ้ ที่ว่างภายในบริเวณและรอบวัดชนะสงครามรวมหาวิหาร โรงครัววัดชนะสงครามรวมหาวิหาร ร้านอาหารตามชุมชนต่างๆ

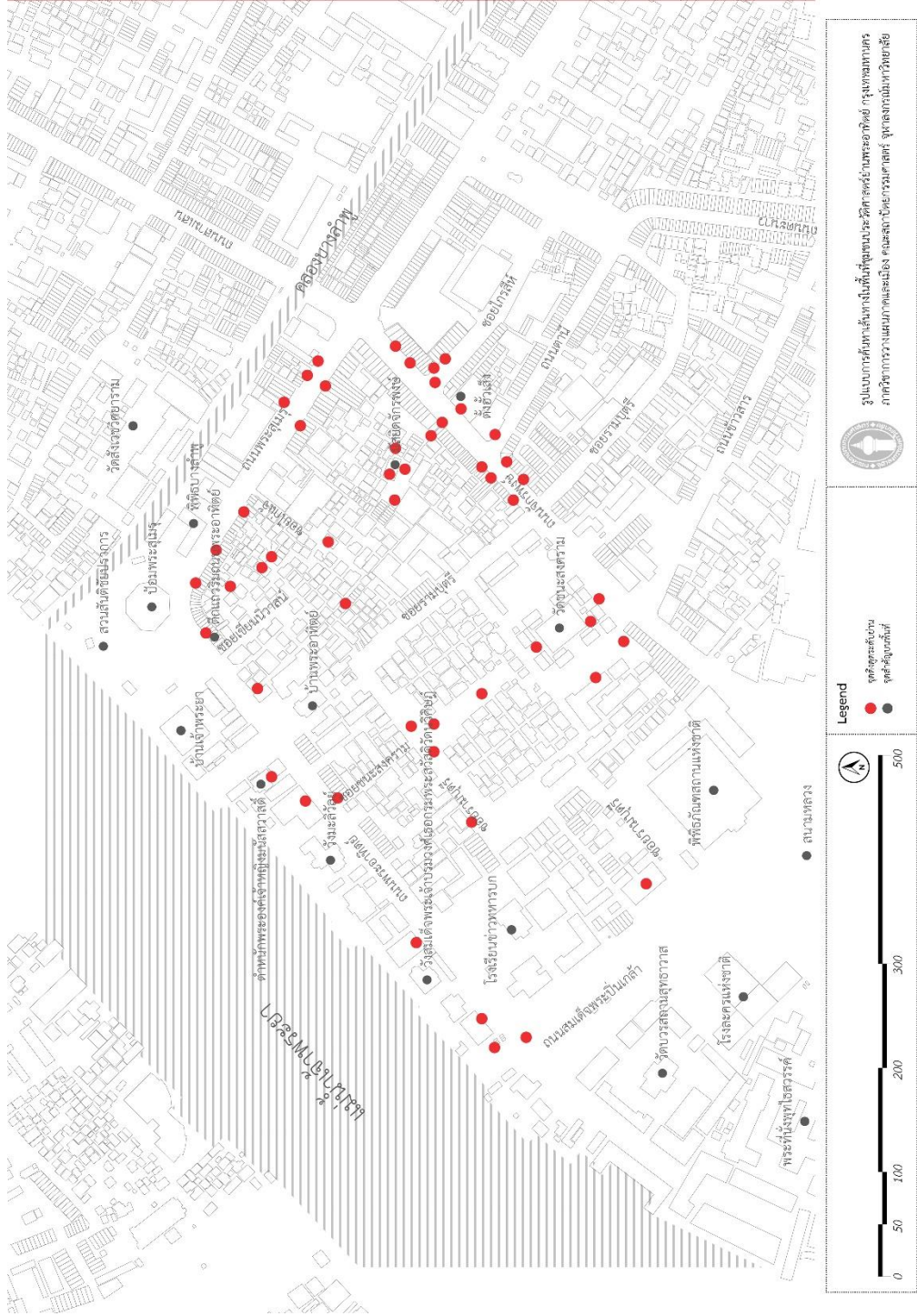
จุดดึงดูดระดับย่านที่เป็นสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ โรงเรียนวัดชนะสงคราม อาคารสำนักงานต่างๆ ร้านสะดวกซื้อ (7-11) ร้านค้าภายในชุมชน ร้านค้าในอาคารพาณิชย์ เช่น ร้านอาหาร ร้านตัดผม ร้านขายของเบ็ดเตล็ด ร้านขายยา ร้านขนมเบ๊อง เป็นต้น

จุดดึงดูดระดับเมืองที่เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร ได้แก่ ป้ายรถเมล์ในพื้นที่ สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า (แผนที่ 8)

แผนที่ 8 จุดตั้งจุดระดับย่าน

4.2.2 รูปแบบสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration pattern)

รูปแบบสัณฐานของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ได้แก่ รูปแบบมวลาอาคารและพื้นที่ว่างที่แสดงรูปแบบการเรียงตัวและความหนาแน่นของมวลาอาคาร รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมวลาอาคารกับโครงข่ายพื้นที่โล่งว่างต่างๆ รูปแบบโครงข่ายการสัญจร และรูปแบบศักยภาพการเข้าถึงและมองเห็นที่สามารถส่งผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. รูปแบบมวลาอาคารและพื้นที่ว่าง (figure and ground pattern) โดยการวิเคราะห์ความหนาแน่น ขนาด สัดส่วน และการเรียงตัวของมวลาอาคารและพื้นที่ว่าง สามารถสรุปได้ ดังนี้

มวลาอาคารขนาดเล็ก มีการเกาะกลุ่มกันแบบหนาแน่น ไม่เป็นระเบียบ ในบริเวณพื้นที่ชุมชนตรอกไก่อ้ - เขียนนิวาสน์ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนวัดสังเวชวิทยาราม

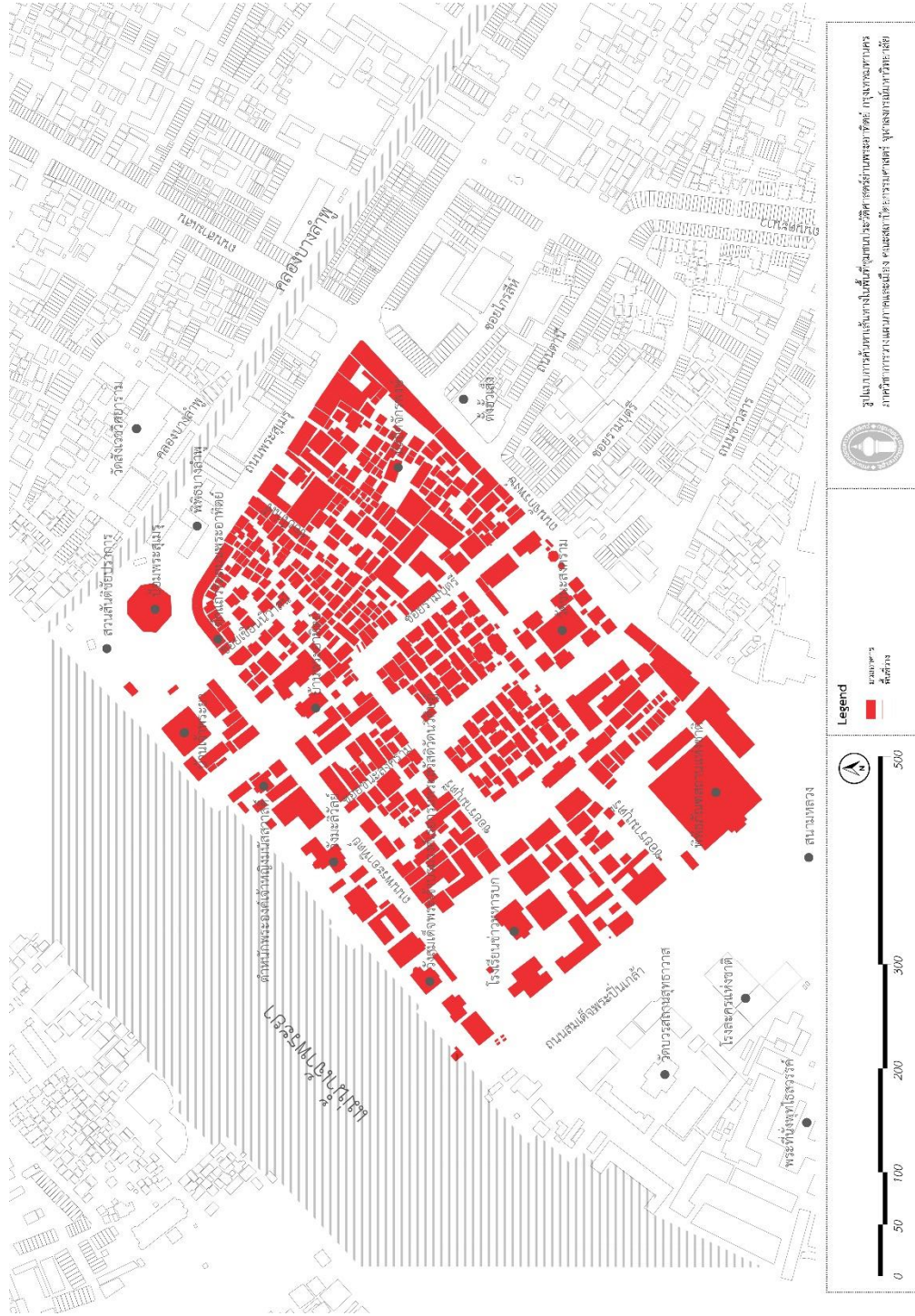
มวลาอาคารขนาดกลาง มีการเกาะตัวตามยาวริมทางสัญจร ได้แก่ กลุ่มอาคารพาณิชย์ บริเวณริมถนนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งอยู่ล้อมรอบมวลาอาคารขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่ด้านใน ตลอดจนอาคารสำคัญต่างๆ เช่น มัสยิดจักรพงษ์ พิพิธบางลำพู บ้านพระอาทิตย์ เป็นต้น

มวลาอาคารขนาดใหญ่มีการกระจุกตัว ส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นสถานที่ราชการ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โรงเรียนข้าวทหารบก พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย กรมโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

มวลาอาคารที่มีรูปแบบการรวมเป็นกลุ่มกันอย่างชัดเจน ได้แก่ พื้นที่วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร พื้นที่บริเวณโรงเรียนข้าวทหารบก

สรุป พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์เป็นพื้นที่ที่มีมวลาอาคารขนาดเล็กจนถึงขนาดกลางกระจุกตัวอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญรวมถึงมีชุมชนเก่าแก่ตั้งอยู่ ซึ่งมีการกระจุกตัวของมวลาอาคารแบ่งเป็นกลุ่มอย่างชัดเจน แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่เป็นมวลาอาคารขนาดเล็กกับมวลาอาคารขนาดกลางที่เป็นตึกแถวรูปแบบพาณิชย์กรรม รวมไปถึงสถานที่สำคัญต่างๆ ที่สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ (แผนที่ 9)

แผนที่ 9 มาลาอาคารและพื้นที่ว่าง

2. รูปแบบโครงข่ายการสัญจร ในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ โดยจำแนกเป็นโครงข่ายการสัญจรโดยยานพาหนะ และคนเดินเท้า ดังนี้

แผนที่ระบบโครงข่ายการสัญจรโดยยานพาหนะ แสดงพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์สามารถเข้าถึงได้ด้วยยานพาหนะไม่ทั่วถึงทั้งพื้นที่ โดยยานพาหนะที่ใช้ในพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ รถยนต์และรถจักรยานยนต์ รถยนต์สามารถเข้าถึงได้เฉพาะถนนเส้นหลักและซอยที่มีขนาดใหญ่เพียงไม่กี่ซอยเท่านั้น ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ ซอยรามบุตรี และพื้นที่บริเวณวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร ส่วนรถจักรยานยนต์สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้มากกว่ารถยนต์ เช่น บริเวณตรอกเขียนนิวาสน์และตรอกไก่อแจ้ (แผนที่ 10)

แผนที่ระบบโครงข่ายการสัญจรประเภทคนเดินเท้า แสดงการเข้าถึงทั้งถนนเส้นหลัก ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ และตรอกซอยต่างๆ เช่น ในชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ ตรอกไก่อแจ้ และทางลัดวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร เป็นต้น รวมไปถึงพื้นที่ว่างที่สำคัญต่างๆ เช่น สวนสันติชัยปราการ พื้นที่ภายในวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร พื้นที่สาธารณะของชุมชนต่างๆ เป็นต้น (แผนที่ 11)

จากการวิเคราะห์ระบบโครงข่ายการสัญจรทั้ง 2 ประเภท จะเห็นว่า พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์เน้นการเข้าถึงโดยคนเดินเท้าเป็นหลัก เนื่องจากบางพื้นที่ไม่สามารถเข้าถึงด้วยยานพาหนะได้ เช่น พื้นที่สวนสันติชัยปราการ พื้นที่ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร พื้นที่ริมน้ำเจ้าพระยา เป็นต้น

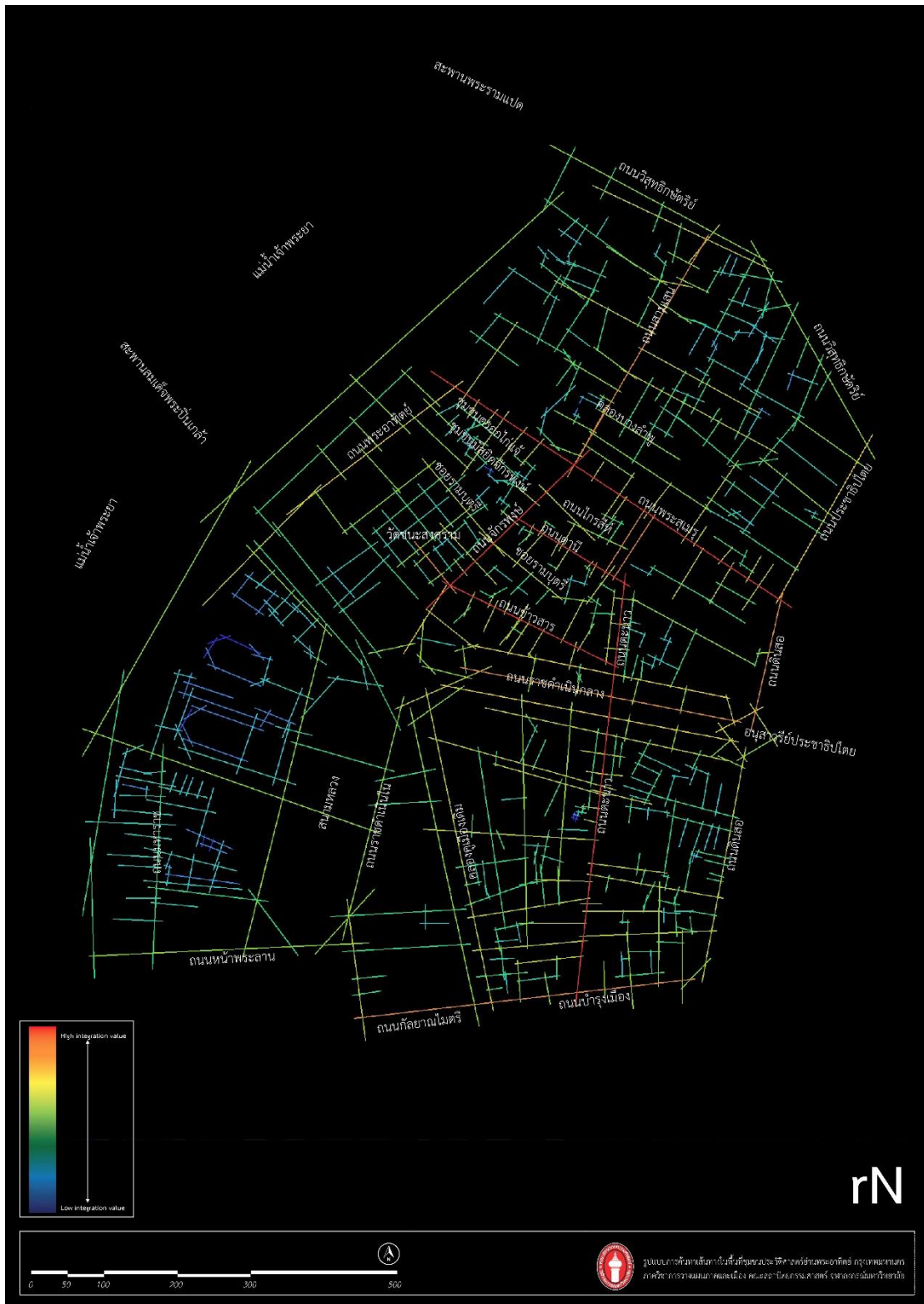

3. รูปแบบศักยภาพการเข้าถึงและการมองเห็น แผนที่สเปซซินแทกซ์ (space syntax) แสดงค่าความสัมพันธ์ (integration value) ของโครงข่ายการสัญจรและพื้นที่สาธารณะ โดยทำการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (catchment area) และระดับพื้นที่ศึกษา (study area) โดยแสดงแผนที่ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมือง (global integration map) และแผนที่ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับย่าน (local integration map) ดังนี้

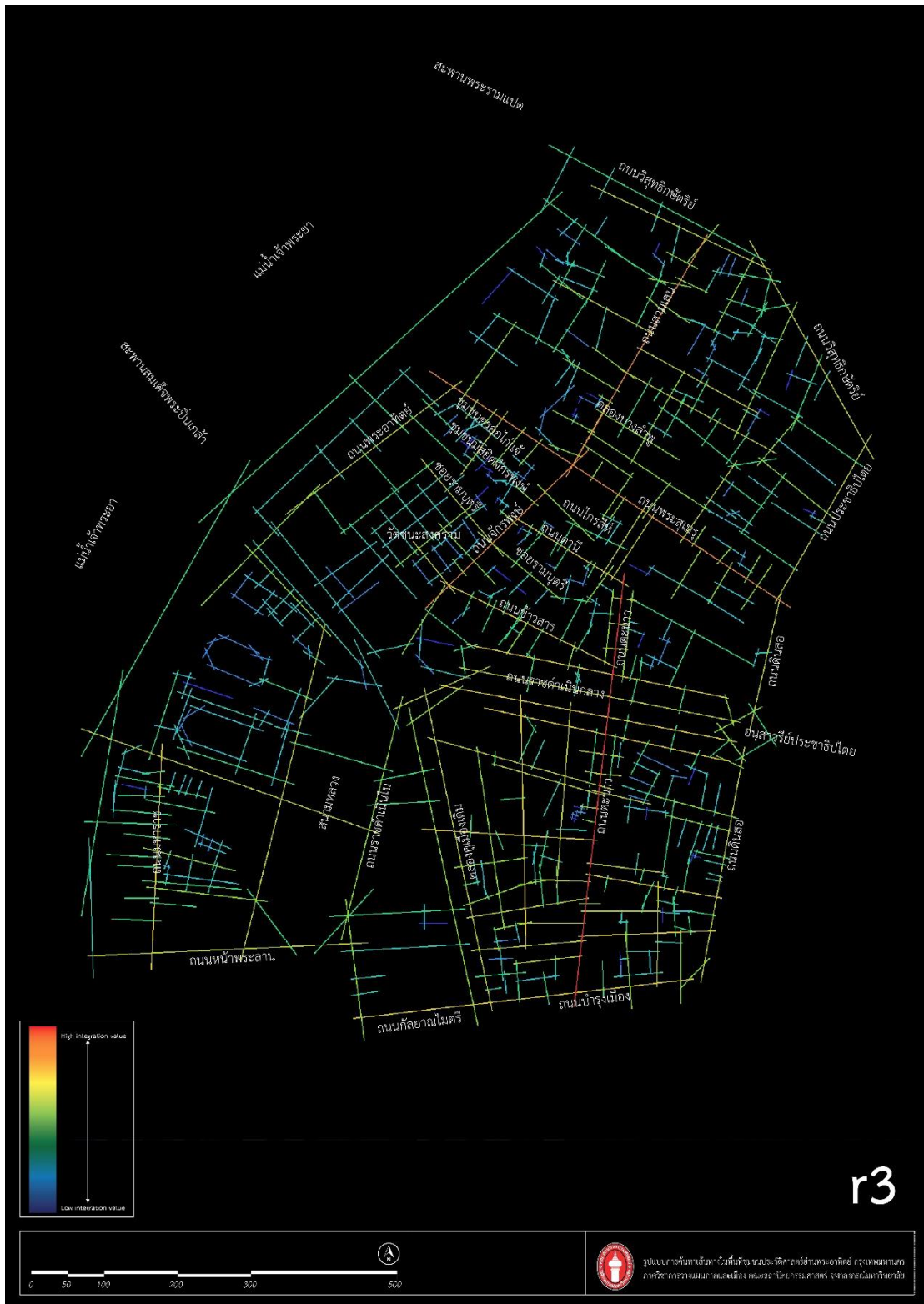
ระดับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (catchment area) การวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ปรากฏเส้นทางที่มีค่าความสัมพันธ์ (integration value) หรืออีกนัยหนึ่งคือ เส้นทางที่มีศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นที่ดีนั้น อยู่บริเวณถนนจักรพงษ์ (1) ถนนพระสุเมรุ (2) ทางเข้าโรงเรียนวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร (3) ถนนพระอาทิตย์ (4) และซอยรามบุตรี (5) จะเห็นได้ว่าค่าความสัมพันธ์ที่สูงกว่าของพื้นที่ส่วนใหญ่แล้ว จะอยู่ที่เส้นหลักด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นๆ โดยรอบได้ดี (แผนที่ 12)

แผนที่การวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของในระดับย่าน (local integration value map) พบว่า บริเวณถนนสายหลักและรองมีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่มีค่าต่ำลง โดยเปลี่ยนแปลงจากสีโทนร้อนกลายเป็นโทนเย็นเพิ่มมากขึ้น แต่ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่มีลำดับคล้ายเดิม ได้แก่ ถนนพระสุเมรุ (1) ถนนจักรพงษ์ (2) ถนนพระอาทิตย์ (3) ทางเข้าโรงเรียนวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร (4) และซอยรามบุตรี (5) จะเห็นได้ว่าลำดับของค่าความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ในระดับย่าน (local integration) มีอันดับคล้ายกันกับค่าความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ในระดับเมือง (global integration) มีเพียงแค่ถนนพระสุเมรุที่มีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับย่านสูงที่สุด ในขณะที่ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมืองนั้น ถนนจักรพงษ์มีค่าสูงที่สุด (แผนที่ 13)

แผนที่ 12 ค่ายภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในระดับเมือง (global integration)

แผนที่ 13 คักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในระดับย่าน (local integration)

ระดับพื้นที่ศึกษา (study area) การวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ระดับพื้นที่ศึกษา มีการวิเคราะห์เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยจะแบ่งเป็นการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ในระดับเมือง (global integration) และการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ในระดับย่าน (local integration) โดยค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมือง มีเส้นทางที่มีศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นอยู่ที่บริเวณ ถนนจักรพงษ์ (1) ถนนพระสุเมรุ (2) ถนนพระอาทิตย์ (3) ซอยรามบุตรี (4) และทางเข้าวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร (5) จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่มีค่าศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นสูง จะอยู่บนถนนเส้นหลัก เนื่องจากมีตรอกซอยที่มาเชื่อมต่อเป็นจำนวนมาก (แผนที่ 14)

เมื่อนำค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมือง (global integration value) มาเปรียบเทียบกับค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับย่าน (local integration value) พบว่า ค่าความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ในระดับย่านมีค่าความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น โดยเปลี่ยนแปลงจากสีโทนเย็นเป็นสีโทนร้อน แต่ลำดับมีความคล้ายคลึงกับค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมือง ได้แก่ ถนนพระสุเมรุ (1) ถนนจักรพงษ์ (2) ถนนพระอาทิตย์ (3) ซอยรามบุตรี (4) และทางเข้าวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร (5) จะเห็นได้ว่าถนนพระสุเมรุมีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับย่านสูงที่สุด (แผนที่ 15)

สรุป ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมือง (global integration value) และค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับย่าน (local integration value) มีความคล้ายคลึงกัน โดยมีถนนพระสุเมรุ และถนนจักรพงษ์ ที่มีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่สูงที่สุด รองลงมา คือ ถนนพระอาทิตย์ และซอยรามบุตรี ตามลำดับ โดยภายในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์มีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับย่าน (local integration value) มีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ ดีกว่าในระดับเมือง (global integration value) เนื่องจากค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ มีการกระจายสีโทนร้อนที่ดีกว่า

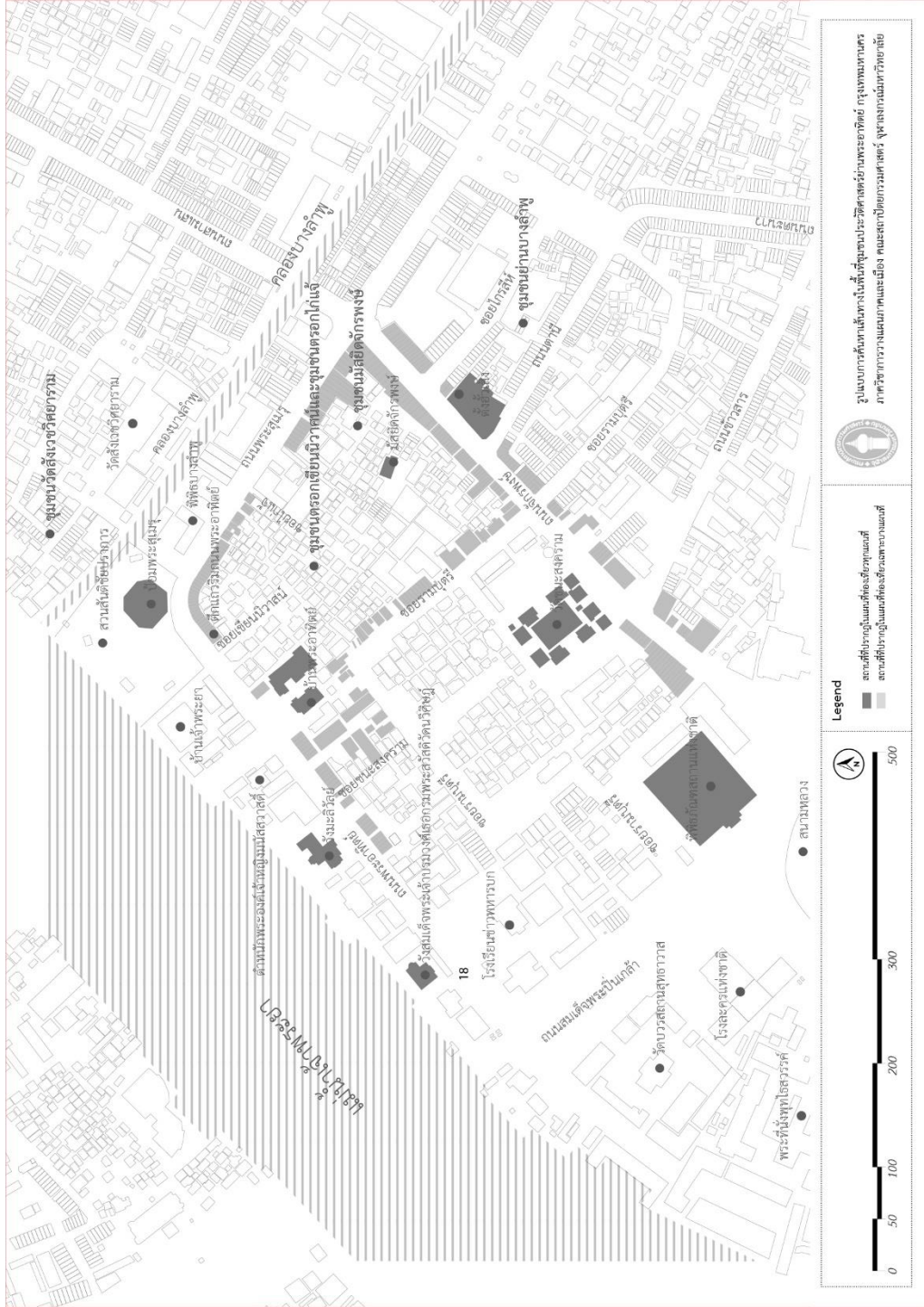
4.2.3 รูปแบบการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)

รูปแบบการใช้เครื่องมือนำทางโดยการใช้แผนที่ท่องเที่ยวมาช่วยวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่รูปแบบการค้นหาเส้นทาง จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 พบว่า แผนที่ท่องเที่ยวส่วนมากจะใช้การสื่อสารในลักษณะเชิงสัญลักษณ์ โดยการใช้การแสดงสถานที่สำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ภายในพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้รวบรวมแผนที่ท่องเที่ยวที่มาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ แผนที่ที่มาจากพิพิธบางลำพูที่เป็นศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวที่สำคัญ แผนที่ท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นของที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวต่างๆ ภายในพื้นที่ และแผนที่ที่อยู่ในเว็บไซต์ (website) หรือสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (facebook) สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ต้องการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ เป็นต้น โดยผู้วิจัยได้ทำการระบุตำแหน่งแผนที่ท่องเที่ยวที่ทำการรวบรวมมาจากแผนที่ท่องเที่ยวจากแหล่งข้อมูลประเภทต่างๆ (จากภาพในภาคผนวก) ออกเป็น 2 รูปแบบด้วยกัน คือ สถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบนแผนที่ท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ และสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบนแผนที่ท่องเที่ยวเฉพาะบางรูปแบบเท่านั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบนแผนที่ท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ มักเป็นสถานที่สำคัญหรือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่ทรงคุณค่าต่อการเข้าเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว ได้แก่ วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร มัสยิดจักรพงษ์ บ้านพระอาทิตย์ ป้อมพระสุเมรุ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ห้างสรรพสินค้าตั้งฮั่วเส็ง และวังมะลิวัลย์
2. สถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบนแผนที่ท่องเที่ยวเฉพาะบางรูปแบบเท่านั้น มักเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่รองลงมาจากสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่ไม่ใช่ภูมิสัญลักษณ์ ส่วนมากจะเป็นส่วนประกอบของการทำให้เกิดเป็นย่านชุมชนประวัติศาสตร์ขึ้นมา ได้แก่ ร้านอาหาร ผับ บาร์ ร้านค้าต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถพบได้ในแผนที่ท่องเที่ยวทุกรูปแบบ มักจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถเป็นภูมิสัญลักษณ์ ส่วนชุมทางหรือกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะป็นกิจกรรมจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวจะปรากฏในเฉพาะบางแผนที่ที่มีความละเอียดเท่านั้น (แผนที่ 16)

แผนที่ 16 แผนที่ท่องเที่ยว (tourist map)

บทที่ 5

รูปแบบการค้นหาเส้นทาง

การศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทางเดินเท้าของคนทั้ง 2 กลุ่ม ในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ ย่านพระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร ทำได้โดยการใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตการณ์รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีรายละเอียดดังนี้

5.1 การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการนับด่าน (gate method)

5.2 การบันทึกรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace)

5.3 สรุปผลการสำรวจ

5.1 การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการนับด่าน (gate method)

การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ จะทำให้ทราบถึงปริมาณเฉลี่ยของคนเดินเท้าที่สัญจรเข้ามาในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ โดยจะเป็นปริมาณสูงสุดของคนเดินเท้าเข้ามาในพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลาของวัน ทั้งนี้ สามารถกำหนดด่านทั้งหมด 17 ด่าน ซึ่งเกณฑ์ในการเลือกด่าน คือ เป็นจุดตัดถนนหรือทางแยกสำคัญของการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ตามลำดับ G1-G17 ดังนี้

G1 ถนนสามเสน	G10 ท่าเรือพระอาทิตย์
G2 ถนนพระสุเมรุ	G11 ถนนลำพู (วัดสังเวช)
G3 ซอยไกรสีห์	G12 ตรอกไก่แจ้
G4 ถนนตานี	G13 ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์
G5 ซอยรามบุตรี (ช่วงถนนข้าวสาร)	G14 ซอยรามบุตรี (วัดชนะสงครามฯ)
G6 ถนนข้าวสาร	G15 วัดชนะสงครามรวมหาวิหาร
G7 ปลายถนนจักรพงษ์	G16 ปลายซอยรามบุตรี
G8 ถนนพระอาทิตย์	G17 ตรอกโรงไหม

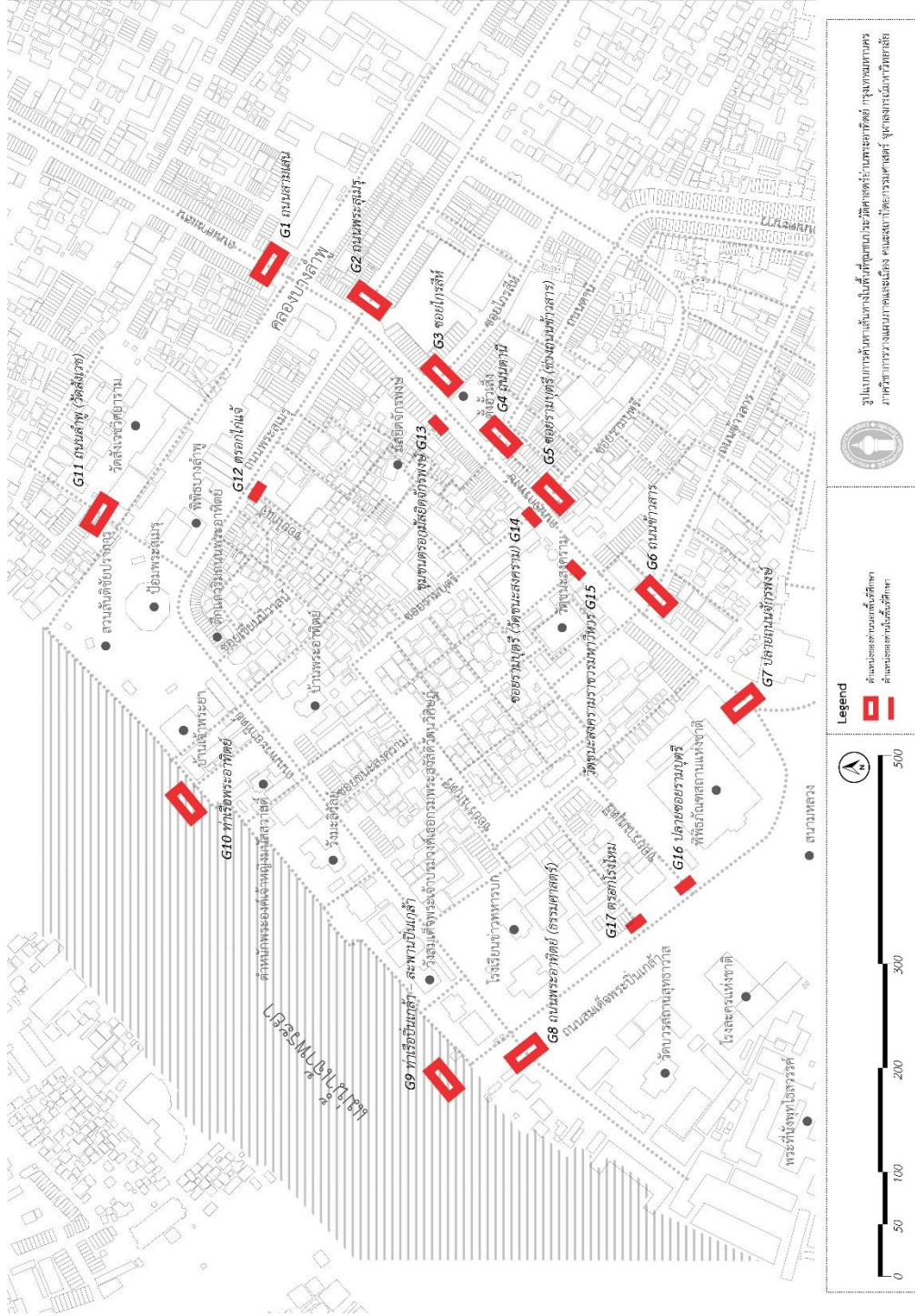
(ทางออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

G9 ท่าเรือปิ่นเกล้า – สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า (แผนที่ 17)

ทั้งนี้ ได้เลือกเก็บข้อมูลตามด่านดังกล่าว โดยแยกเป็นวันธรรมดา (วันอังคาร - วันพฤหัสบดี) และวันหยุด (วันเสาร์และอาทิตย์) โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลในเวลาเร่งด่วนในตอนเช้า 7.00-9.00 น. และตอนเย็น 17.00-19.00 น. และนำปริมาณที่นับได้มารวมกันเพื่อหาค่าเฉลี่ย (จากตารางในภาคผนวก) โดยทำการแยกเก็บข้อมูลของกลุ่มคน 2 ประเภท คือ กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ดังนี้

- อัตราการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา
- อัตราการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด
- อัตราการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา
- อัตราการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด

โดยการเก็บข้อมูลจะใช้เวลาบันทึกคนที่ผ่านเข้าไปในพื้นที่เป็นเวลาด่านละ 6 นาที โดยเก็บระหว่างวันและช่วงเวลาดังกล่าว ในวันพุธที่ 6 ธันวาคม 2561 (วันธรรมดา) และวันเสาร์ที่ 22 ธันวาคม 2561 (วันหยุด) เมื่อทำการเก็บข้อมูลแล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยเป็นอัตราต่อชั่วโมง การเก็บข้อมูลด้วยวิธีนี้ ทำให้ทราบถึงปริมาณของคนเดินเท้าที่สัญจรผ่านพื้นที่โดยเฉลี่ยในแต่ละด่าน และบริเวณที่มีคนเดินเท้าสัญจรผ่านสูงสุดในแต่ละช่วงเวลาของวัน

แผนที่ 17 ตำแหน่งจุดจอดรถโดยสารประจำทางของคณะนิติศาสตร์

จากการสำรวจอัตราการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดา พบว่า ด้านที่มีคนสัญจรผ่านมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ G3 ซอยไกรสีห์ 720 คน ต่อชั่วโมง G2 ถนนพระสุเมรุ 370 คน ต่อชั่วโมง G10 ท่าเรือพระอาทิตย์ 310 คน ต่อชั่วโมง G4 ถนนตานี 270 คน ต่อชั่วโมง และ G8 ถนนพระอาทิตย์ (ทางออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) 250 คน ต่อชั่วโมง ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า G3 ซอยไกรสีห์ มีปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มากที่สุด เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีตลาดในตอนเช้าและตอนเย็น ทำให้มีคนสัญจรผ่านเป็นจำนวนมาก G2 ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนที่สามารถเชื่อมต่อกับบริเวณพื้นที่อื่นๆ ได้ G10 ท่าเรือพระอาทิตย์ เป็นด้านที่มีท่าเรือที่มีคนที่คุ้นเคยพื้นที่เข้ามาใช้งานทั้งเช้าและเย็น ทำให้มีปริมาณการสัญจรสูงตามมา ส่วน G4 ถนนตานี จะมีความคล้ายคลึงกับ G2 ถนนพระสุเมรุ สุดท้าย คือ G8 ถนนพระอาทิตย์ (ทางออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) เป็นด้านที่สามารถเชื่อมต่อไปยังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เป็นทางผ่านสำคัญไปสู่พื้นที่ท่าพระจันทร์และท่าเตียนได้ (แผนที่ 18)

สำหรับในวันหยุด อัตราการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ จะมีความคล้ายคลึงกันกับในวันธรรมดา แต่จะมีลำดับแตกต่างกันเล็กน้อย ดังนี้ G3 ซอยไกรสีห์ 720 คน ต่อชั่วโมง G4 ถนนตานี 420 คน ต่อชั่วโมง G2 ถนนพระสุเมรุ 290 คน ต่อชั่วโมง G1 ถนนสามเสน 280 คน ต่อชั่วโมง และ G13 ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ 190 คน ต่อชั่วโมง ตามลำดับ โดยมีเหตุผลคล้ายคลึงกันกับอัตราการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดา แต่จะเห็นได้ว่าในวันหยุด G10 ท่าเรือพระอาทิตย์ จะมีปริมาณการสัญจรน้อยมากเมื่อเทียบกับวันธรรมดา เนื่องจากเป็นวันที่มีอัตราความถี่ของท่าเรือต่ำ รวมไปถึงเป็นวันหยุดงาน จึงมีกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่น้อยกว่าวันปกติอย่างเห็นได้ชัด โดย G4 ถนนตานี G2 ถนนพระสุเมรุ และ G1 ถนนสามเสน เป็นถนนที่สามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นๆ ได้ และ G13 ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ เป็นพื้นที่ที่มีปริมาณการสัญจรติดอันดับ 5 เนื่องจากเป็นวันหยุดที่มีกิจกรรมภายในชุมชน ทำให้มีปริมาณการสัญจรเพิ่มมากขึ้นกว่าในวันธรรมดา (แผนที่ 19)

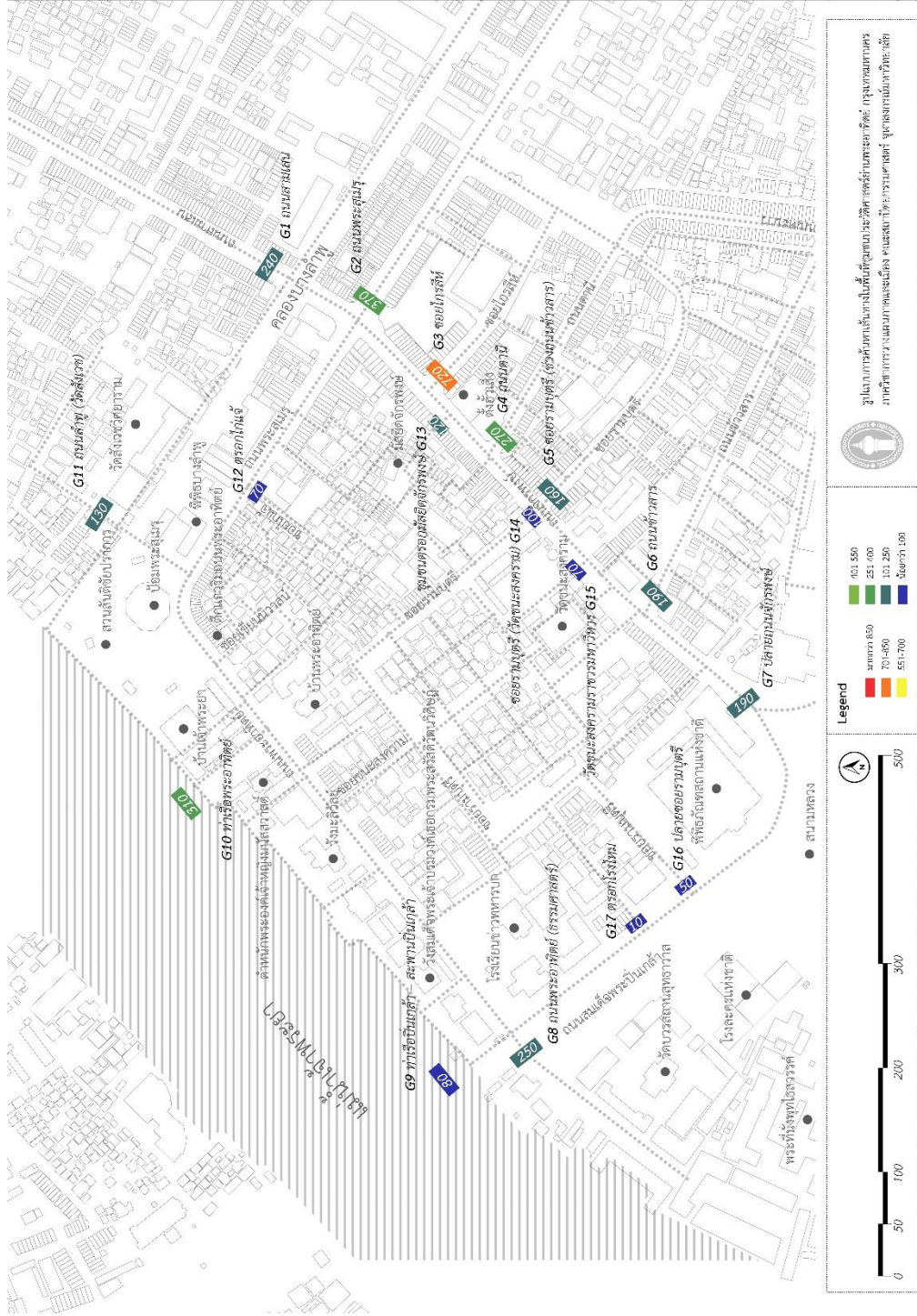
นอกเหนือจากมีการสำรวจอัตราการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่แล้ว ยังมีการสำรวจอัตราการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ โดยใช้ลักษณะการสำรวจในรูปแบบเดียวกัน คือ วันธรรมดาและวันหยุด โดยอัตราการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดา มีด้านที่มีคนสัญจรผ่านมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ G6 ถนนข้าวสาร 1380 คน ต่อชั่วโมง G14 ซอยรามบุตรี (วัดชนะสงครามวรวิหาร) 960 คน ต่อชั่วโมง G7 ปลายถนนจักรพงษ์ 690 คน ต่อชั่วโมง G5 ซอยรามบุตรี (ช่วงถนนข้าวสาร) 660 คน ต่อชั่วโมง และ G10 ท่าเรือพระอาทิตย์ 590 คน ต่อชั่วโมง ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าปริมาณ

การสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในด้านที่มีปริมาณสูง 5 อันดับ มีปริมาณแตกต่างกับปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่อย่างชัดเจน ด้านที่มีปริมาณสูงที่สุดของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ G6 ถนนข้าวสาร ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากถนนข้าวสาร รองลงมา คือ G14 ซอยรามบุตรี (วัดชนะสงครามรวมหาวิหาร) เป็นพื้นที่ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ จึงมีปริมาณการสัญจรผ่านจำนวนมาก ส่วน G7 ปลายถนนจักรพงษ์ เป็นพื้นที่ที่เป็นจุดรับส่งนักท่องเที่ยวทำให้มีปริมาณสูง ส่วน G5 ซอยรามบุตรี (ช่วงถนนข้าวสาร) จะมีความคล้ายคลึงกับ G6 ถนนข้าวสาร แต่มีปริมาณที่น้อยกว่า สุดท้าย คือ G10 ท่าเรือพระอาทิตย์ เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายทางการสัญจรทางน้ำ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยการสำรวจปริมาณการสัญจร พบว่า ด้านที่เป็นทางผ่านสู่ชุมชนจะมีปริมาณคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่สัญจรผ่านน้อยมาก เห็นได้จากปริมาณการสัญจร ตัวอย่างเช่น G13 ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ 20 คน ต่อชั่วโมง และ G12 ตรอกไก่อ๊ว 40 คน ต่อชั่วโมง (แผนที่ 20)

อัตราการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันหยุด มีความคล้ายคลึงกัน แต่มีความต่างกันเพียงเล็กน้อย ดังนี้ G6 ถนนข้าวสาร 1490 คน ต่อชั่วโมง G14 ซอยรามบุตรี (วัดชนะสงครามรวมหาวิหาร) 850 คน ต่อชั่วโมง G5 ซอยรามบุตรี (ช่วงถนนข้าวสาร) 840 คน ต่อชั่วโมง G1 ถนนสามเสน 400 คน ต่อชั่วโมง G4 ถนนตานี 300 คน ต่อชั่วโมง ส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกับอัตราการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดา แต่ในวันหยุดบางกิจกรรมจะไม่เปิดให้บริการ เช่น บริการรับส่งการท่องเที่ยวหรือท่าเรือที่มีบริการที่ลดลง ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีปริมาณที่น้อยลงตามไปด้วย (แผนที่ 21)

ผลจากการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าทั้งคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ในวันธรรมดาและวันหยุด ซึ่งมีผลให้ปริมาณการสัญจรที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ในแต่ละด้านของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงลักษณะการสัญจรไปยังสถานที่ต่างๆ ภายในพื้นที่ที่มีรูปแบบการสัญจรที่แตกต่างกันของคนทั้ง 2 กลุ่ม ด้านที่อยู่บริเวณถนนข้าวสารหรือแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของพื้นที่ เช่น G5 ซอยรามบุตรี (ช่วงถนนข้าวสาร) G6 ถนนข้าวสาร และ G14 ซอยรามบุตรี (วัดชนะสงครามรวมหาวิหาร) จะมีปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เป็นจำนวนมาก ส่วนด้านที่อยู่บริเวณชุมชนหรือตรอกซอยที่สามารถทะลุไปยังพื้นที่ต่างๆ เช่น G2 ถนนพระสุเมรุ G3 ซอยไกรสีห์ G4 ถนนตานี และ G13 ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ จะมีปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มากกว่า จากการสำรวจพบว่า วันหยุดและวันธรรมดา ปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

แผนที่ 18 อัตราเฉลี่ยการสัญจรผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา

แผนที่ 19 อัตราเฉลี่ยการสัญจรผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด

แผนที่ 21 อัตราเฉลี่ยการสัญจรผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด

5.2 การบันทึกรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace)

การบันทึกรูปแบบเส้นทางสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน มีการนำสัดส่วนมาจากการตั้งด่าน (จากตารางในภาคผนวก) โดยการสะกดรอยตามคนในพื้นที่ศึกษาแบบไม่เจาะจง และทำการบันทึกเป็นแผนที่เส้นทางนิมสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ เพื่อทราบถึงรูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ทั้งนี้จะกำหนดจุดเริ่มต้นที่จะทำการสะกดรอย (trace) เส้นทางสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ไว้ทั้งหมด 17 จุด (แผนที่ 17) ซึ่งเป็นทางเข้าออกของพื้นที่ศึกษาจากพื้นที่โดยรอบ โดยทำการบันทึกรูปแบบเส้นทางสัญจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม ในวันระหว่างสัปดาห์และวันหยุด

เนื่องจากการสุ่มตัวอย่างเพื่อหารูปแบบเส้นทางนิมสัญจรในช่วงเวลาที่มีการใช้งานมากที่สุด ได้แก่ช่วงเวลา 07.00-09.00 น. ซึ่งเป็นเวลาเร่งด่วนช่วงเช้า และเวลา 17.00-19.00 น. เป็นเวลาเร่งด่วนช่วงเย็น ที่มีความสอดคล้องกับปริมาณเฉลี่ยของคนเดินเท้า โดยการนับด่าน ได้ทำการจำแนกกลุ่มคนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ คนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ โดยกำหนดเงื่อนไขในการติดตาม (ตามหัวข้อ 3.2.6)

ทั้งนี้ ทำการเก็บข้อมูลในวันธรรมดา ได้แก่ วันพุธที่ 26 ธันวาคม 2561 และวันหยุดสุดสัปดาห์ ในวันเสาร์ที่ 22 ธันวาคม 2561 ทั้งนี้ เนื่องจากอัตราส่วนของจำนวนคนเดินเท้าที่จะทำการสะกดรอยในแต่ละด่าน ย่อมมีจำนวนที่ไม่เท่ากัน ดังนั้น จึงต้องทำการคำนวณหาสัดส่วนของคนเดินเท้าที่แท้จริงก่อน คำนวณจากอัตราการสัญจรผ่านในหัวข้อ 5.1 (จากตารางในภาคผนวก) เป็นสัดส่วนอัตราผู้สัญจรผ่านต่อชั่วโมง เพื่อหาสัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มคนที่จะทำการสะกดรอยตามในแต่ละด่าน

5.2.1 ผลการบันทึกรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ ในวันธรรมดาและวันหยุด

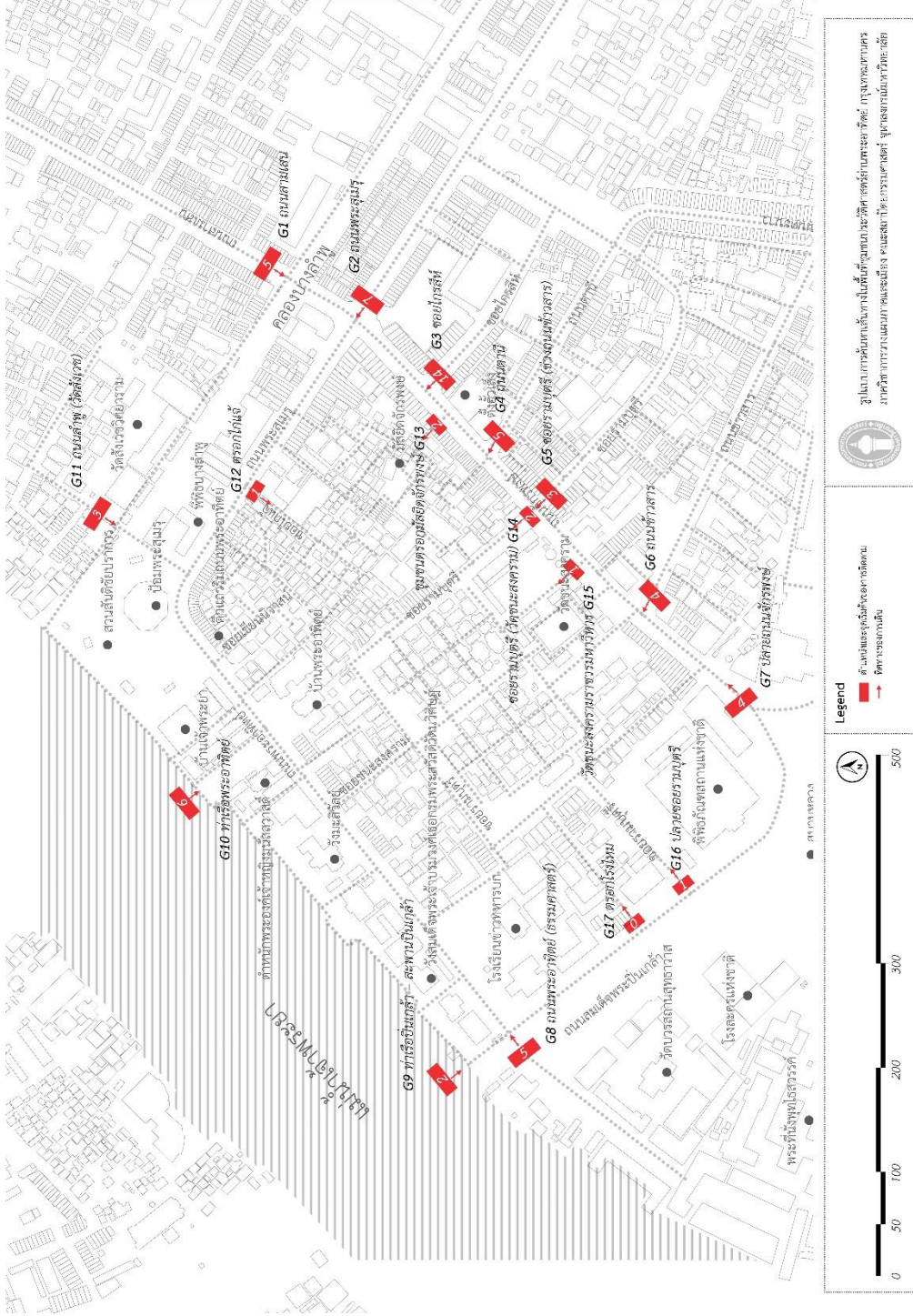
1. แผนที่แสดงรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ ในวันธรรมดาพบว่า เส้นทางที่กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่นิมสัญจรมากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ พื้นที่ทางผ่านวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร พื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร) และภายในพื้นที่ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ตามลำดับ จากการสำรวจพบว่า เส้นทางของคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดาไม่ได้มีปริมาณที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน มีการสัญจรผ่านไปทั่วพื้นที่ตามถนนใหญ่และตรอกซอยย่อย ถนนใหญ่ ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ และ

ถนนพระอาทิตย์ เป็นต้น ซอยย่อย ได้แก่ ซอยชุมชนมัธยมจักรพงษ์ ซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรวิหาร) และวัดชนะสงครามวรวิหาร เป็นต้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นเส้นทางที่เลือกเดินผ่านจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง หรือเป็นจุดหมายปลายทาง เช่น การเข้าไปยังแหล่งงาน การเข้าไปใช้บริการร้านอาหาร เป็นต้น (แผนที่ 23)

2. แผนที่แสดงรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันหยุด พบว่ามีการค้นหาเส้นทางที่แตกต่างกันกับวันธรรมดาเล็กน้อย จากการบันทึกพบว่าเส้นทางที่กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่นิยมสัญจรมากที่สุดในวันหยุด คือ พื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ พื้นที่ทางผ่านวัดชนะสงครามวรวิหาร พื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรวิหาร) และภายในพื้นที่ชุมชนมัธยมจักรพงษ์ ตามลำดับ โดยรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมจะมีความคล้ายคลึงกันกับวันธรรมดา บางเส้นทางอาจจะมีปริมาณที่น้อยกว่าบางส่วน ได้แก่ บริเวณท่าเรือ พื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรวิหาร) ปลายถนนพระอาทิตย์ (ทางเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) เป็นต้น (แผนที่ 25)

สรุป เส้นทางนิยมของคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดาและวันหยุด มีลักษณะที่แตกต่างกันเล็กน้อย เส้นทางที่นิยมสัญจรมากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ พื้นที่ทางผ่านวัดชนะสงครามวรวิหาร ซอยชุมชนมัธยมจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ และพื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรวิหาร) ตามลำดับ จึงกล่าวได้ว่า กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการค้นหาเส้นทางที่นอกเหนือจากถนนเส้นหลัก กล่าวคือ นอกเหนือจากถนนเส้นหลักแล้วกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีการเลือกเดินซอยลัดที่สามารถทะลุตรอกซอกซอยไปยังสถานที่อื่นๆ รวมไปถึงมีการเลือกค้นหาเส้นทางไปยังจุดหมายปลายทางที่อยู่ในตรอกซอกซอยอีกด้วย

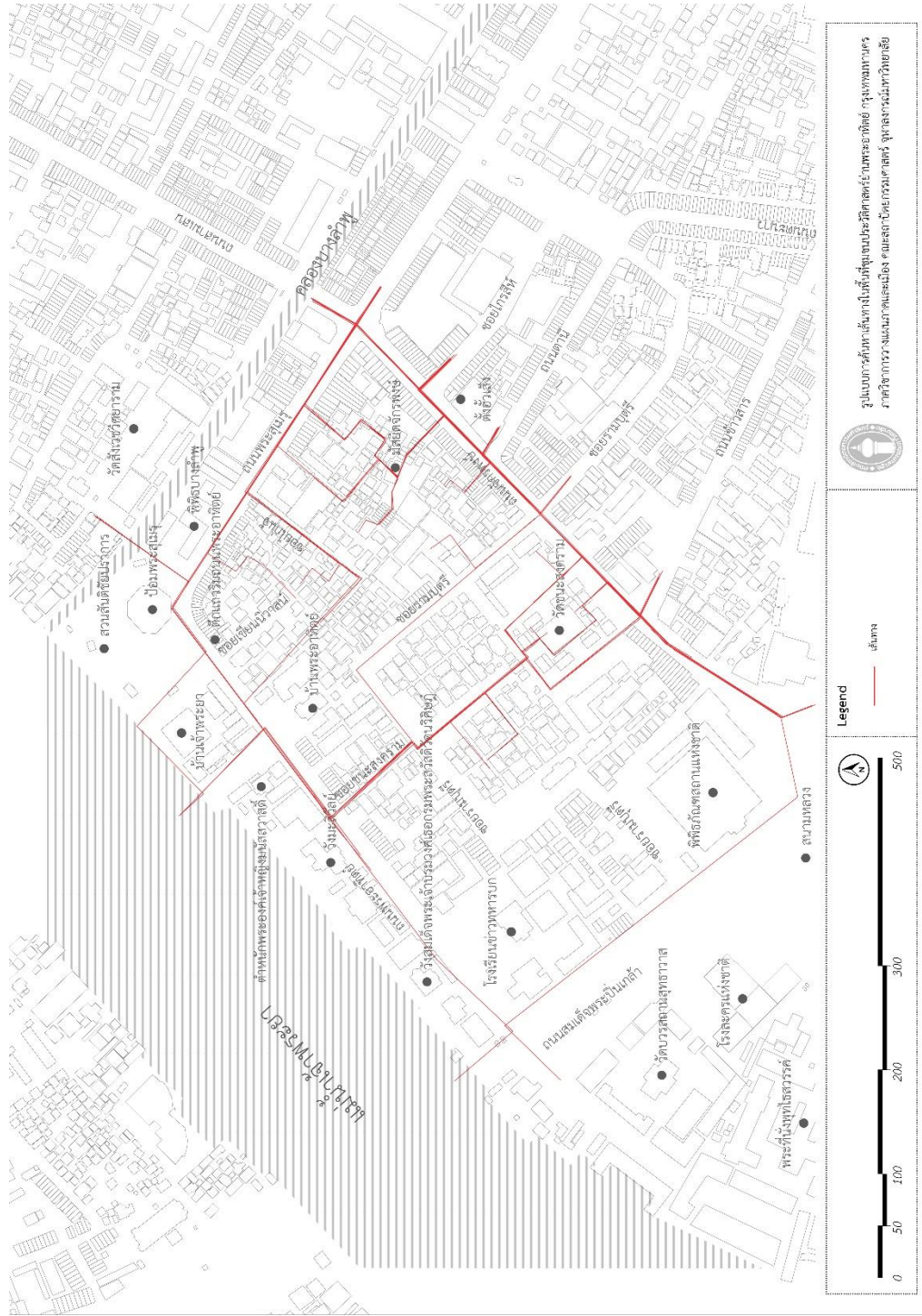

แผนที่ 22 จำนวนกลุ่มตัวอย่างการวิจัยผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดา

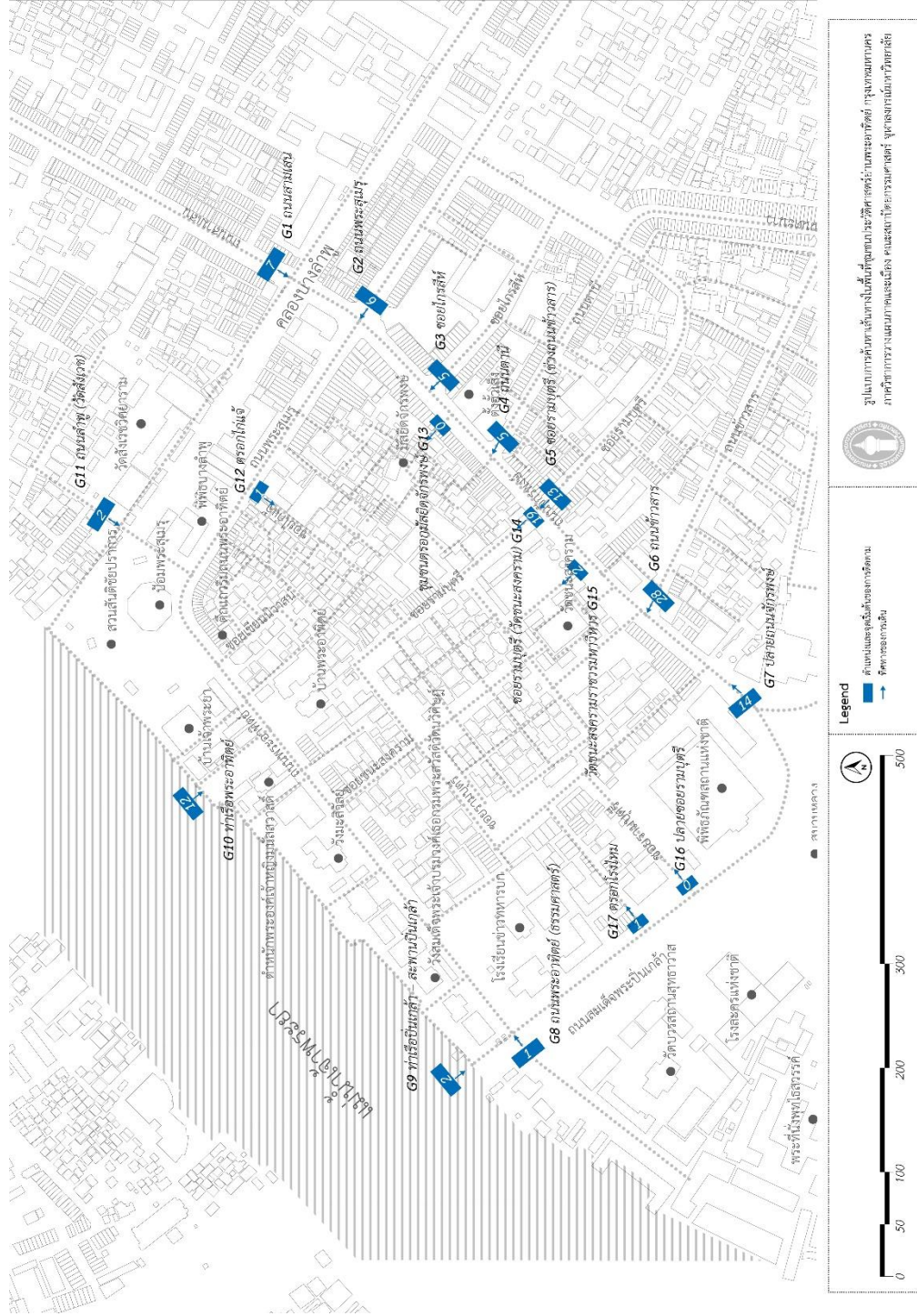
แผนที่ 25 รูปแบบการเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันหยุด

5.2.2 ผลการบันทึกรูปแบบการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ในวันธรรมดาและวันหยุด

1. แผนที่แสดงรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดา พบว่า เส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่นิยมสัญจรมากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ พื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรรมหาวิหาร) พื้นที่บริเวณถนนพระสุเมรุ และพื้นที่บริเวณถนนพระอาทิตย์ ตามลำดับ จากการสำรวจพบว่า เส้นทางนิยมของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่บริเวณถนนเส้นหลัก มีเพียงแต่พื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรรมหาวิหาร) ที่เป็นซอยเชื่อมระหว่างถนนเส้นหลักเท่านั้น บริเวณที่เป็นตรอกซอกซอยทะเลต่างๆ ไม่ถูกผ่าน หรืออาจจะถูกผ่านน้อยมาก ได้แก่ ซอยมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ ตรอกไก่แจ้ และซอยทะเลวัดชนะสงครามวรรมหาวิหาร เป็นต้น ส่วนใหญ่กลุ่มที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่จะเลือกเดินในเส้นทางที่เป็นร้านอาหารหรือร้านขายของต่างๆ มีทั้งวิธีเดินผ่านและเดินเข้าไปยังสถานที่นั้นๆ (แผนที่ 27)
2. แผนที่แสดงรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันหยุด มีรูปแบบคล้ายคลึงกับวันธรรมดา ทั้งรูปแบบการสัญจรที่เลือกเดินเฉพาะถนนเส้นหลัก รวมไปถึงไม่เลือกผ่านถนนที่เป็นตรอกซอกซอยต่างๆ (แผนที่ 29)

สรุป เส้นทางนิยมของคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดาและวันหยุด มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดาและวันหยุด มีรูปแบบการค้นหาเส้นทางที่เลือกเดินเฉพาะถนนเส้นหลัก คือ พื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ พื้นที่บริเวณถนนพระสุเมรุ และพื้นที่บริเวณถนนพระอาทิตย์ ที่มีกิจกรรมการค้าขายและร้านค้าต่างๆ โดยมีการเลิกลงบนถนนเส้นย่อย คือ พื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรรมหาวิหาร) ที่เชื่อมระหว่างเส้นหลักเพียงเส้นเดียวเท่านั้น เนื่องจากเป็นเส้นทางที่มีกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวรวมถึงร้านค้าต่างๆ ที่เป็นถนนเส้นย่อยบริเวณเดียวเท่านั้น จึงทำให้เป็นเส้นทางนิยมสำหรับกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่

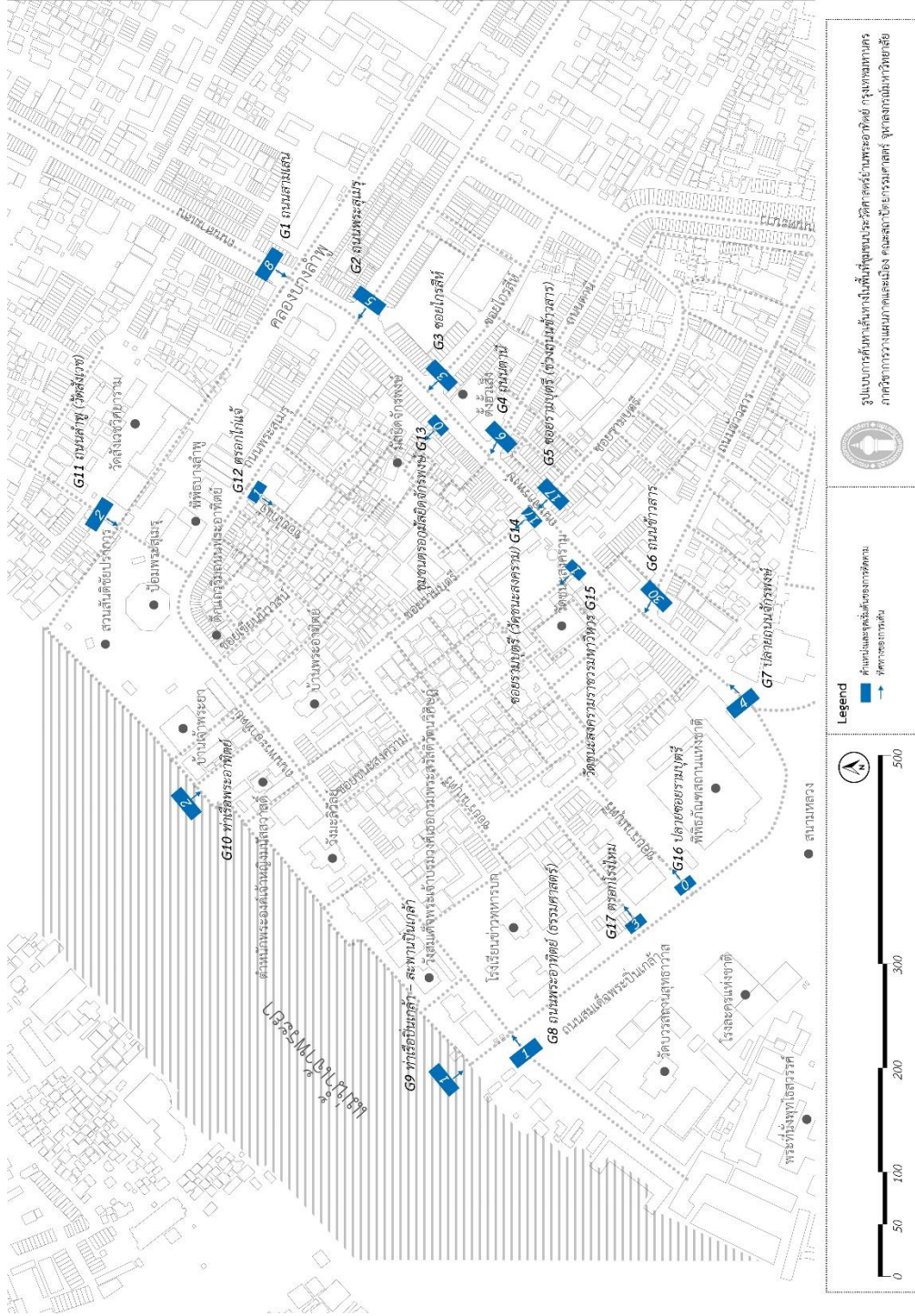

แผนที่ 26 จำนวนกลุ่มตัวอย่างการสุ่มผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ วันธรรมดาค

แผนที่ 28 จำนวนกลุ่มตัวอย่างการสัญจรผ่านคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่ไม่เคยกับพื้นที่ วันหยุด

5.3 สรุปผลการสำรวจ

จากผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมัสัจจรของคนเดินเท้าของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในวันธรรมดาและวันหยุด พบว่า กลุ่มคน 2 ประเภท มีรูปแบบการค้นหาเส้นทางที่แตกต่างกัน โดยเส้นทางนิมของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ พื้นที่ทางผ่านวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร ซอยชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ และพื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร) ตามลำดับ ซึ่งแตกต่างกับกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ คือ ใช้พื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ พื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี (ข้างวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร) พื้นที่บริเวณถนนพระสุเมรุ และพื้นที่บริเวณถนนพระอาทิตย์ เป็นเส้นทางนิมในการสัญจร วันธรรมดาและวันหยุดจะมีผลต่อคนแต่ละกลุ่มในเรื่องของปริมาณการสัญจร รวมไปถึงรูปแบบการค้นหาเส้นทางในบางพื้นที่เท่านั้น กล่าวคือ เส้นทางที่เป็นจุดหมายปลายทางของการทำงานวันธรรมดา จะมีการเดินผ่านน้อยลงเมื่อเป็นวันหยุด รวมไปถึงท่าเรือพระอาทิตย์ก็จะมีการใช้งานที่น้อยลงเช่นกัน

จากแผนที่ 30 สามารถสรุปได้ว่า พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์มีพื้นที่ที่มีเส้นทางตามการสัญจรด้วยกัน 4 ลักษณะ คือ

1. เส้นทางที่นิมในการสัญจรของทั้งคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ ซอยรามบุตรี และทางเดินริมน้ำเจ้าพระยา
2. เส้นทางที่นิมในการสัญจรของคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ นอกเหนือจากลักษณะที่ 1 ได้แก่ ซอยมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ ตรอกไก่อแจ้ และทางเดินผ่านวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร
3. เส้นทางที่นิมในการสัญจรของคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ นอกเหนือจากลักษณะที่ 1 และ 2 ได้แก่ ซอยโรงไหม
4. พื้นที่ที่ไม่มีเส้นทางที่นิมในการสัญจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่ ซอยหลังวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร พื้นที่ภายในชุมชนในบางพื้นที่ของชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ และตรอกไก่อแจ้

กล่าวโดยสรุป จากการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมัสัจจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม พบว่า กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีรูปแบบการค้นหาเส้นทางที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการใช้งานอย่างไม่เป็นอเนกประโยชน์ ในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่พยายามที่จะเลือกเส้นทางที่เป็นตรอกซอกซอย หรือซอยที่สามารถทะลุได้ไปยังจุดหมายปลายทางได้ ในทางกลับกันกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยเลือกค้นหาเส้นทางเฉพาะถนนเส้นหลักเท่านั้น โดยไม่มีการค้นหาเส้นทางที่เป็นตรอกซอกซอยเพื่อไปยัง

จุดหมายปลายทางหรือเป็นทางลัด แต่เลือกสัญจรเฉพาะถนนที่มีกิจกรรมหรือรูปแบบที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการใช้งานพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์อย่างไม่เต็มศักยภาพและไม่ทั่วถึงพื้นที่

บทที่ 6

การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนเดินเท้าในพื้นที่

การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนเดินเท้าในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ในประเด็นปัจจัยที่เกิดจากลักษณะทั่วไปทางกายภาพ สามารถวิเคราะห์โดยการซ้อนทับกับแผนที่การสังเกตการณ์รูปแบบเส้นทางกับแผนที่รูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร ปัจจัยที่เกิดจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) สามารถวิเคราะห์โดยการซ้อนทับกับแผนที่การสังเกตการณ์รูปแบบเส้นทางกับแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม แผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง และแผนที่จุดดึงดูดระดับย่าน ปัจจัยที่เกิดจากสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) สามารถวิเคราะห์โดยการซ้อนทับกับแผนที่การสังเกตการณ์รูปแบบเส้นทางกับแผนที่รูปแบบมวลอาคารและพื้นที่ว่าง แผนที่รูปแบบศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็น โดยการสังเกตการณ์รูปแบบเส้นทางกับแผนที่โดยอ่านค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมืองและระดับย่าน รวมไปถึงการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) สามารถวิเคราะห์ได้โดยการซ้อนทับกับแผนที่ท่องเที่ยว ดังแสดงผลการวิเคราะห์ในบทที่ 4

เมื่อนำรูปแบบการสัญจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม ในบทที่ 5 ของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มาวิเคราะห์ร่วมกัน จะแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนประเภทต่างๆ ว่าเกิดจากปัจจัยอะไร ผู้วิจัยได้จำแนกการวิเคราะห์ออกเป็นรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ และรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ โดยมีรายละเอียดในการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่

6.1.1 ปัจจัยที่เกิดจากลักษณะทั่วไปทางกายภาพของพื้นที่

เมื่อนำแผนที่บันทึกรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มาซ้อนทับกับแผนที่รูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ พบว่า รูปแบบการสัญจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม มีการกระจายการสัญจรในพื้นที่อย่างทั่วถึง กล่าวคือ คนทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีการสัญจรผ่านอาคารพาณิชย์กรรม สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา โบราณสถานต่างๆ รวมไปถึงที่อยู่อาศัย ภายในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์

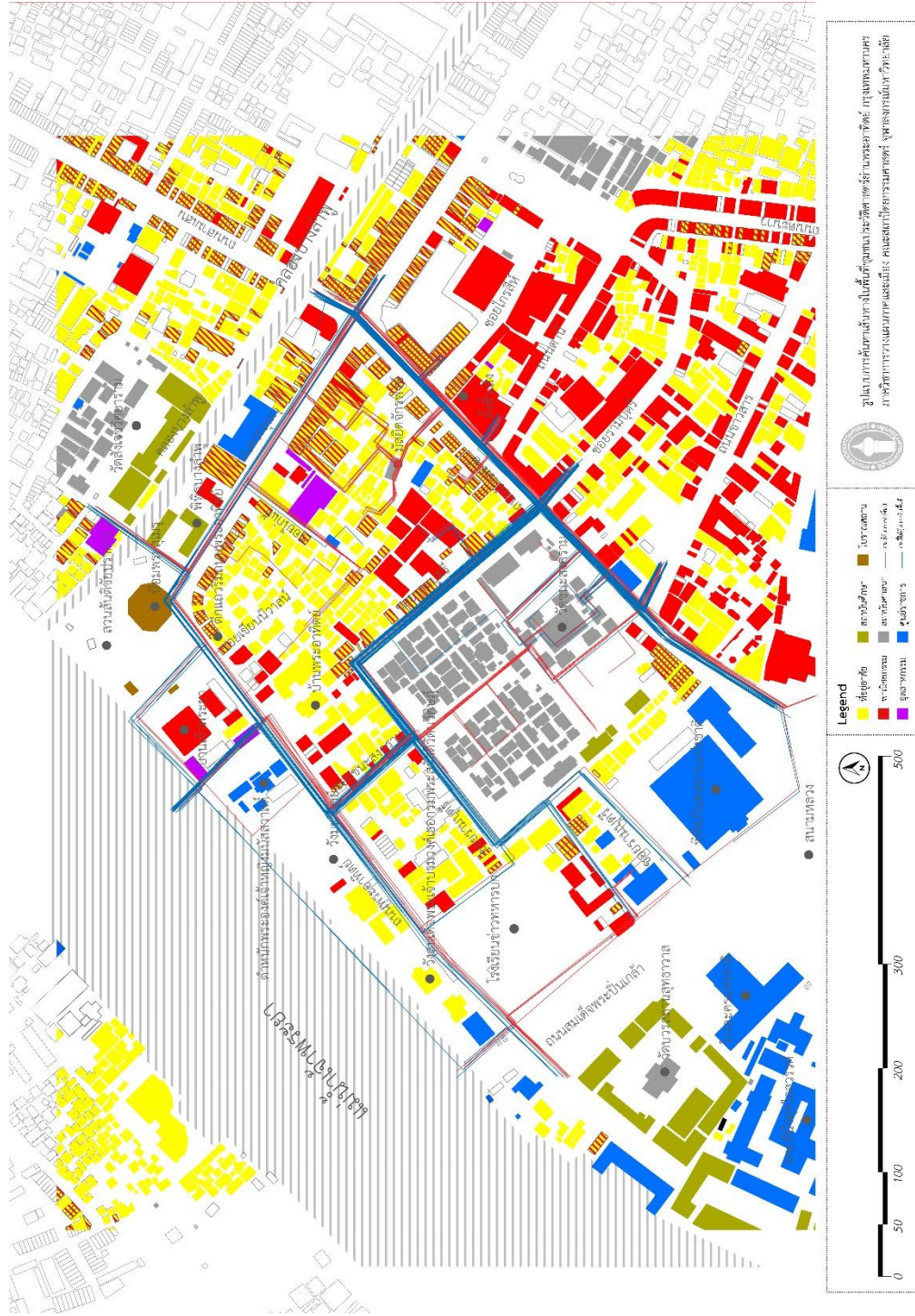
บริเวณที่ถูกสัญจรผ่านมากที่สุด เป็นบริเวณพื้นที่พาณิชย์กรรมในบริเวณถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ และซอยรามบุตรี จากแผนที่ 31

แสดงให้เห็นว่าเส้นทางการสัญจรของคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีความหนาแน่นสูงสุด โดยแสดงการซ้อนทับกันของทั้งเส้นทางการสัญจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม พื้นที่ที่มีการใช้งานเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ พื้นที่ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ ตรอกไก่อแจ้ และพื้นที่ภายในวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร ที่มีเพียงกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่สัญจรผ่านเท่านั้น ในบางบริเวณของพื้นที่ที่มีการเข้าถึงเฉพาะกลุ่ม เช่น บริเวณอาคารสำนักงาน (แผนที่ 31)

ถึงแม้ว่าพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์จะมีการสัญจรไปยังกิจกรรมที่กระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ แต่ในบางพื้นที่กลับมีการสัญจรเพียงเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ซึ่งไม่ก่อให้เกิดพื้นที่ปฏิสัมพันธ์กันของคนระหว่างกลุ่ม และเป็นผลทำให้เกิดการใช้งานในพื้นที่อย่างไม่เต็มประสิทธิภาพ

แผนที่ 31 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาคำค้นหาเส้นทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม กับรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร

6.1.2 ปัจจัยที่เกิดจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)

การซ้อนทับแผนที่รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่กับแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม จุดดึงดูดระดับเมือง และจุดดึงดูดระดับย่าน ปรากฏผล ดังนี้

รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคย มีการกระจายการเข้าถึงผ่านมรดกทางวัฒนธรรมอย่างทั่วถึง ทั้งจากคนทั้ง 2 กลุ่ม ถึงแม้ปริมาณของการสัญจรจะไม่เท่าเทียมกันในทุกบริเวณ ตัวอย่างเช่น มรดกทางวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บริเวณถนนพระอาทิตย์ ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ มีการสัญจรผ่านโดยกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มากกว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ตามตรอกต่างๆ ได้แก่ บริเวณวัดชนะสงครามรวมหาวิหาร และถนนบริเวณเชิงสะพานพระราม 8 ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นต้น โดยมรดกทางวัฒนธรรมในบางพื้นที่มีเพียงเฉพาะกลุ่มที่สัญจรเพื่อผ่านและใช้งานเท่านั้น ได้แก่ มัสยิดจักรพงษ์ (แผนที่ 32)

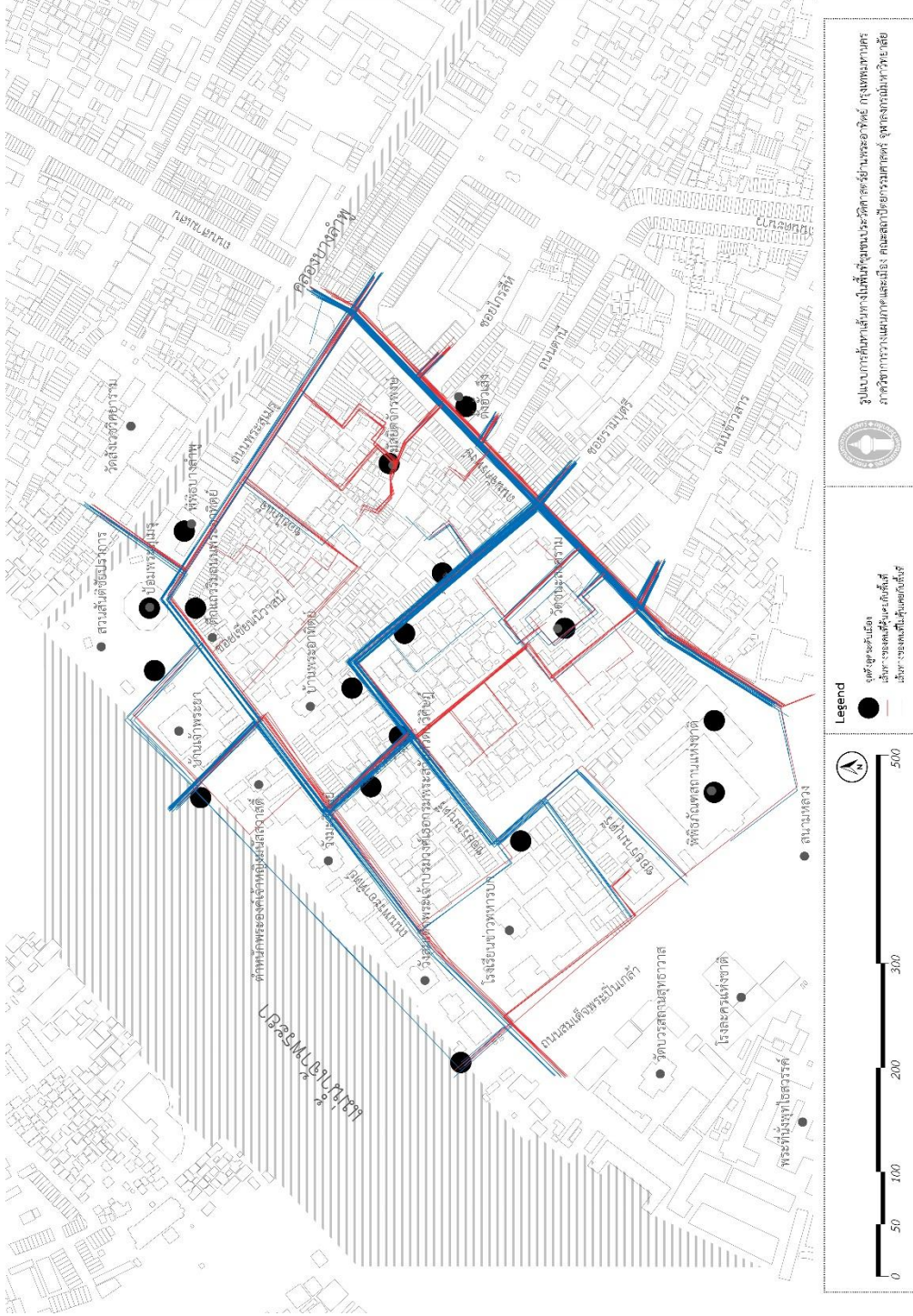
รูปแบบการค้นหาเส้นทาง มีการกระจายตัวผ่านจุดดึงดูดระดับเมืองอย่างทั่วถึง แต่ในบางจุดถูกผ่านเพียงบางกลุ่มเท่านั้น เช่น จุดดึงดูดที่อยู่ในตรอกชอกชอย ได้แก่ มัสยิดจักรพงษ์ บริเวณวัดชนะสงครามรวมหาวิหาร หรือในบางจุดมีการสัญจรผ่านทั้ง 2 กลุ่ม แต่มีความถี่ของการสัญจรที่ไม่เท่ากัน เช่น ในพื้นที่บริเวณซอยรามบุตรีที่มีกลุ่มคนทั้ง 2 กลุ่มสัญจรผ่าน แต่กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีปริมาณการสัญจรที่มากกว่าอย่างชัดเจน หรือพื้นที่บริเวณวัดชนะสงครามรวมหาวิหาร ที่มีปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มากกว่ากลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ เป็นต้น (แผนที่ 33)

ในทิศทางเดียวกัน รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีการกระจายการสัญจรผ่านจุดดึงดูดระดับย่านอย่างทั่วถึง ถึงแม้ในบางจุดจะถูกผ่านเฉพาะกลุ่มคนที่คุ้นเคยหรือไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เท่านั้น (แผนที่ 34)

รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ เมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะทั่วไปทางกายภาพของพื้นที่ และรูปแบบความเข้าใจและจดจำพื้นที่ พบว่า ภายในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์มีการกระจายกิจกรรมของคนเข้ามาใช้งานอย่างทั่วถึง แต่ไม่ได้หมายความว่ามีความหลากหลายของประเภทกลุ่มคนที่เข้ามาใช้งานพื้นที่เสมอไป กล่าวคือ บางพื้นที่จะพบการเข้าถึงเฉพาะกลุ่มเท่านั้น จึงจำเป็นต้องทำการวิเคราะห์แยกประเภทของกลุ่มคนทั้ง 2 กลุ่ม ในรายละเอียดต่อไป

แผนที่ 33 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาลำทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม กับจุดดึงดูดระดับเมือง

6.2 การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่

6.2.1 ปัจจัยที่เกิดจากลักษณะทั่วไปทางกายภาพของพื้นที่

รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มาซ้อนทับกับแผนที่ใช้ประโยชน์อาคารของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ พบว่ารูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีลักษณะที่กระจายตัวทั้งพื้นที่ ทั้งพื้นที่พาณิชยกรรม ที่พักอาศัย สถานที่ราชการ สถานศึกษา สถาบันทางศาสนา และพื้นที่สาธารณะ

บริเวณที่ถูกละเลยมากที่สุด อยู่บนพื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ ซึ่งเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม และพื้นที่พาณิชยกรรม - ที่พักอาศัย เกิดเป็นพื้นที่เชิงเศรษฐกิจในด้านการซื้อขายสินค้า ที่เป็นลักษณะเด่นของย่านชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ รวมทั้งเป็นจุดดึงดูดของพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีขอบเขตเชื่อมต่อกับพื้นที่ย่านข้าวสาร ซึ่งเป็นรูปแบบพาณิชยกรรมอย่างเข้มข้น ซึ่งมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันกับถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ และซอยรามบุตรี

พื้นที่ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์และตรอกไก่อแจ้ เป็นพื้นที่ที่มีปริมาณการสัญจรรองลงมา มีลักษณะการสัญจรเพื่อผ่านและเพื่อเข้าถึงที่พักอาศัยในพื้นที่ต่างๆ รวมไปถึงการเข้าไปใช้งานพื้นที่ว่างในชุมชน และสถานที่สำคัญทางศาสนา ได้แก่ มัสยิดจักรพงษ์ มีการพบปะกันในมิติทางสังคมของคนในพื้นที่ ต่อมาเป็นสถานที่ราชการที่มีลักษณะเป็นจุดหมายปลายทาง เนื่องจากเป็นแหล่งงานที่สำคัญกับพื้นที่ รวมไปถึงพื้นที่วัดชนะสงครามรวมหาวิหาร และพื้นที่สวนสันติชัยปราการที่มีการสัญจรและเข้าไปใช้งานพื้นที่ (แผนที่ 35)

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์มีการกระจายการสัญจรทั่วพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม พาณิชยกรรม - ที่พักอาศัย ที่พักอาศัย สถานที่ราชการ สถานศึกษา สถาบันทางศาสนา และพื้นที่สาธารณะ จึงกล่าวได้ว่ารูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีลักษณะการใช้งานที่หลากหลายและทั่วถึงทั้งพื้นที่

6.2.2 ปัจจัยที่เกิดจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)

การซ้อนทับกับแผนที่รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่กับแผนที่ตำแหน่งมรดกทางวัฒนธรรม แผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง และแผนที่จุดดึงดูดระดับย่าน ปรากฏผล ดังนี้

รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีรูปแบบการสัญจรผ่านมรดกทางวัฒนธรรมกระจายอย่างทั่วถึง โดยมีลักษณะการสัญจรเพื่อผ่านและเพื่อเข้าไปใช้งานพื้นที่ต่างๆ ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่วางเรียงตัวอยู่บนถนนเส้นหลักคือ ป้อมพระสุเมรุ อาคารพิพิธบางลำพู วังและตำหนักต่างๆ รวมไปถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่ลึกหรือตรอกซอกซอยต่างๆ เช่น วัดชนะสงคราม วรมหาวิหาร และมัสยิดจักรพงษ์ เป็นต้น (แผนที่ 36)

รูปแบบการค้นหาเส้นทางกับแผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง มีผลที่คล้ายคลึงกันกับแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม คือ มีการสัญจรผ่านทั่วทั้งพื้นที่ จุดดึงดูดระดับเมืองส่วนใหญ่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม จึงสามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีการสัญจรผ่านทั้งจุดดึงดูดระดับเมืองและมรดกทางวัฒนธรรม (แผนที่ 37)

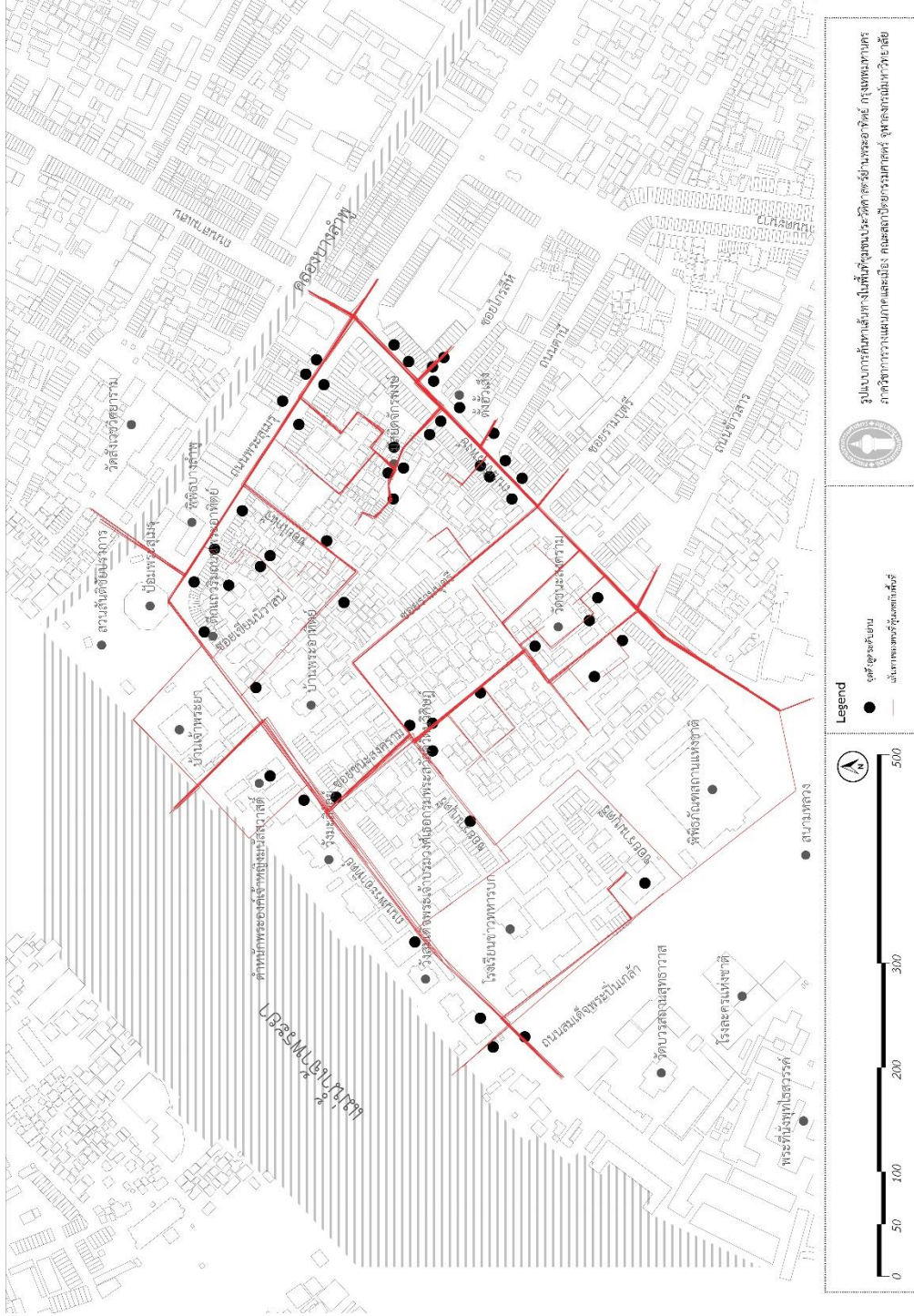
สุดท้ายเป็นการซ้อนทับกันของรูปแบบการค้นหาเส้นทางกับแผนที่จุดดึงดูดระดับย่าน ผลปรากฏว่า มีการกระจายตัวทั่วทั้งพื้นที่ กล่าวคือ จุดดึงดูดระดับย่านมีการกระจายกิจกรรมไปยังจุดต่างๆ ทั้งบนถนนเส้นหลักที่ซ้อนทับกับจุดดึงดูดระดับเมือง และตามตรอกซอกซอยย่อยที่มีแค่จุดดึงดูดระดับย่าน ส่งผลให้เกิดการใช้งานในลักษณะที่หลากหลาย (แผนที่ 38)

จากการวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่กับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ผ่านการวิเคราะห์แผนที่มรดกทางวัฒนธรรม แผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง และจุดดึงดูดระดับย่าน สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีแนวโน้มที่จะใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ในการค้นหาเส้นทาง เนื่องจากรูปแบบการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีการสัญจรผ่านทั้งมรดกทางวัฒนธรรม จุดดึงดูดระดับเมือง และจุดดึงดูดระดับย่าน ส่งผลให้เกิดรูปแบบกิจกรรมที่กระจายไปทั่วพื้นที่ ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงกิจกรรมในระดับต่างๆ ที่เป็นจุดดึงดูดระดับเมืองและระดับย่าน ก่อให้เกิดความหลากหลายและเกิดเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่และความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)

แผนที่ 38 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการคมนาคมที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับจุดดึงดูดระดับย่าน

6.2.3 ปัจจัยที่เกิดจากสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)

การวิเคราะห์สัณฐานของพื้นที่สามารถวิเคราะห์ผ่านลักษณะของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นผ่านค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมือง (global integration value) และระดับย่าน (local integration value) ทั้งในระดับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (catchment area) และพื้นที่ศึกษา (site study) ปรากฏผล ดังนี้

รูปแบบการค้นหาเส้นทางกับแผนที่ลักษณะของมวลอาคารและพื้นที่ว่างพบว่า มีการสัญจรผ่านมวลอาคารขนาดต่างๆ อย่างทั่วถึงทั้งพื้นที่ โดยมีการสัญจรผ่านเข้าไปในกลุ่มอาคารและพื้นที่ว่างต่างๆ ผ่านมวลอาคารขนาดใหญ่ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โรงเรียนข่าวทหารบก พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย กรมโรงงานอุตสาหกรรม มวลอาคารขนาดกลางที่เรียงตัวกันบนถนนเส้นหลัก ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ และถนนพระอาทิตย์ รวมไปถึงมวลอาคารที่มีขนาดเล็กที่กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ และตรอกไก่อแจ้ นอกจากนี้แล้ว รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่พยายามที่จะกระจายการสัญจร รวมไปถึงการสัญจรเพื่อทะลุผ่านกลุ่มอาคารต่างๆ สังเกตได้จากพื้นที่บริเวณวัดชนะสงครามมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มีการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่เป็นจำนวนมาก (แผนที่ 39)

รูปแบบการค้นหาเส้นทางกับแผนที่ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ระดับย่าน (local integration value map) ในระดับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (catchment area) พบว่า เส้นสีที่เป็นโทนร้อนมากที่สุดภายในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ และถนนพระสุเมรุ มีปริมาณการสัญจรที่สูง ตามค่าความสัมพันธ์ แต่มีถนนบางเส้นที่มีปริมาณการสัญจรไม่แปรผันตามค่าความสัมพันธ์ กล่าวคือ ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่มีค่าโทนสีเย็น แต่กลับมีปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่สูง ได้แก่ พื้นที่บริเวณซอยรามบุตรี ท่าพระอาทิตย์ พื้นที่ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ เป็นต้น (แผนที่ 40)

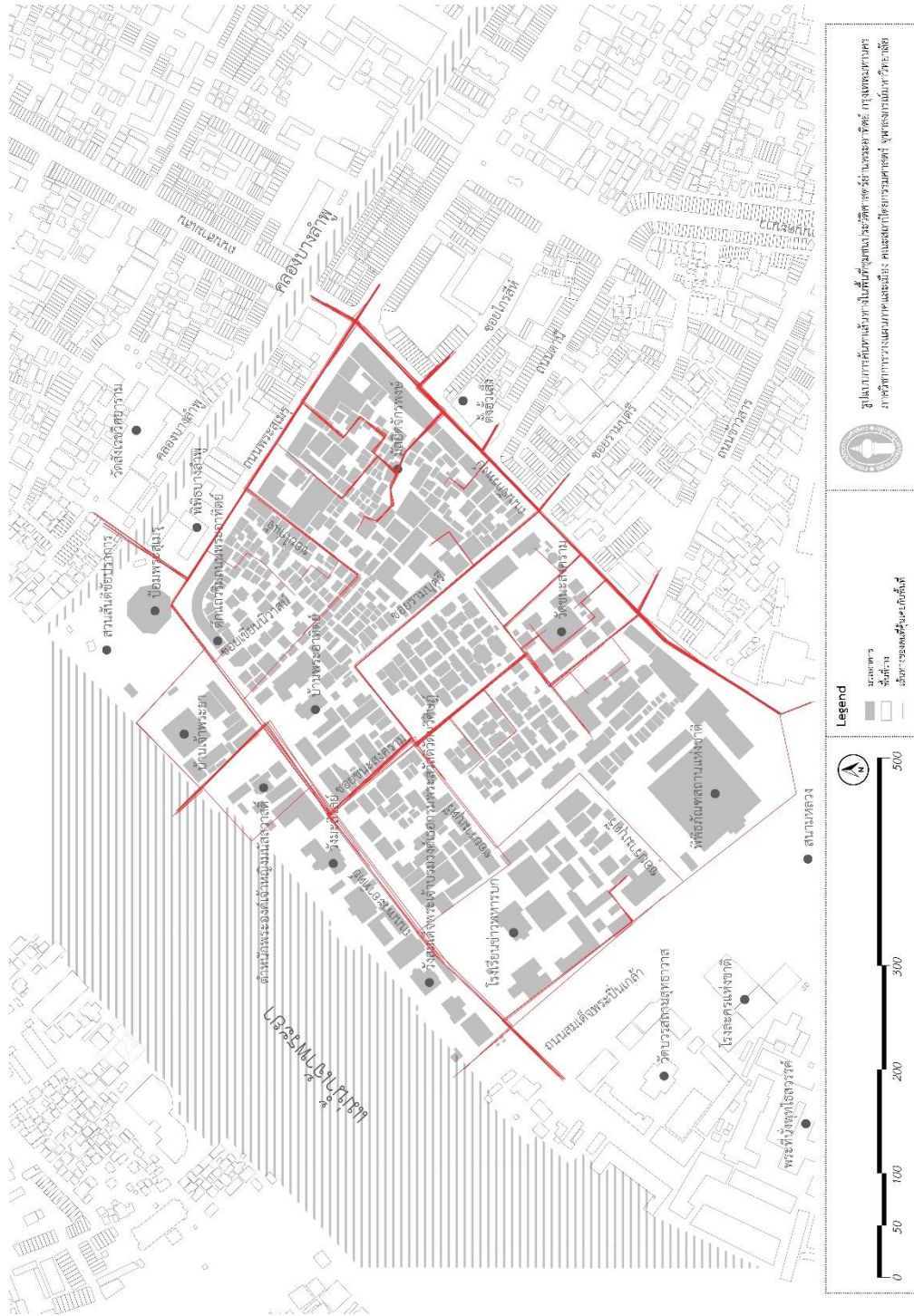
ในทิศทางเดียวกัน รูปแบบการค้นหาเส้นทางกับแผนที่ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ระดับย่าน (local integration value map) ในระดับพื้นที่ศึกษา (site study) พบว่า ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ระดับย่านในระดับพื้นที่ศึกษา มีโทนสีร้อนขึ้น แสดงให้เห็นว่า การเชื่อมต่อของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์มีการเชื่อมต่อในระดับพื้นที่ศึกษาสูง แต่ปริมาณการสัญจรมีความคล้ายคลึงกับในระดับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง คือ มีถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ และถนนพระอาทิตย์ที่มีปริมาณ

การสัญจรที่สูง ซึ่งสัมพันธ์กับสีโทนร้อน แต่พื้นที่ชอยล์วัดชนะสงครามรวมวิหารทางเข้าพื้นที่ชุมชนต่างๆ ที่มีปริมาณการสัญจรที่สูง แต่กลับมีโทนสีเย็น (แผนที่ 41)

จึงกล่าวได้ว่า กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีแนวโน้มที่จะไม่ใช้ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็น โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ในบางบริเวณที่มีปริมาณการสัญจรสูง แต่ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ (integration value) กลับเป็นสีโทนเย็น ซึ่งไม่มีความสอดคล้องกันระหว่างรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ และสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)

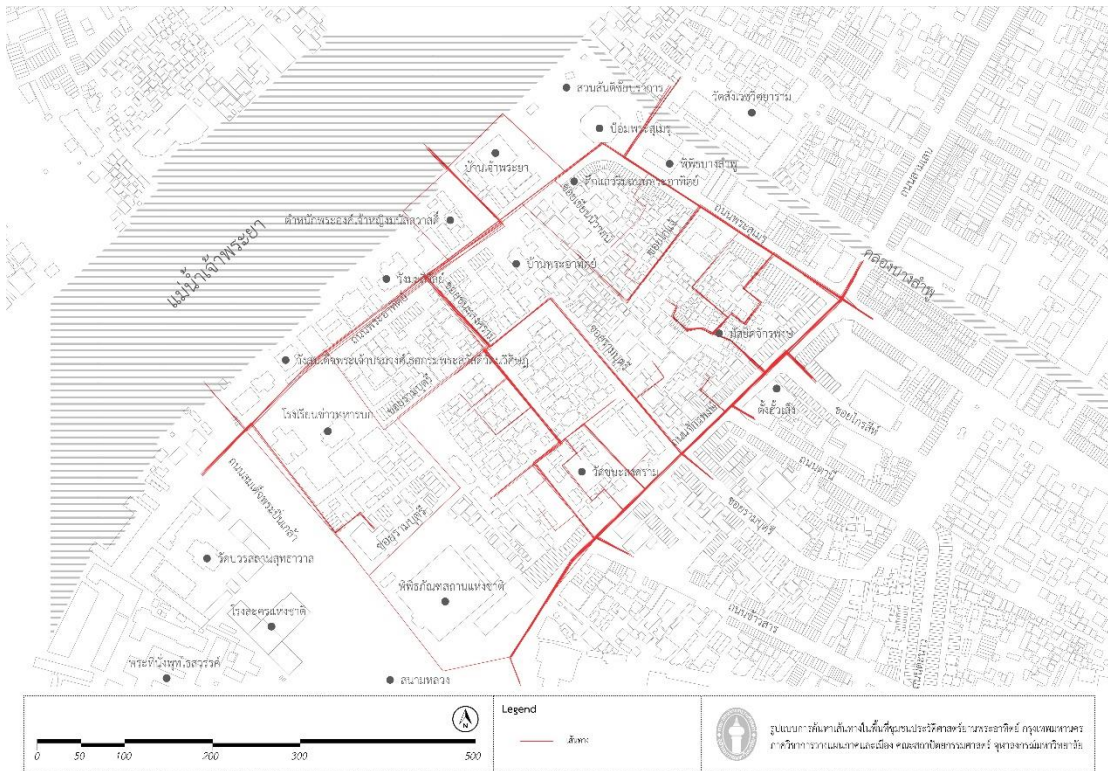

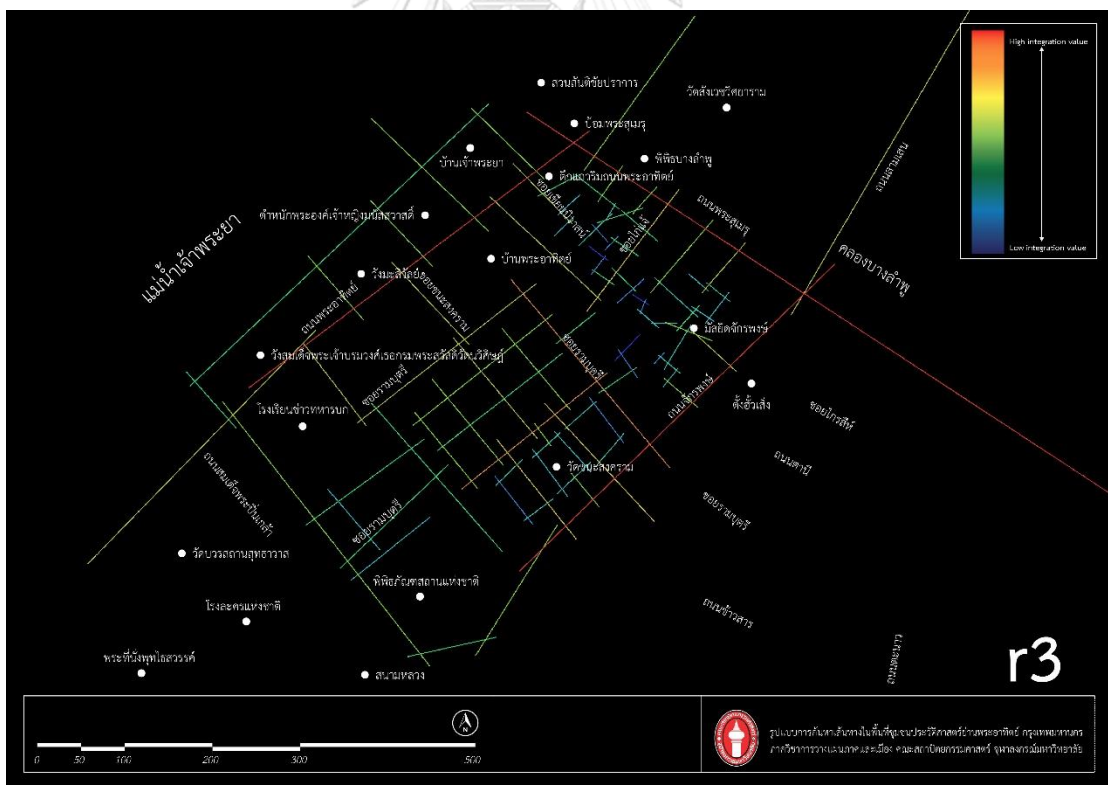
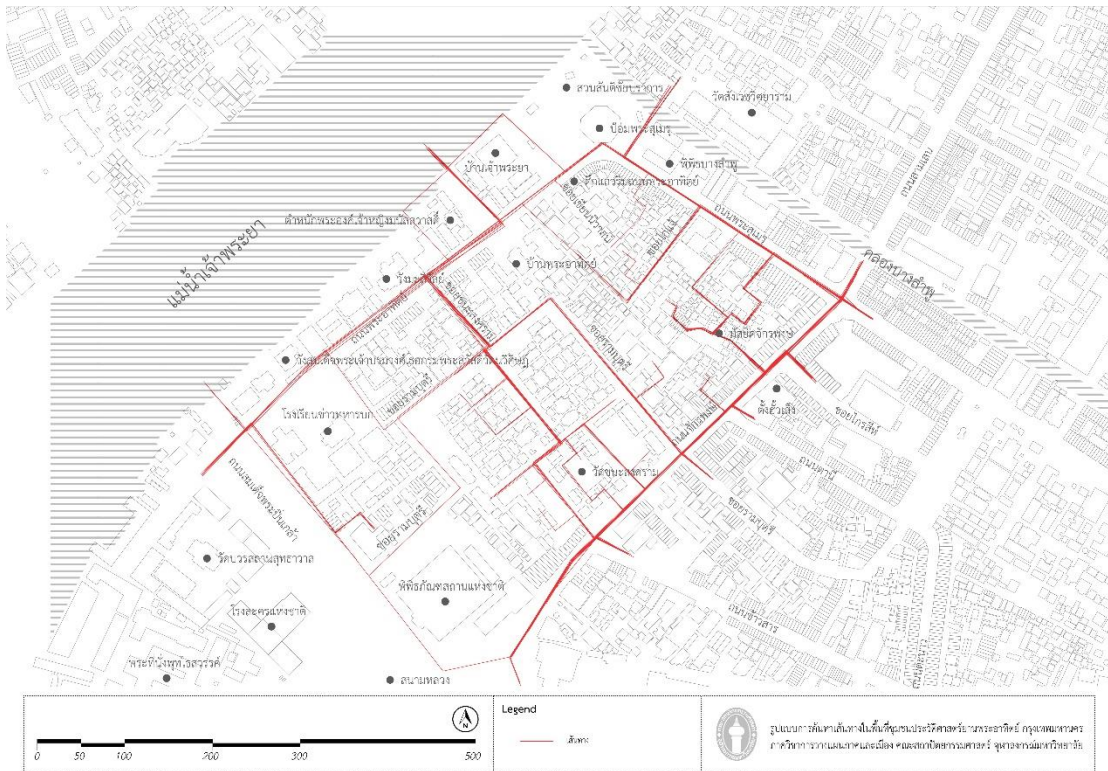

แผนที่ 39 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเดินเท้าของคนในพื้นที่ กับมวลอาคารและพื้นที่ว่าง

แผนที่ 40 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในระดับย่าน

แผนที่ 41 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ศึกษา ในระดับย่าน

6.2.4 ปัจจัยที่เกิดจากการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)

รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ เมื่อนำมาซ้อนทับกับแผนที่ท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ พบว่ารูปแบบการสัญจรมีการสัญจรผ่านทั่วทั้งพื้นที่ กล่าวคือ รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการสัญจรผ่านทั้งพื้นที่ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏอยู่บนแผนที่ท่องเที่ยว ไม่ว่าจะพื้นที่บริเวณวัดชนะสงครามรวมหาวิหาร มัสยิดจักรพงษ์ ป้อมพระสุเมรุ หรือร้านค้าสำหรับนักท่องเที่ยวต่างๆ ในทางกลับกัน รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีการสัญจรผ่านพื้นที่ที่ไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบนแผนที่ท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีการสัญจรผ่านพื้นที่บริเวณภายในชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์ ตรอกไก่แจ้ ทางลัดบริเวณวัดชนะสงครามรวมหาวิหาร หรือตามตรอกซอกซอยย่อยต่างๆ ที่ไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่บนแผนที่ (แผนที่ 42)

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการกระจายการสัญจรอย่างทั่วถึงทั้งพื้นที่ โดยไม่มีการครอบคลุมเพียงเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบนแผนที่ท่องเที่ยวเท่านั้น เมื่อลองพิจารณาโครงข่ายทั้งระบบระหว่างรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่กับโครงข่ายแผนที่ท่องเที่ยวค่อนข้างที่จะไม่มีความสัมพันธ์กัน จึงสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีแนวโน้มที่จะไม่ใช้เครื่องมือนำทางในการค้นหาเส้นทาง

6.3 การวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่

6.3.1 ปัจจัยที่เกิดจากลักษณะทั่วไปทางกายภาพของพื้นที่

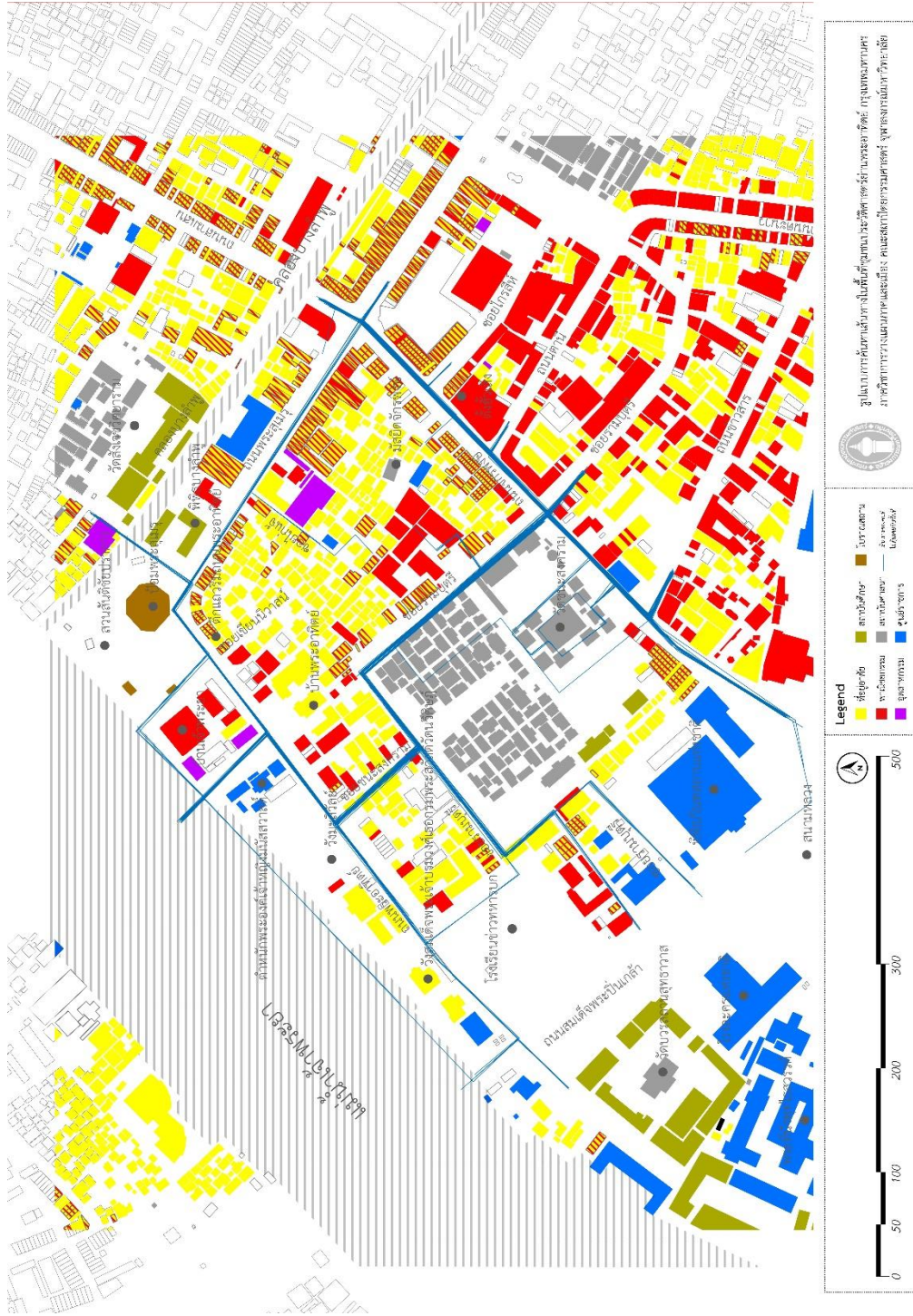
รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีความแตกต่างกันกับรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่อย่างชัดเจน ผลจากการซ้อนทับของรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับแผนที่การใช้ประโยชน์อาคาร พบว่า ไม่มีการกระจายการสัญจร โดยมีการสัญจรบริเวณเฉพาะถนนบางเส้นเท่านั้น

บริเวณที่ถูกระบุผ่านพื้นที่มากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ ซอยรามบุตรี ถนนพระสุเมรุ และถนนพระอาทิตย์ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาแผนที่การใช้ประโยชน์อาคาร พบว่า มีรูปแบบการใช้อาคารเป็นพาณิชย์กรรม และพาณิชย์กรรม - ที่พักอาศัย เป็นหลัก จึงเกิดเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ให้เลือกเส้นทางในการสัญจรเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ

พื้นที่อื่นๆ ได้แก่ ชุมชนมัธยมจักรพงษ์ ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์ และตรอกไก่อแจ้ ที่มีลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารเป็นที่อยู่อาศัย พบว่า ไม่เกิดการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ส่งผลให้ไม่เกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่กับคนในชุมชน ทำให้การปฏิสัมพันธ์กันในเชิงสังคมมีการปฏิสัมพันธ์กันบนถนนเส้นหลักเท่านั้น (แผนที่ 43)

จากการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการสัญจรผ่านพื้นที่บริเวณที่มีลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารประเภทพาณิชย์กรรม และพาณิชย์กรรม - ที่พักอาศัย หรือการใช้งานประเภทอื่นๆ ที่อยู่บริเวณถนนเส้นหลัก บนพื้นที่บริเวณถนนจักรพงษ์ ซอยรามบุตรี ถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ และถนนเส้นรองเพียงเส้นเดียว คือ ซอยรามบุตรีเท่านั้น ทำให้ไม่เกิดการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่างๆ กับกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่บนพื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่บริเวณชุมชนมัธยมจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ และตรอกไก่อแจ้ ซึ่งส่งผลให้เกิดการใช้งานพื้นที่อย่างไม่ทั่วถึงของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่บนพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์

แผนที่ 43 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาคำแนะนำที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนของการใช้ประโยชน์อาคาร

6.3.2 ปัจจัยที่เกิดจากความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition)

รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่กับแผนที่ ตำแหน่งมรดกทางวัฒนธรรม แผนที่จุดดึงดูดระดับเมือง และแผนที่จุดดึงดูดระดับย่านมาวิเคราะห์ ปรากฏผล ดังนี้

รูปแบบการสัญจรมีลักษณะการสัญจรบริเวณถนนเส้นหลัก ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ และถนนที่เป็นซอย ได้แก่ ซอยรามบุตรี เท่านั้น เมื่อนำแผนที่ตำแหน่งมรดกทางวัฒนธรรมซ้อนทับกับรูปแบบการค้นหาเส้นทาง พบว่า กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีลักษณะการสัญจรผ่านมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่อยู่บนถนนเส้นหลักเท่านั้น ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ อาคารพิพิธบางลำพู วังและตำหนักต่างๆ ส่วนมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ตามตรอกซอกซอย ได้แก่ วัดชนะสงครามวรวิหาร สวนสันติชัยปราการ และมัสยิดจักรพงษ์ จะไม่ถูกผ่านโดยคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ (แผนที่ 44)

เช่นเดียวกับลักษณะจุดดึงดูดระดับเมืองที่มีตำแหน่งที่คล้ายคลึงกันกับมรดกทางวัฒนธรรม ส่งผลให้มีการสัญจรผ่านของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เพียงถนนเส้นหลักเท่านั้น ส่วนจุดดึงดูดระดับเมืองที่อยู่ตามตรอกซอกซอยต่างๆ จะไม่ถูกผ่านโดยกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ (แผนที่ 45)

ในทางกลับกัน จุดดึงดูดระดับย่านที่มีการกระจายตัวอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ เมื่อนำรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ไปซ้อนทับ พบว่า จุดดึงดูดระดับย่านมีตำแหน่งอยู่ในตรอกซอกซอยต่างๆ ได้แก่ ในชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิวาสน์ และตรอกไก่อแจ้ จะไม่ถูกสัญจรผ่าน จึงสามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับจุดดึงดูดระดับย่านในแง่ของการเข้าไปใช้งาน แต่เพียงแค่สัญจรผ่านโดยไม่มีปฏิสัมพันธ์เท่านั้น (แผนที่ 46)

จากการวิเคราะห์รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีแนวโน้มที่จะใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่แบบมีเงื่อนไข กล่าวคือ รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการซ้อนทับกันกับมรดกทางวัฒนธรรมและจุดดึงดูดระดับเมือง แต่ไม่เกิดการซ้อนทับบนจุดดึงดูดระดับย่าน ทำให้เกิดรูปแบบการค้นหาเส้นทางบนจุดดึงดูดที่ตั้งอยู่บนถนนเส้นหลักเท่านั้น

6.3.3 ปัจจัยที่เกิดจากสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)

การวิเคราะห์สัณฐานของพื้นที่ที่สามารถวิเคราะห์ผ่านลักษณะของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นผ่านค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ในระดับเมือง (global integration value) และระดับย่าน (local integration value) ทั้งในระดับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (catchment area) และพื้นที่ศึกษา (site study) ปรากฏผล ดังนี้

รูปแบบการค้นหาเส้นทางกับแผนที่ลักษณะของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง มีรูปแบบที่แตกต่างกันกับกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีการกระจายการสัญจรอยู่ทั่วพื้นที่อย่างชัดเจน จะเห็นได้ว่า กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการสัญจรผ่านพื้นที่มวลอาคารที่มีขนาดใหญ่ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โรงเรียนข้าวทหารบก พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย กรมโรงงานอุตสาหกรรม และมวลอาคารขนาดกลางที่เรียงตัวกันบนถนนเส้นหลัก ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ และถนนพระอาทิตย์ เท่านั้น กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่จะไม่สัญจรผ่านมวลอาคารที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ ชุมชนมัธยมจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิवासน์ และตรอกไก่อแจ้ รวมไปถึงไม่มีการสัญจรผ่านกลุ่มอาคาร เช่น วัดชนะสงครามวรมหาวิหาร ที่สามารถเป็นทางผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ ได้ (แผนที่ 47)

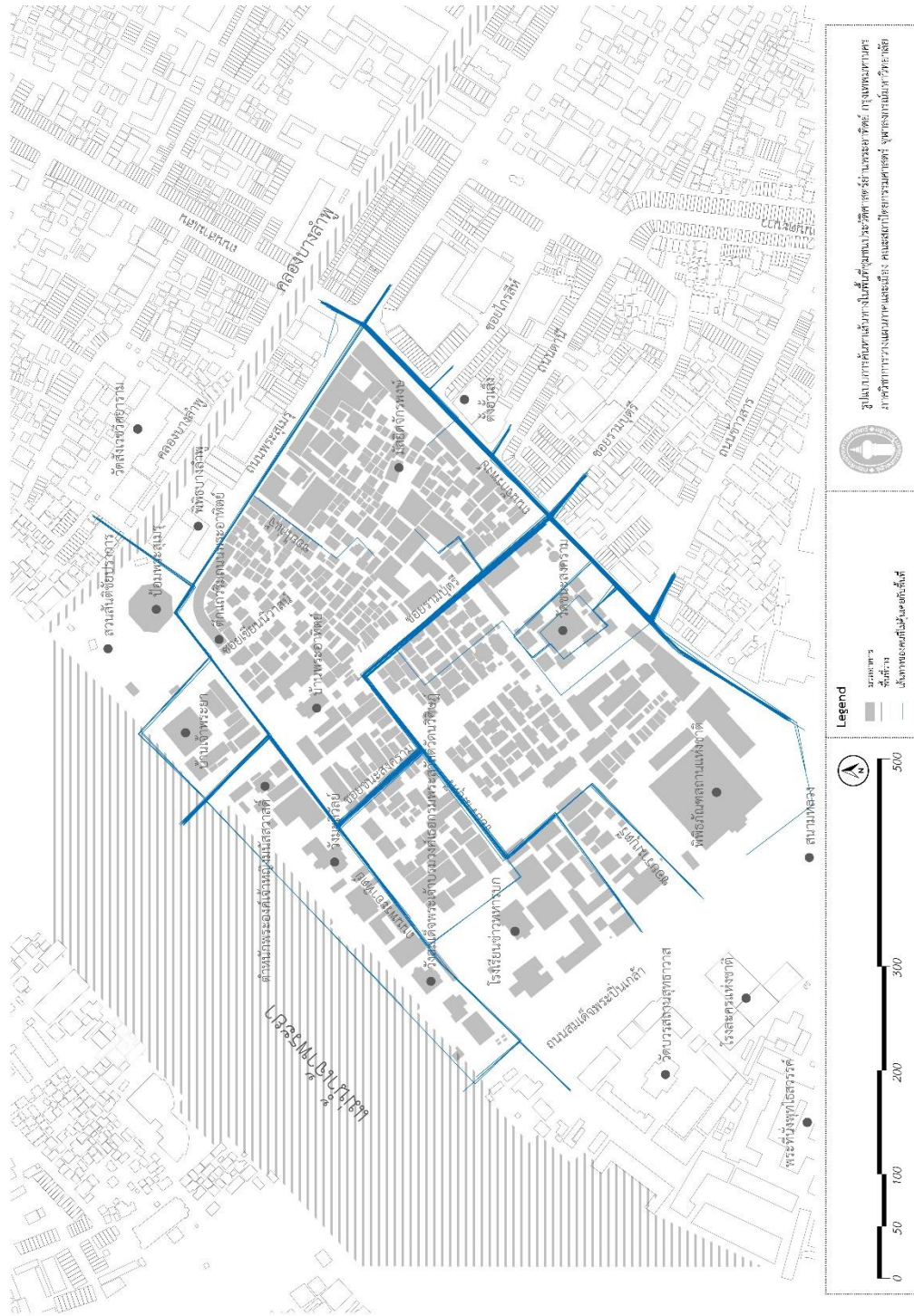
เมื่อวิเคราะห์ประกอบกับค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ระดับเมือง (global integration value) ในระดับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (catchment area) พบว่า การสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีการสัญจรที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ กล่าวคือ ปริมาณการสัญจรที่มีค่าสูงบนถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ และถนนพระอาทิตย์ มีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่เป็นสีโทนร้อน ที่มีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่สูง ในทางกลับกัน พื้นที่ที่มีค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ที่ต่ำ ซึ่งแสดงเป็นสีโทนเย็น เมื่อนำมาพิจารณาปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ พบว่า กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยพื้นที่ไม่มีการสัญจรผ่าน หรือมีการสัญจรผ่านน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่บริเวณที่มีค่าความสัมพันธ์ที่สูง มีเพียงเฉพาะพื้นที่ชอยรามบุตรเท่านั้น ที่มีปริมาณการสัญจรที่สูงที่สุด แต่ค่าความสัมพันธ์เป็นโทนสีเหลืองอ่อน เนื่องจากมีจุดดึงดูดอยู่เป็นจำนวนมาก (แผนที่ 48)

ในทิศทางเดียวกัน ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ระดับเมือง (global integration value) ในระดับพื้นที่ศึกษา (site study) มีปริมาณการสัญจรที่มีความสัมพันธ์กับค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ กล่าวคือ ค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่สูงที่มีโทนสีแดง ปริมาณการสัญจรก็จะสูงตามไปด้วย มีเพียงแค่พื้นที่บริเวณชอยรามบุตร

เท่านั้นที่มีปริมาณการสัญจรสูง แต่ค่าความสัมพันธ์เป็นแค่สี่เหลี่ยม ซึ่งเป็นเหตุผลเดียวกันกับค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ระดับเมือง (global integration value) ในระดับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (catchment area) (แผนที่ 49)

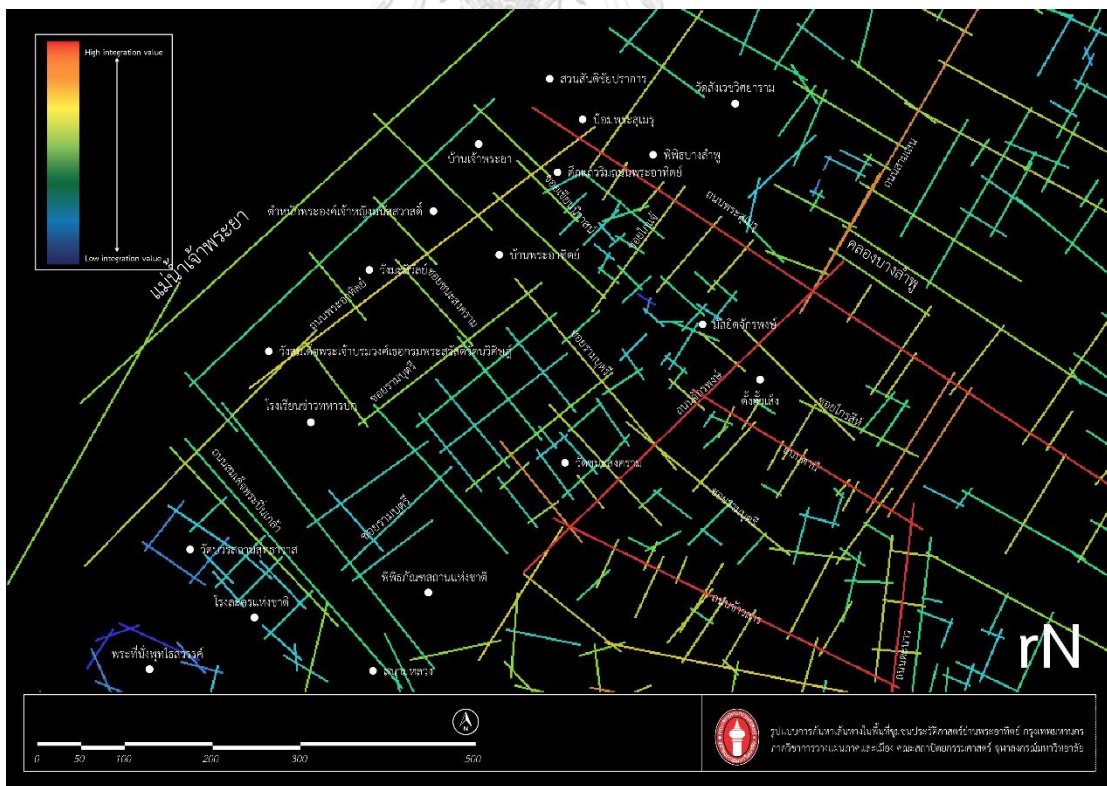
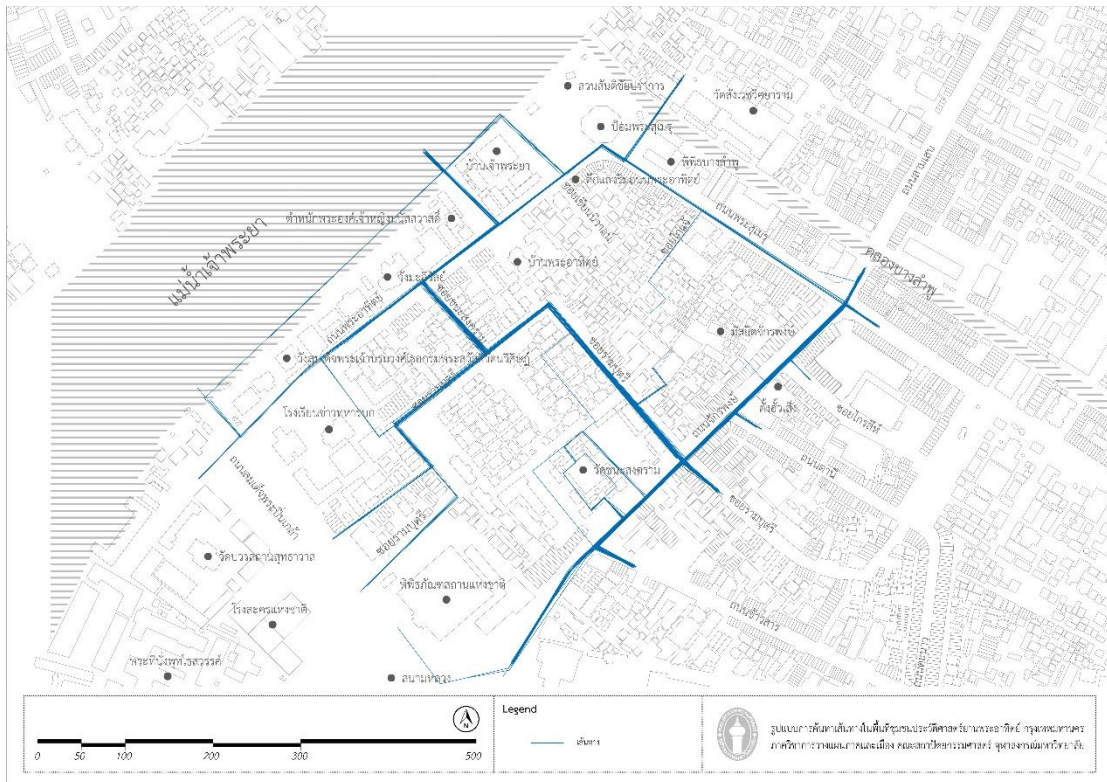
จากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีแนวโน้มที่จะใช้ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นในการค้นหาเส้นทาง เนื่องจากปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีความสัมพันธ์กับค่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ที่วัดด้วยโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax) กล่าวคือพื้นที่ที่มีสีโตนร้อนจะมีปริมาณการสัญจรที่สูง ในทางกลับกัน พื้นที่ที่มีสีโตนเย็นจะมีปริมาณการสัญจรที่ต่ำ ยกเว้นแต่บนพื้นที่ชอยรามบุตรที่มีจุดดึงดูดที่ทำให้มีปริมาณการสัญจรที่สูงเท่านั้น ซึ่งมีความสัมพันธ์กันระหว่างรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ และสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration)

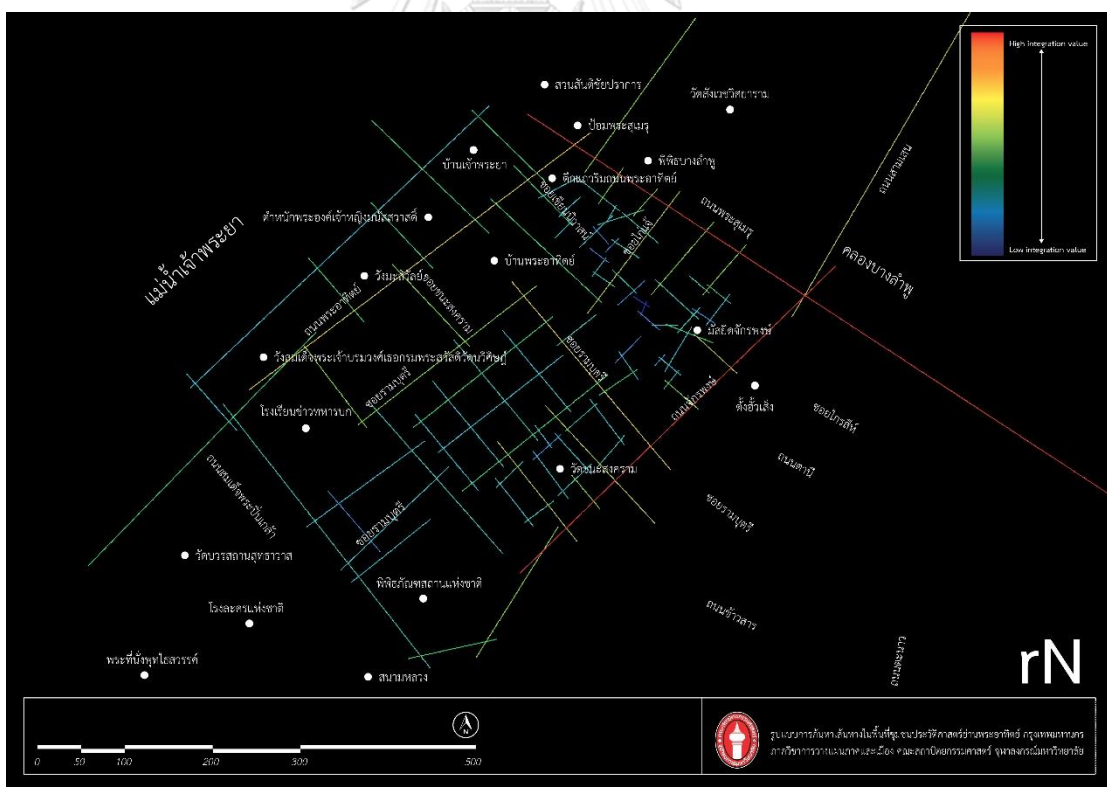
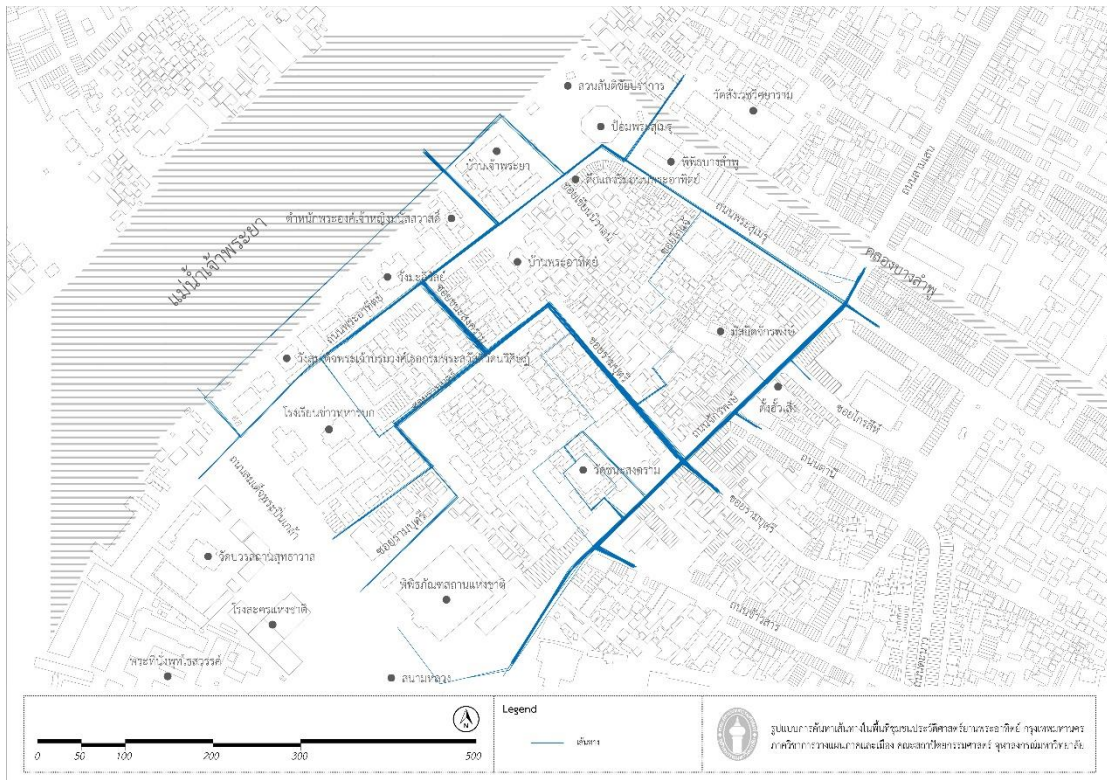

แผนที่ 47 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาลำทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับมวลอาคารและพื้นที่ว่าง

แผนที่ 48 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่
กับศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในระดับเมือง

แผนที่ 49 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กับศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ศึกษา ในระดับเมือง

6.3.4 ปัจจัยที่เกิดจากการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application)

รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ เมื่อนำมาซ้อนทับกับแผนที่ท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ พบว่ารูปแบบการสัญจรที่เป็นที่นิยมของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีการสัญจรผ่านสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบนแผนที่ท่องเที่ยว ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏในทุกแผนที่และสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏเฉพาะบางแผนที่เท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่บริเวณวัดชนะสงคราม วรมหาวิหาร มัสยิดจักรพงษ์ ป้อมพระสุเมรุ หรือร้านค้าสำหรับนักท่องเที่ยวต่างๆ กล่าวคือ รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีการสัญจรผ่านเฉพาะบริเวณที่มีสถานที่ท่องเที่ยวปรากฏอยู่บนแผนที่ท่องเที่ยวเท่านั้น (แผนที่ 50)

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีการกระจายการสัญจรครอบคลุมสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏอยู่บนแผนที่ท่องเที่ยว โครงข่ายการสัญจรที่เกิดขึ้นของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีความสัมพันธ์กับสถานที่หรือตำแหน่งต่างๆ บนแผนที่ท่องเที่ยว จึงสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีแนวโน้มที่จะใช้เครื่องมือนำทางในการค้นหาเส้นทาง

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 4 ข้อ ดังนี้

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์
2. ศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภทที่เข้ามาใช้พื้นที่
3. วิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภท
4. ประมวลศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ที่เกิดจากรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนแต่ละประเภท

โดยมีสมมติฐาน คือ รูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ของกลุ่มคนแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ กล่าวคือ กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีแนวโน้มที่จะใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) มากกว่าการใช้สัญญาณของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) ในขณะที่กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ เนื่องจากไม่มีการจดจำพื้นที่มาก่อน จึงมีแนวโน้มที่จะอาศัยสัญญาณของพื้นที่ (spatial configuration) เช่น ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นของเส้นทาง รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะต่างๆ และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) ในการค้นหาเส้นทาง โดยสามารถสรุปผลตามประเด็นดังต่อไปนี้

- 7.1 รูปแบบการสัญจรของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์
- 7.2 รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่
- 7.3 ศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์
- 7.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.1 รูปแบบการสัญจรของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์

จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถแบ่งประเภทของกลุ่มผู้สัญจรในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ งานวิจัยชิ้นนี้ ได้ทำการสำรวจรูปแบบการสัญจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม (บทที่ 5) สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีรูปแบบการสัญจรที่แตกต่างกัน สามารถอธิบายพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของคนทั้ง 2 กลุ่มได้ ดังนี้

รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ เป็นรูปแบบการสัญจรเพื่อผ่านและเพื่อเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ลักษณะการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยพื้นที่ที่มีการสัญจรสู่พื้นที่ต่างๆ อย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นบนถนนเส้นหลัก ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ หรือถนนซอยย่อย ได้แก่ ซอยรามบุตรี ซอยมัสยิดจักรพงษ์ ตรอกเขียนนิवासน์ ตรอกไก่อแจ้ และทางเดินผ่านวัดชนะสงคราม วรมหาวิหาร แสดงให้เห็นว่ามีการใช้งานอย่างทั่วถึง นอกจากนั้นแล้ว การใช้งานพื้นที่ของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการกระจายผ่านมวลาอาคารต่างๆ อย่างทั่วถึง เช่น มีการสัญจรไปยังพื้นที่ชุมชนต่างๆ รวมไปถึงพื้นที่ภายในวัดชนะสงครามวรมหาวิหาร เป็นต้น ซึ่งทำให้กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการใช้งานในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์อย่างเต็มศักยภาพ

ในทางกลับกัน รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีรูปแบบที่แตกต่างกับรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่อย่างชัดเจน กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการสัญจรบริเวณถนนเส้นหลัก และซอยย่อยเพียงซอยเดียวเท่านั้น ได้แก่ บนถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนพระอาทิตย์ และซอยรามบุตรีเพียงซอยเดียว อีกทั้งยังมีรูปแบบการสัญจรผ่านเฉพาะอาคารพาณิชย์กรรมเท่านั้น ไม่พบการสัญจรผ่านอาคารที่มีกิจกรรมประเภทอื่น รวมไปถึงกลุ่มอาคารที่เป็นชุมชน และวัด ทำให้กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการใช้งานพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์อย่างไม่ทั่วถึง

จากพฤติกรรมการสัญจรที่แตกต่างกันของคนทั้ง 2 กลุ่ม ถึงแม้ว่าพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์มีการใช้งานอย่างทั่วถึงพื้นที่ของคนทั้ง 2 กลุ่ม แต่ไม่เกิดความอเนกประโยชน์ในบางพื้นที่ กล่าวคือ ถึงแม้ว่าการสัญจรของคนทั้ง 2 กลุ่ม มีการสัญจรทั่วทั้งพื้นที่ แต่เกิดจากการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น โดยกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีการสัญจรบนพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์เพียงไม่กี่บริเวณในพื้นที่ ทำให้เกิดการใช้งานอย่างไม่เต็มศักยภาพและไม่ทั่วถึง ซึ่งทำให้เกิดการเสียโอกาสในการกระจายเศรษฐกิจและสังคมเข้าไปในพื้นที่ รวมไปถึงทำให้มรดกทางวัฒนธรรมอาจจะสูญหายตามไปด้วย

7.2 รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่

จากการที่รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทาง พบว่ามี 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทาง ดังนี้

1. ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ประกอบไปด้วย มรดกทางวัฒนธรรม จุดดึงดูดระดับย่าน และจุดดึงดูดระดับเมือง
2. สัญฐานเมือง (spatial configuration) ประกอบไปด้วยมวลอาคารและพื้นที่ว่าง และศักยภาพของการมองเห็นและการเข้าถึงของพื้นที่
3. เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) โดยการใช้แผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) ในการค้นหาเส้นทาง

ทั้ง 3 ปัจจัยนี้ ส่งผลไปยังรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนต่างๆ และถูกนำเสนอ (บทที่ 4) และทำการวิเคราะห์ (บทที่ 6) โดยทำการวิเคราะห์ร่วมกับรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ (บทที่ 5) เมื่อนำผลการวิเคราะห์มาเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ได้วางเอาไว้ในบทที่ 2 พบว่า ผลสรุปเป็นไปตามสมมติฐานแบบมีเงื่อนไข กล่าวคือ รูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มีความแตกต่างกัน สามารถสรุปได้ ดังนี้

เนื่องจากรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีการสัญจรผ่านมรดกทางวัฒนธรรม จุดดึงดูดระดับย่าน และจุดดึงดูดระดับเมือง แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) แต่ในทางกลับกัน กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีรูปแบบการสัญจรที่ไม่สอดคล้องกับรูปแบบศักยภาพของการมองเห็นและการเข้าถึงเท่าใดนัก กล่าวคือ ในบริเวณที่มีความค่าสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ต่ำ (low integration value) แสดงผ่านการวิเคราะห์จากโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (space syntax) แต่กลับมีปริมาณการสัญจรที่สูง รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่กับแผนที่ท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่ไม่สัมพันธ์กัน อาจสรุปได้ว่า กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีแนวโน้มที่จะไม่ใช้ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นและแผนที่ท่องเที่ยวในการค้นหาเส้นทางเท่าใดนัก

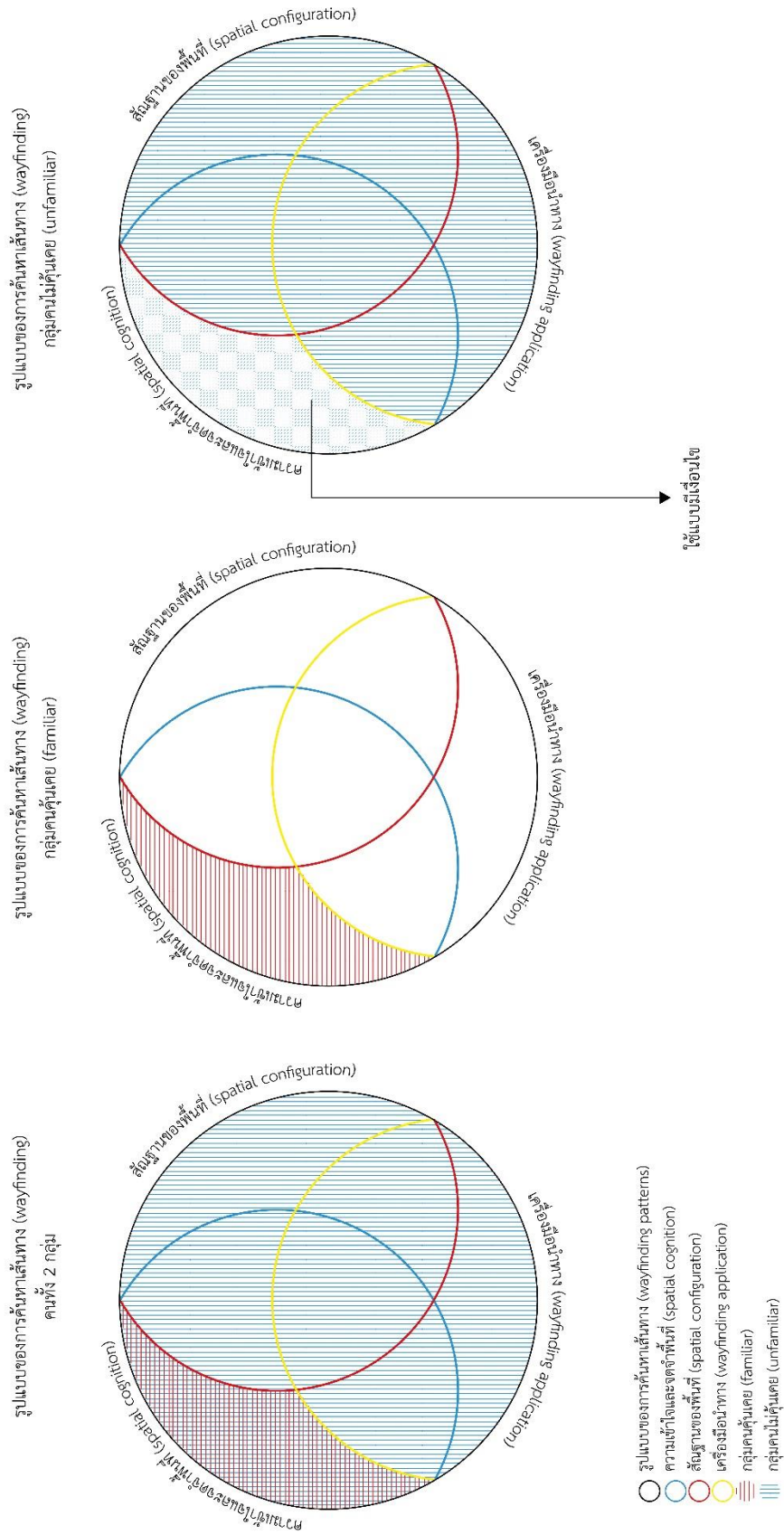
ในทางกลับกัน รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) แบบมีเงื่อนไข กล่าวคือ รูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ที่มีการซ้อนทับกับมรดกทางวัฒนธรรม และจุดดึงดูดระดับเมือง แต่กลับไม่มีการสัญจรผ่านบริเวณที่เป็นจุดดึงดูดระดับย่านภายในพื้นที่มากนัก โดยกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่นอกจากจะมีแนวโน้มที่จะใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial

cognition) แล้ว ยังมีแนวโน้มที่จะใช้ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นและแผนที่ท่องเที่ยวในการค้นหาเส้นทางอีกด้วย สนับสนุนผลสรุปได้จากปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ มักจะเป็นเส้นทางเดียวกับโครงข่ายที่มีค่าความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่สูง กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่มีค่าความสัมพันธ์ที่สูง (high integration value) จะพบปริมาณการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่เป็นจำนวนมาก ในทางกลับกัน บริเวณที่มีค่าความสัมพันธ์ที่ต่ำ (low integration value) ที่เป็นโทนสีเย็น ปริมาณการสัญจรก็จะต่ำลงตามไปด้วย

ส่วนการใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) โดยการใช้แผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เท่านั้น เนื่องจากรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มีเส้นทางนิยมในการสัญจรที่ค่อนข้างที่จะเป็นโครงข่ายเดียวกันกับสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่บนแผนที่ท่องเที่ยว ในทางกลับกัน รูปแบบเส้นทางนิยมในการสัญจรของกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ไม่ค่อยอ้างอิงกับสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่บนแผนที่ท่องเที่ยวเท่าใดนัก จึงอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มคนที่มีแนวโน้มที่ใช้เครื่องมือนำทาง (wayfinding application) โดยใช้แผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) มีเพียงแค่อุปกรณ์นำทางที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เท่านั้น

กล่าวโดยสรุป ข้อค้นพบจากงานวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานแบบมีเงื่อนไข ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม คือ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ส่วนปัจจัยรอง คือ สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) กล่าวคือ กลุ่มคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่มีแนวโน้มที่จะใช้ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ประกอบไปด้วย จุดหมุดหมายของมรดกทางวัฒนธรรม จุดดึงดูดระดับเมือง และจุดดึงดูดระดับย่าน โดยที่มีแนวโน้มที่จะไม่ใช้สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) มากเท่าใดนัก ในขณะที่กลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ เนื่องจากไม่มีการจดจำพื้นที่มาก่อน จึงมีแนวโน้มที่จะอาศัยสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) คือ ศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นของเส้นทาง รวมไปถึงความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรม และจุดดึงดูดระดับเมืองเป็นจุดหมุดหมาย รวมไปถึงแผนที่ท่องเที่ยว (tourist map) ในการค้นหาเส้นทาง (ภาพที่ 36)

ภาพที่ 36 สรุปผลการศึกษา

7.3 ศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์

รูปแบบการค้นหาเส้นทางที่แตกต่างกันของคนทั้ง 2 กลุ่ม ก่อให้เกิดการใช้งานที่แยกส่วน จึงทำให้พื้นที่ในบางบริเวณไม่มีการใช้งานแบบเป็นอเนกประโยชน์ จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางของคนทั้ง 2 กลุ่ม คือ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ส่วนปัจจัยรอง คือ สัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) โดยผู้วิจัยค้นพบว่า ทั้งปัจจัยหลักและปัจจัยรอง ล้วนมีผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางบนพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์

ถึงแม้ว่าย่านประวัติศาสตร์ไม่จำเป็นที่จะตั้งอยู่บนโครงข่ายการสัญจรที่มีศักยภาพของการเข้าถึงและการมองเห็นสูง (high potential of accessibility and visibility) เหมือนย่านพาณิชย์กรรมที่มีความเข้มข้นสูง โดยย่านประวัติศาสตร์สามารถตั้งอยู่ในที่ที่มีความผสมผสานเนื่องจากมีทั้งพื้นที่พาณิชย์กรรม รวมไปถึงชุมชนที่มีความสำคัญ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีค่าความสัมพันธ์ (integration value) สูงจนเกินไป เนื่องจากในบางพื้นที่มีโอกาสที่จะเป็นที่อยู่อาศัยภายในชุมชนที่ต้องการความเป็นส่วนตัว แต่ในบางพื้นที่ควรเพิ่มค่าความสัมพันธ์ (integration value) เนื่องจากมีมรดกทางวัฒนธรรมหลงเหลืออยู่ ซึ่งพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ในบางพื้นที่สามารถที่จะปรับตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน

เพราะฉะนั้นแล้ว ค่าความสัมพันธ์ (integration value) ของพื้นที่ อาจไม่จำเป็นต้องมีทั่วทั้งพื้นที่ กล่าวคือ รูปแบบการค้นหาเส้นทางบนพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ ควรที่จะมีโครงข่ายเส้นทางบางเส้นทางที่เหมาะสมให้มีปริมาณการสัญจรที่สูง โดยมีเส้นทางที่มีศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นสูงเป็นโครงข่ายใหญ่ๆ เอาไว้ เพื่อให้พื้นที่เหล่านี้มีปริมาณการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ โดยคนหลากหลายกลุ่ม แต่ในขณะเดียวกัน ก็ควรจะต้องมีพื้นที่ภายในที่ปล่อยให้พื้นที่ส่วนตัวที่คงความเป็นชุมชนดั้งเดิมอยู่ โดยสามารถให้บางพื้นที่มีการสัญจรของคนหลากหลายกลุ่มได้บ้าง เพื่อเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ในบางพื้นที่

ถึงอย่างไรก็ตาม ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทาง คือ ความเข้าใจและจดจำพื้นที่ (spatial cognition) ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่เกี่ยวข้องกับการอ้างอิงจุดต่างๆ ด้วยสายตา เช่น ชุมทาง (node) หรือ ภูมิสัญลักษณ์ (landmark) ซึ่งทำให้การค้นหาเส้นทางเป็นไปได้มากที่สุด ส่วนสัณฐานของพื้นที่ (spatial configuration) และเครื่องมือนำทาง (wayfinding application) จะเข้ามาเป็นตัวช่วย โดยเส้นทางที่มีค่าความสัมพันธ์สูง (high integration value) ควรจะมีทั้งจุดดึงดูดในทุกระดับอยู่ด้วยกัน ส่วนเส้นทางที่มีค่าความสัมพันธ์

ต่ำ (low integration value) ควรมีเพียงจุดดึงดูดระดับย่านเท่านั้น เพื่อสร้างความสมดุลให้กับพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์

7.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทางของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ ควรศึกษาลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อทำความเข้าใจพื้นที่ที่มีความสำคัญในแง่เป็นพื้นที่เมืองเก่า และง่ายต่อการกำหนดกลุ่มประชากรที่จะศึกษา โดยงานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้ทำการศึกษาปัจจัยเชิงคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นความกว้างของพื้นที่สาธารณะ ความสว่าง หรือระยะการมองเห็น ผ่านรูปตัดที่สามารถสื่อสารได้ง่าย ที่อาจจะส่งผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางได้เช่นกัน อีกทั้งงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาที่เน้นไปที่รูปแบบการค้นหาเส้นทางเป็นหลัก โดยไม่ได้ทำการศึกษารูปแบบการใช้งานของพื้นที่ในลักษณะอื่นๆ เช่น รูปแบบการจับจองพื้นที่ ซึ่งควรค่าต่อการศึกษาต่อไป เพื่อที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์อื่นๆ ได้ รวมไปถึงการศึกษารูปแบบการค้นหาเส้นทาง (wayfinding) ยังมีชุมชนหรือพื้นที่ที่น่าสนใจอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่เมืองเก่าในพื้นที่ที่นอกเหนือจากกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงพื้นที่ใจกลางเมืองต่างๆ ที่มีรูปแบบการค้นหาเส้นทางหรือการใช้งานพื้นที่ที่น่าสนใจ ก็จะสามารถทำให้เข้าใจถึงสิ่งที่เกิดขึ้นได้เช่นกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- Benedikt, M. (1979). To take hold of space: isovists and isovist fields *Environment and Planning B*, 6, 47-65.
- Carmona, M. (2003). *Public Places, Urban Spaces: the dimensions of urban design*. Oxford Publication Architectural Press.
- Cullen, G. (1961). *The concise townscape*. New York: Architectural Press.
- Curdes, G. (1993). Urban Landscape Dynamics: A Multi-level Innovation Process Avebury urban Europe series *Urban Europe Series Urban landscape dynamics*, 7.
- Dalton, N. (1997). *Quick Reference Computer Manual for Student Msc Built Environment: Advanced architectural studies*. London: University College London.
- Foltz, M. A. (1998). *Designing Navigable Information Spaces: Design Principles for Wayfinding*. Washington: B.S. Computer Science and B.S. Electrical Engineering Washington University.
- Gregory, R. (1970). *The Intelligent Eye*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Hillier, B. (1996). *Space is the Machine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hillier, B., & Hanson, J. (1984). *The Social Logic of Space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Knox, P., & Pinch, S. (2010). *Urban social geography : an introduction*. London: Pearson Education Limited.
- Long, Y., Baran, P. K., & Moore, R. (2007). *THE ROLE OF SPACE SYNTAX IN SPATIAL COGNITION: evidence from urban China*. Paper presented at the 6th International Space Syntax Symposium, Istanbul.
- Loulanski, T. (2006). Cultural Heritage in Socio-Economic Development: Local and Global Perspectives. *Environments: a journal of interdisciplinary studies*, 34, 52-65.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Massachusetts: MIT Press.
- Onsrud, H., & Kuhn, W. (2016). *Advancing Geographic Information Science: The Past and Next Twenty Years* GSDI Association Press.

Peng, C. (2002). Exploring urban history and space online: Design of the virtual Sheffield application. *Design Studies*, 23, 437-453.

Piaget, J. (1936). *Origins of intelligence in the child*. London: Routledge & Kegan Paul.

Smailes, A. E. (1968). *The geography of towns*. Chicago: Aldine Pub. Co.

Trancik, R. (1986). *Finding lost space: Theories of Urban design*. New Jersey: John Wiley & Sons.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2532). หลักมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.

จุฬวดี สันทัด. (2547). การวิเคราะห์โครงข่ายพื้นที่และการสัญจรเพื่อปรับปรุงผังแม่บททางกายภาพ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

ปราณระฟ้า พรหมประวดี. (2550). สนามทัศนียภาพและรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนเมือง: กรณีศึกษา ชุมชนย่านเสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

ปริญญาพร ศรีวรรณท์. (2557). แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเพื่อการสัญจรในพื้นที่ย่านราชดำเนินกลาง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

พงษ์ศักดิ์ ศรีจุม. (2551). การเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธ์ของพื้นที่ศูนย์กลางเมืองชลบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

พศิน สุวรรณเดช. (2558). พฤติกรรมการเดินของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

พลยมล หางนาค. (2557). รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร. (2541). พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม: มูลฐานทางพฤติกรรม เพื่อการออกแบบและวางแผน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. .

สุปิยา ปัญญาทอง. (2555). องค์ประกอบภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์เมืองเก่า จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

สุรพงษ์ ลือทองจักร. (2552). หลักมานุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยา. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏ

อุตรธานี.

อภิรดี เกษมสุข. (2561). สเปนซินแท็กซ์ หนึ่งการศึกษาสัจฐานวิทยา. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อารีรัตน์ แพทย์นุเคราะห์. (2552). การกำกับความหมายของแผนที่ท่องเที่ยวบนสื่ออินเทอร์เน็ต.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต), ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

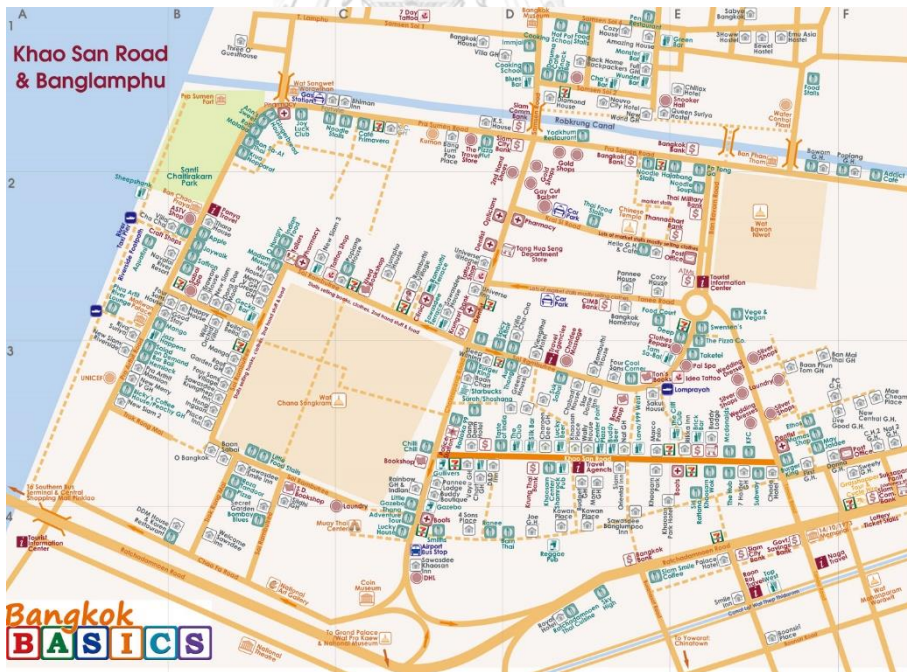

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

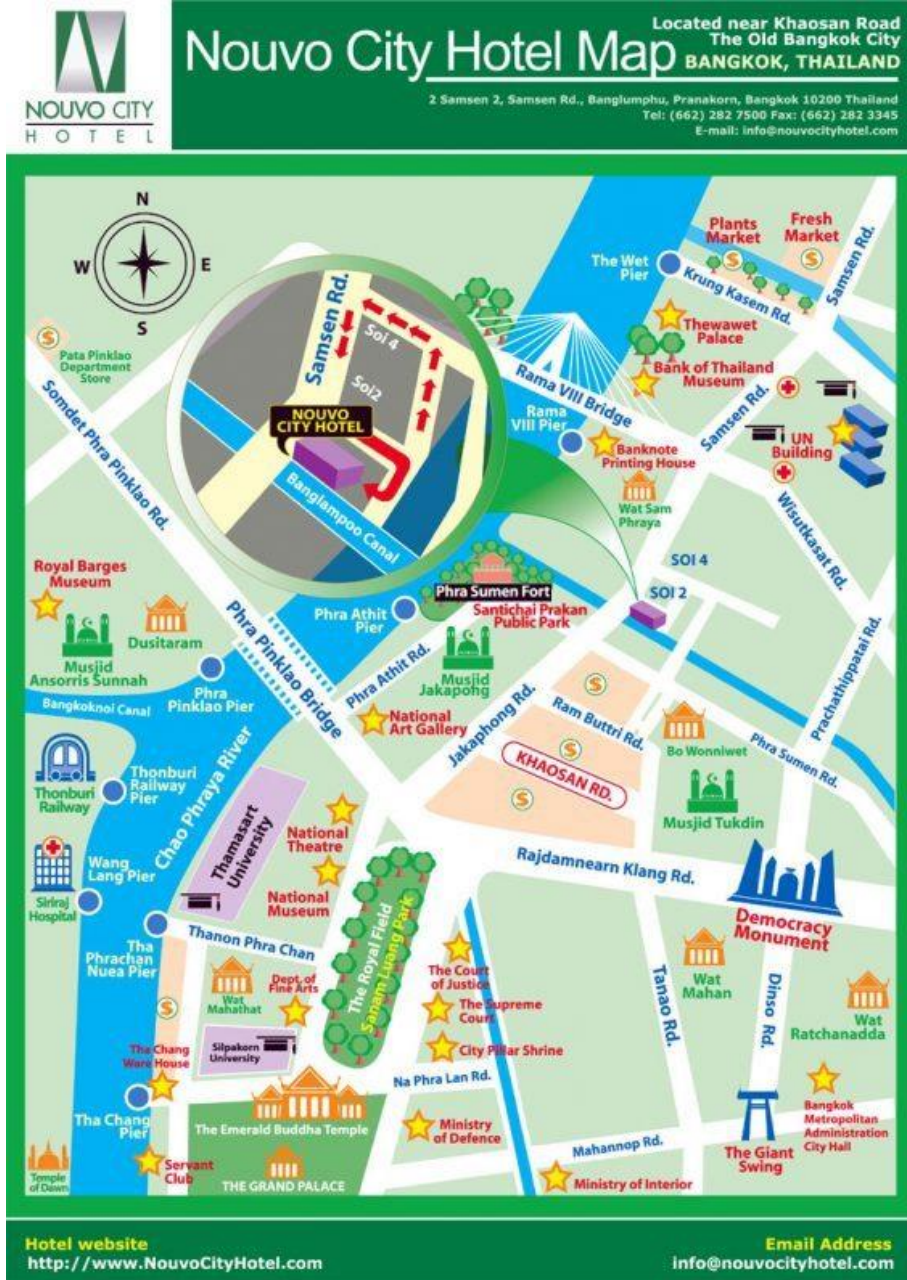

ภาพที่ 37 แผนที่ห้องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์ช่วงบน
 ทิวา (พิพิธบางลำพู)

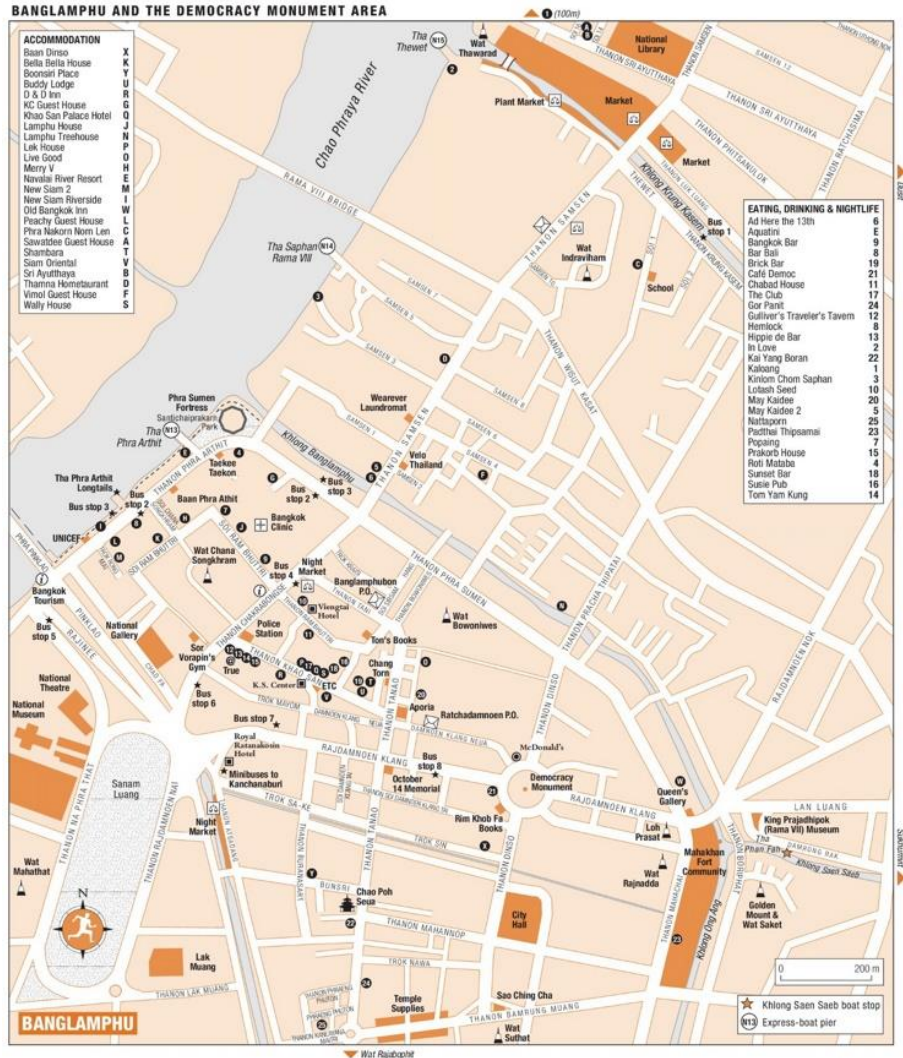

ภาพที่ 38 แผนที่ห้องเที่ยวย่านข้าวสารและบางลำพู (จากเว็บไซต์)
 ทิวา (จากเว็บไซต์ Bangkokbasics)

ภาพที่ 39 แผนที่ท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์ (จากที่ปักสำหรับนักท่องเที่ยว)
ที่มา (โรงแรม Nouvo City Hotel)

ภาพที่ 40 แผนที่ท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์ช่วงบน
ที่มา (จากเว็บไซต์ ontheworldmap)

ลำดับ	ด้าน	ชื่อตำแหน่ง	กลุ่มคน	วันธรรมดา อีคาร์ - พุธที่ 18 (พ.ร.บ. 26/22/18)					สิ้นคน/50	
				07.00 - 09.00		17.00 - 19.00		ค้างเฉลี่ย คน/ชั่วโมง		
				คน	ไม่คน	คน	ไม่คน			
1	G1	ถนนสามเสน	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	13	11	240	5
							8	28	360	7
2	G2	ถนนพระสุเมรุ	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	15	22	370	7
							6	26	320	6
3	G3	ซอยภาวนี	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	56	16	720	14
							5	21	260	5
4	G4	ถนนคานี	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	12	15	270	5
							9	16	250	5
5	G5	ซอยรวมบุตร (วงเวียนสามเสน)	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	4	12	160	3
							10	56	660	13
6	G6	ถนนสามเสน	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	7	12	190	4
							7	131	1380	28
7	G7	ปลายนนทบุรี	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	14	5	190	4
							4	65	690	14
8	G8	ถนนพระอาทิตย์ (ทางออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	9	16	250	5
							2	5	70	1
9	G9	ท่าเรืออินทรี - สะพานปิ่นเกล้า	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	7	1	80	2
							0	10	100	2
10	G10	ท่าเรือพระอาทิตย์	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	15	16	310	6
							4	55	590	12
11	G11	ถนนสีฟ้า (วัดสังเวช)	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	7	6	130	3
							4	4	80	2
12	G12	คลองแก้ว	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	4	3	70	1
							0	4	40	1
13	G13	ชุมชนนิเวศอินทรี	คน	ไม่คน	คน	ไม่คน	7	5	120	2
							2	0	20	0

ตารางที่ 1 ปริมาณและสถิติส่วนในการนับตำแหน่งเพื่อหาอัตราเฉลี่ยในการสัญจร ในวันธรรมดา

ลำดับ	ด้าน	ชื่อตำแหน่ง	กลุ่มคน	วันธรรมดา อีคาร์ - เฟรลิต (จร 26/12/18)			สัปดาห์/50
				07.00 - 09.00	17.00 - 19.00	ค่าเฉลี่ย คน/ชั่วโมง	
14	G14	ขอยามปุรี (พิเศษสงครม)	คนคู่คนเคย คนคู่คนเคย	4 10	6 86	100 960	2 19
15	G15	วัดพระสงครมราชวรมหาวิหาร	คนไม่คู่คนเคย คนคู่คนเคย	2 6	5 5	70 110	1 2
16	G16	ปลายขอยามปุรี	คนไม่คู่คนเคย คนคู่คนเคย	5 0	0 1	50 10	1 0
17	G17	ตอโรงงหน	คนไม่คู่คนเคย คนคู่คนเคย	1 0	0 5	10 50	0 1
				รวม			186
				วันธรรมดา คนคู่คนเคย			67
				วันธรรมดา คนไม่คู่คนเคย			119

ตารางที่ 2 ปริมาณและกัลด่วนในการนับด้านเพื่อหาอัตราเฉลี่ยในการต้ญจร ในวันธรรมดา (ต่อ)

ลำดับ	ด้าน	ชื่อตำแหน่ง	กลุ่มคน	วันหยุด (เสาร์ 22/12/18)				สิ้นรวม /50	
				07.00 -09.00		17.00 -19.00			ค้างเสีย คน/ชั่วโมง
1	G1	ถนนสามเสน	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	15 17	13 23	280 400	6 8		
2	G2	ถนนพระสุเมรุ	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	15 5	14 22	290 270	6 5		
3	G3	ซอยปิ่นเกล้า	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	54 11	18 4	720 150	14 3		
4	G4	ถนนคานธี	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	15 8	27 22	420 300	8 6		
5	G5	ซอยรวมศูนย์ (รองถนนสามเสน)	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	7 16	7 68	140 840	3 17		
6	G6	ถนนสามเสน	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	10 26	3 123	130 1490	3 30		
7	G7	ปลายถนนจักรพงษ์	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	10 5	5 17	150 220	3 4		
8	G8	ถนนพระอาทิตย์ (ทางออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	3 0	7 4	100 40	2 1		
9	G9	ทำเนียบเก่า - สะพานปิ่นเกล้า	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	2 0	0 3	20 30	0 1		
10	G10	ทำเนียบพระอาทิตย์	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	0 1	10 8	100 90	2 2		
11	G11	ถนนสีฟ้า (วัดสังฆา)	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	3 2	5 6	80 80	2 2		
12	G12	ตอรักน้ำแฉะ	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	3 2	0 2	30 40	1 1		
13	G13	ชุมชนนิเวศจักรพงษ์	คนคุ้มเคย คนไม่คุ้มเคย	12 0	7 0	190 0	4 0		

ตารางที่ 3 ปริมาณและสัดส่วนในการนับด้านเพื่อหาอัตราเฉลี่ยในการลี้ภัย ในวันหยุด

ลำดับ	ด้าน	ชื่อตำแหน่ง	กลุ่มคน	วันหยุด (เสาร์ 22/12/18)				อัตรา /50
				ค่าเฉลี่ย คน/ชั่วโมง				
				07.00 -09.00	17.00 -19.00			
14	G14	ขอทราบผู้ชี้ (ห้องประชุม)	คนคู่คน คนคู่คน	2 8	4 77	60 850	1 17	
15	G15	วัดขณะสงครามรวมทวิภท	คนไม่คู่คน คนคู่คน	10 5	0 2	100 70	2 1	
16	G16	ปลายขอทราบผู้ชี้	คนไม่คู่คน คนคู่คน	0 0	0 0	0 0	0 0	
17	G17	ศอกโรงงม	คนไม่คู่คน คนคู่คน	1 4	0 11	10 150	0 3	
				รวม				157
				วันหยุด คนคู่คน				56
				วันหยุด คนไม่คู่คน				100

ตารางที่ 4 ปริมาณและสัดส่วนในการนับด้านเพื่อหาอัตราเฉลี่ยในการลัดใจ ในวันหยุด (ต่อ)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายดุขฎิ บัญฤกษ์
วัน เดือน ปี เกิด	8 กันยายน 2537
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	2561 - 2562 ศึกษาต่อหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2556 - 2561 ศึกษาหลักสูตรการวางผังเมืองบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	15 ถนนจันทน์ ซอยจันทน์ 49 แขวงทุ่งวัดดอน เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY